OPMERKINGEN
OVER EENE
BUITENZORGSCHE KRITIEK
OP MIJNE
EXKURSIONSFLORE VAN JAVA.

*Verweerschrift, op last van den Hoofdinspecteur-Chef van
den Dienst van het Boschwezen van Nederlandsch-Indië
samengesteld en uitgegeven*

door

Dr. S. H. KOORDERS.

Houtvester b. h. Boschwezen;

Correspondent der Koninklijke Akademie van
Wetenschappen te Amsterdam.

G. KOLFF & Co.,
Batavia,
1914.

OPMERKINGEN
OVER EENE
BUITENZORGSCHE KRITIEK
OP MIJNE
EXKURSIONSFLORA VON JAVA.

*Verweerschrift, op last van den Hoofdinspecteur-Chef van
den Dienst van het Boschwezen van Nederlandsch-Indië
samengesteld en uitgegeven*

door

Dr. S. H. KOORDERS.
Houtvester b. h. Boschwezen;

Correspondent der Koninklijke Akademie van
Wetenschappen te Amsterdam.

LIBRARY
NEW YORK
BOTANICAL
GARDEN

G. KOLFF & Co.
Batavia.
1914.

QK
371.4
.K663

Uitgegeven: 5 Augustus 1914.

INHOUD.

	Blad- zijde
1. Inleiding	9
2. Afkortingen	2
3. In officieele kringen door de kritiek gewekt wan- trouwen in mijn werk. (Weigering van mijne eerste subsidie-aanvraag voor deel + [Atlas] der Exkursionsflora).	14
4. Onjuist oordeel over de vakkennis van plantkundi- gen, die mijne Flora gunstig beoordeeld hebben .	16
5. Onjuist oordeel over den botanist Merrill . . .	20
6. De volgens den schrijver der kritiek afgodisch te vereeren Kds. 2 nummers	25
7. <i>Scindapus montanus</i> Kunth.	29
8. Bronvermelding	32
9. <i>Wissadula</i> en <i>Sida</i>	35
10. <i>Parochetus communis</i> Hmlt	36
11. <i>Commelinaceae</i>	37
12. <i>Crotalaria albida</i> vertoont niet meer gelijkenis met <i>Cr. prostrata</i> dan een ezel met een paard (B. p. 28). .	38
13. Inconsequentie	39
14. Familie-tabellen	42
15. <i>Orchidaceae</i>	49
16. <i>Apocynaceae</i>	53
17. <i>Melastomaceae</i>	56
18. <i>Compositae</i>	58
19. Soortentabellen	59
20. <i>Cyperus</i>	62
21. <i>Ipomoea</i>	63
22. <i>Carludovica</i>	64
23. <i>Callicarpa</i>	65

FEB 10 1935
 Given by Dr. E. D. Merrill

24.	Potamogeton.	65
25.	Ormocarpum.	66
26.	Adenanthera, Dichrostachys, Parkia en Leucaena .	67
27.	Spatholobus	68
28.	Geranium nepalense.	69
29.	Peltophorum en Schizolobium.	69
30.	Plumbago.	70
31.	„Nieuwe” groeiplaatsopgaven van het „Systema- tisches Verzeichnis” van Mevrouw Koorders als aanvulling en verbetering van mijne Exkursionsflora.	71
32.	Doodzwijgen van groeiplaatsopgaven	76
33.	Plectranthus	78
34.	Acanthus volubilis Wall	82
35.	Agyneia bacciformis Juss.	82
36.	Albizzia littoralis Teijsm. et Binn.	83
37.	Artemisia vulgaris L.	85
38.	Anisomeles albiflora Miq.	85
39.	Belamcanda chinensis Leman	86
40.	Calystegia sepium (L.) R. Br.	87
41.	Cardiospermum corindum Linn.	88
42.	Casuarina equisetifolia Forst	89
43.	Centipeda orbicularis Lour.	89
44.	Cassia alata Linn.	89
45.	Centranthera hispida R. Br.	91
46.	Coldenia procumbens L.	91
47.	Clibadium surinamense L.	92
48.	Crotalaria alata Hmlt.	93
49.	Crotalaria biflora L.	95
50.	Crotalaria bracteata Roxb.	95
51.	Crotalaria laburnifolia Linn.	96
52.	Crotalaria quinquefolia Linn.	97
53.	Crotalaria retusa L.	97
54.	Crotalaria tetragona Roxb.	98
55.	Costus sericeus Bl.	98
56.	Cryptocoryne cordata Griff.	99

57.	<i>Cyclea barbata</i> Miers	99
58.	<i>Desmodium biarticulatum</i> DC.	100
59.	<i>Datura ferox</i> L.	100
60.	<i>Datura metel</i> Linn	101
61.	<i>Datura stramonium</i> L.	102
62.	<i>Dregea volubilis</i> Bth. et Hook.	102
63.	<i>Epaltes divaricata</i> (L.) Cass.	103
64.	<i>Diplachne fusca</i> Beauv.	104
65.	<i>Finlaysonia obovata</i> Wall.	104
66.	<i>Fatoua japonica</i> Bl.	105
67.	<i>Flemingia involucrata</i> Benth	106
68.	<i>Gloriosa superba</i> L.	106
69.	<i>Gynmanthera littorale</i> Bl.	107
70.	<i>Jatropha gossyfolia</i> L.	107
71.	<i>Fleurya cymosa</i> Wedd.	108
72.	<i>Hibiscus cabcellatus</i> Roxb.	108
73.	<i>Gymnosporia montana</i> Laws.	109
74.	<i>Heliotropium curassavicum</i> L.	109
75.	<i>Harrisonia Brownii</i> Juss.	110
76.	<i>Hydrocera triflora</i> (L.) W. et A.	111
77.	<i>Ischaemum aristatum</i> L.	113
78.	<i>Isotoma longiflora</i> Presl	113
79.	<i>Hydnophytum formicarum</i> Jack	114
80.	<i>Ixora timoriensis</i> Decaisne.	115
81.	<i>Jussieua</i>	115
82.	<i>Fuirena umbellata</i> Rottb	116
83.	<i>Laggera alata</i> Sch. Bip.	116
84.	<i>Kalanchoë spathulata</i> DC.	118
85.	<i>Lamiacanthus viscosus</i> Ktze	119
86.	<i>Lophaterum gracile</i> Brogn.	120
87.	<i>Leucas urticifolia</i> R. Br.	120
88.	<i>Leptaspis urceolata</i> R. Br.	121
89.	<i>Lippia asperifolia</i> Rich.	121
90.	<i>Manisurus granularis</i> L.	122
91.	<i>Melissa parviflora</i> Bth.	122

92.	<i>Martynia annua</i> L.	123
93.	<i>Milletia dasyphylla</i> (Miq.) Boerl.	124
94.	<i>Memecylon floribundum</i> Bl.	124
95.	<i>Merremia nymphaeifolia</i> Hallier	127
96.	<i>Nicotiana rustica</i> L.	129
97.	<i>Momordica balsamina</i> L.	130
98.	<i>Nicandra physaloides</i> Gærttn.	130
99.	<i>Pachygone hebephylla</i> Miers	131
100.	<i>Ochtocharis javanica</i> Bl.	132
101.	<i>Pemphis acidula</i> Forst.	133
102.	<i>Polygala javana</i> DC.	134
103.	<i>Polygonum plebejum</i> R. Br.	135
104.	<i>Rhinacanthus nasutus</i> (Linn.) Lindau.	136
105.	<i>Ranunculus fibrosus</i> Wall.	137
106.	<i>Ruppia maritima</i> L.	137
107.	<i>Rhynchosia sericea</i> Span.	138
108.	<i>Ruellia tuberosa</i> L.	139
109.	<i>Senecio tenuifolius</i> Burm.	141
110.	<i>Scirpus articulatus</i> L.	142
111.	<i>Satureia umbrosa</i> (Marsch. Bieb.) Scheele	143
112.	<i>Scirpus grossus</i> Linn. fil.	143
113.	<i>Solanum dulcamara</i> L.	144
114.	<i>Spergula arvensis</i> L.	144
115.	<i>Solanum aculeatissimum</i> Jacq.	145
116.	<i>Tetrastigma pergamaceum</i> (Bl.) Planch.	145
117.	<i>Straurogyne elongata</i> (Bl.) Ktze.	146
118.	<i>Staurogyne spathulata</i> (Bl.) Kds.	147
119.	<i>Trifolium procumbens</i> L.	148
120.	<i>Vicia sativa</i> L.	148
121.	<i>Waltheria indica</i> L.	150
122.	<i>Ximenia americana</i> L.	152
123.	<i>Xanthium strumarium</i> L.	155
124.	<i>Trichosporum miniatum</i> (Lindl.) Ktze.	156
125.	<i>Vitis flexuosa</i> Thunb.	156
126.	<i>Gentiana en Vaccinium.</i>	158

127.	<i>Enicostemma verticillatum</i> (L.) Engler	162
128.	<i>Stellaria media</i> Linn.	166
129.	<i>Aeschynomene indica</i> Linn.	169
130.	Algemeene opmerkingen over de door de Buitenzorgsche herbariumdirectie verzuimde toezending van het door mij benoodigde onderzoekingsmateriaal.	176
131.	Lijst van eenige β -nummers, waarvan de Buitenzorgsche Herbariumdirectie door onachtzaamheid verzuimd heeft om de aangevraagde origineele herbarium-exemplaren naar Leiden aan mij te leen te zenden. Op grond der te Buitenzorg hiervoor gerevidcerde origineele herbariumexemplaren samengesteld door Mevrouw A. KOORDERS-SCHUMACHER	182
132.	Slotopmerking	200

1. INLEIDING.

Onder den titel „*Kritiek op de Exkursionsflora von Java von Dr. S. H. Koorders*” verscheen in het vorige jaar (op 1 Juli), bij de Naaml. Venn. Boekhandel Visser & Co. te Batavia, eene brochure, uitgegeven door den Heer C. A. BACKER, destijds Assistent aan het Buitenzorgsche Herbarium, tevoren Onderwijzer aan eene Lagere School.

De toon van die brochure bleek mij, zelfs na vluchtig doorbladeren, zóó hatelijk en de inhoud ervan zóó vol verdachtmakingen van mijn karakter en van mijn werk, dat ik de kritiek dadelijk ter zijde legde met het voornemen om er *niet* op te antwoorden. Ik vond namelijk de persoon, die zulk een *unfair* aanval deed geen antwoord waardig en *nicht satisfaktionsfähig*. Maar spoedig na de verschijning der kritiek kreeg ik van mijn chef *officieel last* om een verweerschrift tot verdediging mijner Exkursionsflora samen te stellen en uit te geven, en zulks, omdat het hier een door een Herbariumambtenaar gepubliceerden aanval betrof op een werk, dat ingevolge Ministerieele opdracht geschreven en met steun der Indische Regeering uitgegeven was geworden. De juistheid van het door mijn chef hierbij ingenomen standpunt werd door mij onmiddellijk erkend, en ofschoon met zeer grooten tegenzin, heb ik daarna mijn thans verschijnend verweerschrift tegen de aanvallen van den Heer B geschreven.

De thans in het licht gegeven „*Opmerkingen*” zijn uitsluitend ingevolge dezen ambtelijken last van mijn chef door mij samengesteld.

In verband hiermede verzoek ik mijne lezers om mijne thans verschijnende publicatie, mijne „*Opmerkingen*”, *niet* te beschouwen als een tot den Heer B gericht antwoord, maar uitsluitend als een *op ambtelijken last*, voor de Regeering en voor het publiek, door mij samengestelde verdediging.

Toen de Heer B als herbarium-assistent zijne kritiek op mijne flora publiceerde was Dr. J. J. SMITH even te voren in de plaats van Dr. TH. VALETON opgetreden als chef der Afdeeling Herbarium en Museum voor Systematische Botanica te Buitenzorg en was ik, als houtvester ter beschikking van den Hoofdinspecteur chef van den Dienst van het Boschwezen van Nederl.-Indië den Heer TH. SALVERDA, zelfstandig in het Buitenzorgsche Herbarium en op reizen, werkzaam voor de voortzetting mijner botanische onderzoekingen over de Flora van Java.

De Heeren J. J. SMITH en B werden het eerst als assistent bij het Buitenzorgsche Herbarium aangesteld *nadat* ik in Juni 1903, vooral door het geïntrigeer van den in 1892 (speciaal voor de opmaking der soortbeschrijvingen van het door mij in 1888—1892 (en ook later) voor het boschboomflora-onderzoek van Java verzamelde materiaal) als kruidkundig ambtenaar bij het Boschwezen aangestelden Dr. TH. VALETON en van een paar andere belanghebbende ambtenaren, met *achterlating van al mijne herbariumcollecties en al mijne aantekeningen*, ontslag had genomen uit mijn Buitenzorgschen wetenschappelijken werkkring.

De heer SMITH werd bij zijne aanstelling, zoover mij bekend, speciaal belast met de voortzetting der beschrijving van het door mij verzamelde materiaal, (Dr. TH. VALETON was namelijk inmiddels, even voordat ik mijn ontslag indiende, benoemd tot afdeelingsschef van het Buitenzorgsche Herbarium).

Er is geen gedetailleerde kennis noodig van den omvang en van de wetenschappelijke waarde der collecties, die door mij op mijne talrijke reizen, in Java, Celebes en Sumatra bijeengebracht zijn geworden (en die bij mijn ontslag in 1903, gereed geregistreerd en in goed gerangschikten toestand te Buitenzorg plotseling onder het beheer kwamen van den Heer TH. VALETON) om in te zien, dat de Heeren SMITH en de schrijver der kritiek bij hunne aanstelling als assistenten aan het Buitenzorgsche Herbarium, dank zij den rijkdom mijner botanische collecties, en ook dank zij het door mij voor her-

bariumwerk goed geschoold inlandsch personeel, plotseling in het bezit kwamen van de vruchten van mijn jarenlange, ingespannen onderzoekingen. Die beide heeren kwamen dus toen, zonder dat zij beiden er arbeid voor verricht hadden, als het ware in het bezit van een met rijpende vruchten rijk beladen boomgaard, waarvan de grond door mij indertijd plantklaar gemaakt was en waarvan elke boom door mij en het door mij opgeleide personeel geplant, gekweekt en grootgebracht was geworden.

Dit beeld van den bij mijn ontslag in 1903 voor mij verloren „wetenschappelijken” boomgaard heb ik, na mijn terugkoms te Buitenzorg in 1910, meer dan eens aan belanghebbenden geschetst en daarbij gereleveerd, dat de bovengenoemde Buitenzorgsche Herbariumambtenaren bij het „plukken der vruchten” maar al te dikwijls vergaten, dat zij oogstten, wat ik gedurende *vijftien jaren*, met opoffering van veel moeite, gezaaid en groot gebracht had.

De opvolgende chefs van den Heer B heb ik meer dan eens op dit punt opmerkzaam gemaakt en daarbij van den Heer SMITH ten antwoord gekregen „*U zijt er als ambtenaar ook voor betaald geworden.*” Het behoeft daarom geen uitvoerig betoog om aan te nemen, dat ook de schrijver der kritiek door zijne chefs wel kennis gekregen zal hebben van mijn hierboven geschetste zienswijze en dat hij, evenals de Heer SMITH, ontstemd geweest zal zijn, toen ik in 1910, na zevenjarige afwezigheid, te Buitenzorg terugkeerde om gebruik te maken van mijne rechten als intellectueel eigenaar van den „wetenschappelijken boomgaard” om zelf ook — ongevraagd — actief deel te nemen aan de leiding van het onderhoud der vruchtboomen en aan het oogsten der vruchten.

Van die ontstemming heeft de door den schrijver der kritiek (o. a. op p. 3 en 13) van zijne brochure in de hoogte gestoken herbariumchef J. J. SMITH op duidelijke wijze blijk gegeven. Laatstgenoemde begroette mij namelijk bij onze allereerste ontmoeting, te Buitenzorg in 1910 (na mijne zevenjarige afwezig-

heid), met de karakteristieke woorden: „*Ik dacht, mijnheer Koorders, U was van de baan*”.

Toen de Heer SMITH deze woorden uitte, was hij als waarnemend Herbariumchef de beheerder van al mijne te Buitenzorg liggende botanische collecties met alle daarbij behoorende en toen nog voor een belangrijk deel *onuitgegevene aantekeningen*.

De ontstemming van den genoemden Buitenzorgschen Herbariumchef werd voorts na mijn terugkeer alhier (1910) nog meer dan eens gewekt, doordat ik gedocumenteerde, ernstige, officieele klachten ingediend had over de door mij bij herhaling geconstateerde, schandelijke verwaarloozing der conserveering mijner collecties gedurende het door hem en VALETON gevoerde beheer en over de vermindering mijner origineele herbariumetiketten door hem en door den Heer B, zoomede over de van de zijde der Heeren VALETON en SMIT, in hun kwaliteit als herbariumchef of waarnemend herbariumchef bij herhaling door mij, bij mijne Buitenzorgsche herbariumwerkzaamheden, ondervonden kleingeestige ambtelijke plagerijen en belemmeringen.

Ik werd o. a. door de beide laatstgenoemde herbariumbeheerders meer dan een jaar lang genoodzaakt om zelfs voor enkele herbarium-exemplaren van mijne collecties een bonnetje voor het leenen af te geven, zelfs ook toen ik niet meer in het vreemdelingenlaboratorium, maar in het Hoofdherbariumgebouw te Buitenzorg tijdelijk een werklocaliteit gekregen had.

Die kleinzielige plagerijen werden op het laatst zoo hinderlijk voor mijn werk, dat ik er toe overging om aan den Heer KONINGSBERGER (als chef der Heeren SMITH en VALETON) te kennen te geven, dat zij met hunne ambtelijke plagerijen tòch niet het succes zouden bereiken van Juni 1903. Want, zeide ik, ik denk er niet aan om mij voor den tweeden keer, met achterlating van al mijne herbarium-aantekeningen, uit Buitenzorg te laten uitergeren. (Dit noemen de Duitschers *heraussehlen*).

Ik zeide aan hem, dat ik in Februari 1910 uit Europa naar Indië teruggekeerd was met geen ander doel dan om zelfstandig deel te nemen aan de wetenschappelijke bewerking en uitgave der door

mij in 1888 — 1903 verzamelde en in Juni 1903 te Buitenzorg achtergelaten botanische collecties.

De meerbedoelde, voor den Heer SMITH onaangename, maar zeer verdiende mededeeling, deed ik in zijne tegenwoordigheid bij gelegenheid eener officieele bespreking met den Heer KONINGSBERGER.

Aangezien de schrijver der kritiek meer dan eens en dikwijls zonder namen te noemen, spreekt van de „aan het Herbarium verbonden ambtenaren” (B. p. 33, 38, 42, 44, enz.) scheen het mij nuttig om over een paar der in de kritiek betrokken „Buitenzorgsche herbariumambtenaren”, aan de lezers van mijne „Opmerkingen” reeds voorloopig eenige inlichtingen te geven.

Thans zal ik een greep doen uit enkele deelen der kritiek en zal de aanvallen van den Heer B toetsen aan de waarheid — aan de authentieke stukken, aan de origineele herbarium-exemplaren, aan de herbariumregisters en aan de literatuur, voorts ook aan de algemeene wetten van recht en billijkheid. Daarna zal ik telkens mijn oordeel over zijne kritiek uitspreken of er mij toe bepalen om tegenover het door hem gereleverde *contra* ook het *pro* voor mijne Exkursionsflora te vermelden en om dan het uitspreken van een eindoordeel geheel aan mijne lezers over te laten.

2. AFKORTINGEN.

Ter voorkoming van misverstand zij nog opgemerkt, dat ik in deze thans verschijnende publicatie overal met de hoofdletter *B.* *uitsluitend den bovenvermeldden schrijver der kritiek* aangeduid heb en dat het citeeren der bladzijde der „Kritiek” steeds korthedshalve door mij geschiedt, op de wijze, zooals uit het volgende voorbeeld blijkt:

(B. p. 25).

3. In officieele kringen door de kritiek gewekt wantrouwen in mijn werk.

(Weigering van mijne eerste subsidieaanvraag voor deel 4 (Atlas) der Exkursionsflora).

De kritiek van den Heer B. bevat zulk een groot aantal onjuistheden en verdachtmakingen, dat ik in mijn verweerschrift mij slechts tot *enkele opmerkingen* beperkt heb. Tòch is, tengevolge van het zeer groot aantal der door den Heer B in zijn kritiek over mijn werk geuite onjuistheden, de omvang van mijn verweerschrift zóó groot geworden, dat vermoedelijk zelfs ook het geduld van den meest geduldigen en onpartijdigen lezer op een zeer zware proef gesteld wordt. Maar aangezien de beschuldigingen van den schrijver der kritiek *niet zelden alle perken te buiten gaan* en door eene *verkeerde voorstelling van feiten* of door *verzwijging van feiten* dikwijls niet slechts mijn werk, maar ook mijn karakter in een valsch daglicht trachten te plaatsen, en een smet op mijn goeden naam trachten te werpen, vertrouw ik, dat de meeste lezers, die de *unfaire aanvallen* tegen mij gelezen hebben, zich thans ook de moeite zullen willen geven om mijn *verdediging* tegen die aanvallen met de noodige aandacht te lezen.

Temeer vertrouw ik, dat mijne lezers die moeite zullen doen, omdat meer en meer blijkt, dat de schrijver der kritiek, vooral ook door de met veel slimheid gehuichelde onpartijdigheid er in geslaagd is om door zijne laster-brochure in zeer ruimen kring wantrouwen te wekken in de bruikbaarheid van een zeer omvangrijke publicatie (Exkursionsflora von Java) die ingevolge Ministerieele opdracht, als ambtenaar met buitenlandsch verlot in Europa, in de jaren 1908 en 1909, door mij samengesteld werd en die, dank zij het gunstig advies van mijn chef, den Hoofdinspecteur van het Boschwezen van Nederlandsch Indië, met financieelen steun van de Indische Regeering, uitgegeven is geworden.

Als gevolg van dit tegen mijn werk, *vooral ook in officieele*

kringen, opgewekte wantrouwen, kreeg ik nog geen maand na de publicatie der kritiek, namelijk tegen het einde van Juli 1913, eene officieele weigering op een (in Maart 1913) door mij aan de Indische Regeering gericht verzoekschrift om subsidie voor de uitgave van een reeds door mij, op eigen initiatief reeds lang te voren aangevangen *vierde deel* (*Atlas* met eenvoudige afbeeldingen der in deel I, II en III behandelde planten) mijner Exkursionsflora von Java. Dat die tegen het einde van Juli 1913, bij Gouvernements Besluit, aan mij medegedeelde weigering inderdaad hoofdzakelijk aan het door de bedoelde kritiek gewekte wantrouwen in de bruikbaarheid van mijn werk te wijten was, deelde in Augustus 1913 mijn chef, de Heer SALVERDA, mij *officieel* (mondeling) mede, met vergunning om, desgewenscht, zijne mededeeling in mijn verweerschrift te mogen publiceeren.

Intusschen is aan mij uit andere bronnen nog het volgende met zekerheid bekend geworden.

Het door mij in Maart 1913 aan de Indische Regeering ingediende verzoekschrift om subsidie voor de uitgave van een atlas mijner Exkursionsflora is geweigerd geworden op grond van een door den Heer KONINGSBERGER, als Directeur van 's Lands Plantentuin, in Juni 1913, aan den Directeur van het Departement van Landbouw Nijverheid en Handel, uitgebracht afwijzend schriftelijk advies.

In zijn advies ontraadt de Heer KBG zeer beslist om aan mij financiëelen steun voor mijn plantenatlas te geven, maar beveelt tegelijkertijd aan om met den steun van het Indische Landbouw Departement de door den *schrijver der kritiek* samengestelde *Schoolflora van Java* zeer ruim te doen illustreeren, voor welke illustratie (volgens hem) toen juist de „eerste” stappen gedaan zouden zijn. Voorts citeert hij in zijn advies de ongunstige praeadvieszen der Heeren VALETON (destijds Herbariumchef) en SMITH (destijds oudste Herbariumassistent). Het door den Heer KBG geciteerde oordeel van den Heer SMITH luidt: „dat mijne Exkursionsflora von Java zelfs niet aan de aller-

bescheidenste wischen voldoet.” Sporen van eenig bewijs, waarop dat oordeel berust, heb ik echter niet aangetroffen. Evenmin vond ik het door den Heer KBG in zijn „Atlas”-advies geciteerd afkeurend oordeel van den Heer VALETON door eenig bewijs gestaafd.

4. Onjuist oordeel over de vakkennis van plantkundigen, die mijne Flora gunstig beoordeeld hebben.

Alles, alles, wat naar eene wezenlijke bearbeiding zweemt, is in dit boek zorgvuldig vermeden. (B. p. 18.).

Deze kritiek verklaar ik voor laster, die blijkbaar bestemd is voor een kring van lezers, die mijn boek of nooit gezien hebben of het slechts zeer oppervlakkig kennen of die het, door gemis aan de noodige botanische voorstudie, niet overal kunnen begrijpen.

Dat er nog andere personen zijn, die over de bruikbaarheid van mijn boek en over de door mij aan de bewerking ten koste gelegde moeite, geheel anders denken dan met den schrijver der Buitenzorgsche kritiek het geval is, blijkt o. a. uit de door onderstaande bekende plantkundigen over mijne *Exkursionsflora* gepubliceerde gunstige kritieken:

Prof. DR. L. DIELS, Unter-Direktor des Kgl. Botanischen Gartens und Museum in Berlin-Dahlem, te voren Hoogleraar in de plantkunde aan de Universiteit in Marburg.

Prof. DR. A. PULLE, Hoogleraar in de plantkunde aan de Rijks Universiteit te Utrecht.

E. D. MERRILL, Botanist, chef van het Herbarium van het Bureau of Science of the Department of the Interior in Manila.

Het „oordeel” van den Heer B over de waarde der door deze deskundigen gepubliceerde boekbeoordeelingen is samengevat in de volgende eerste woorden zijner brochure:

Geen der tot dusverre over de *Exkursionsflora* verschenen beoordeelingen is door een deskundige

geschreven, geen dezer kritieken getuigt van staan boven de stof, van vrijmoedig onderzoek, van onbevangen oordeel, geen enkele voldoet aan de allerbescheidenste eischen, die men stellen mag en stellen moet (B. voorbericht).

Op deze kritiek past m.i. het beste het spreekwoord: *als niet komt tot ict, kent ict zich zelven niet*. Een verdere bespreking schijnt mij niet noodig.

Aan de buitenlandsche en nederlandsche plantkundigen, die mijne Exkursionsflora gunstig gekritiseerd hebben richt de Heer B. naar aanleiding van hunne gunstige boekbeoordeelingen de volgende, van verregaande zelfoverschatting en ongeoorloofde geringschatting der vakkennis van anderen, getuigende woorden:

Weerleg dan, maar weerleg!

En als ge dat niet kunt, wilt ge dan ruiterlijk erkennen, dat ge er met dit boek ingevlogen zijt? Te goeder trouw ingevlogen, daarvan ben ik overtuigd.

Goed. Maar schrijf dan nooit meer over dingen, waarvan ge geen verstand heb, uit den aard uwer betrekking geen verstand hebben kunt. (B. p. 67).

Op deze uitdagende woorden heeft, voor zoover mij bekend, geen enkel der drie bovengenoemde vakgeleerden eenig antwoord gegeven en terecht. Ook ik zoude er niet aan gedacht hebben om de vele onjuistheden en verdachtmakingen van den schrijver der kritiek te weerleggen en om die weerlegging te publiceeren, indien ik niet *ambtshalve* van mijn chef den last gekregen had om een verdediging van mijn boek samen te stellen en uittegeven.

Ik keur het lasterlijk geschrijf van den Heer B. geen antwoord waard en daarom verzoek ik mijne lezers om dit mijn verweerschrift dus *niet* te beschouwen als een *antwoord van mij aan den schrijver der kritiek*, maar als eene op ambtelijken last, in hoofdzaak voor de Regeering, geschreven verdediging

van een boek, dat ik als ambtenaar samenstelde en met Regeerings-subsidie uitgaf.

Evenwel heeft de Regeering natuurlijk het volste recht om van mij als ambtenaar zulk eene verdediging te eischen. Want de door den Buitenzorgschen Herbarium-Assistent B. over mijn boek geuite beschuldigingen gaan zòò ver, dat hij, lijnrecht in strijd met de waarheid, over mijne flora het volgende durft te schrijven:

„Alles, alles, wat naar eene wezenlijke bearbeiding zweemt, is in dit boek zorgvuldig vermeden” (B. p. 18). Daarmede spreekt hij over mij als *ambtenaar*, die ruim twee jaren lang eene Regeeringsopdracht had, eene beschuldiging uit, die — als ze waar was — blijk zoude geven, dat de Regeering bij de verleening der wetenschappelijke opdracht *ten onrechte* Haar vertrouwen aan mij geschonken had. Is schandelijker laster denkbaar?

Het is zeer merkwaardig tot welke blinde woede de schrijver der kritiek zich door *jalousie de métier* (professional ^{ca} jealousy) heeft laten vervoeren.

Ten slotte laat ik hieronder den inhoud volledig volgen van een door DIELS over mijne Exkursionsflora gepubliceerde beoordeeling en tevens een klein gedeelte eener door MERRILL (zie hier boven p. 10) gepubliceerde boekbespreking.

„Java hat eine Exkursionsflora grossen Stils erhalten, die von einem der besten Kenner der malesischen Flora, S. H. Koorders verfasst, als ein sehr zuverlässiges Hilfsmittel bezeichnet werden darf, sich in die bisher schwer zugängliche Florenkunde Javas einzuarbeiten.”

„Das Buch enthält alle Angaben, die man bei Exkursionsflora zu finden pflegt. Besonders gründlich ist die Flora höherer Zonen bearbeitet. Auch über die wichtigen Gruppen der Palmen, Pandanen und Kasuarinen werden viele eigen Beobachtungen mitgeteilt, die geographisch von Interesse sind. Von den vier beigegebenen Karten verzeichnet eine die räumliche Verteilung

der vier Höhenstufen Junghuhns, auf einer anderen ist die Verbreitung von Regenwald, Tiekwald, Savanne und Kulturland auf der Insel rasch zu überblicken. Dieselben Karten sind auch einem von *A. Koorders-Schumacher* herausgegeben „Verzeichnis der im Herbar Koorders befindlichen Pflanzen“ zugefügt. Sein Text enthält auch Bemerkungen über Naturschutzaufgaben in Java und über das Interesse der Wissenschaft an der Erhaltung seiner Urwälder.“ (Kritiek mijner Exkursionsflora door Prof. DR. L. DIELS, in Geograph. Jahrbuch XXXVI. p. 277—278).

„Including introduced and cultivated forms, a total of about 4930 species are considered, distributed into about 1560 genera, in 194 families, which gives botanists additional definite data for comparisons of temperate and tropical floras of restricted areas. In this connection it is of interest to note, that in the entire Philippine Archipelago, a region much larger than the Island of Java, we now know approximately 5500 species, in about 1350 genera, representing 183 families.”

„The work is illustrated by a total of 19 plates, 139 text-figures, most of the former and some of the latter original, and 4 charts. It must be considered to be one of the most important publications dealing with the Malayan flora, that has been issued in recent year and the most important single publication dealing with the flora of the Netherlands East Indies, that has appeared since the publication of MIQUEL'S „*Florae Indiae Batavae*“ over fifty years ago.“ (Kritiek mijner Exkursionsflora door E. D. MERRIL, M. S., in Philippine Journal of Science. VII. C. No. 5. — November 1912 p. 360—361).

5. Onjuist Oordeel over den botanist Merrill.

Noemde niet reeds SALOMO den honing, die van de lippen der vreemden vloeit, bitter als alsem? Even zoo bitter te moede zal het den geleerden schrijver geweest zijn, toen de — zeer vleierende — beoordeeling van zijn werk door den Amerikaan MERRILL, iemand, die van de Javaansche Flora niets weet, noch weten kan, die het boek niet heeft gebruikt en ook niet zou kunnen gebruiken, toen het dus *waardeloos oordeel van zoo'n onbevoegde* door zijn chef in een officieel schrijven aan vele ambtenaren ter lezing werd rondgezonden. Sinds wanneer behoeft goede wijn een krans? (B. p. 2).

Het is onwaar, dat de Heer MERRILL mijn boek nooit gebruikt heeft. Mij is bekend, dat hij mijn boek wèl gebruikt heeft, o a. voor het determineeren van een herbariumcollectie, die door een paar zijner landgenooten op Java, vooral in het hooggebergte, verzameld was geworden en die in geheel ongedetermineerden toestand door hem ontvangen was. Mij is voorts bekend, dat hij daarbij vooral door het gebruik van mijn Exkursionsflora zeer snel tot zeer bevredigende resultaten kwam, sneller en beter dan met andere boeken.

Voorts is de door den schrijver der kritiek gegeven voorstelling dat de Heer MERRILL „*zoo'n onbevoegde*” zoude zijn lijnrecht in strijd met de waarheid. De schrijver der kritiek duidt dezen botanist in zijne brochure slechts aan als den „*Amerikaan Merrill*” en verzwijgt daarbij — wat hem bekend is of hem althans bekend moest zijn — dat deze buitenlandsche geleerde sedert vele jaren chef is van het Herbarium van het Bureau of Science te Manila. Verder vermeldt de Heer B niet, dat de botanist *Merrill* reeds meer dan 12 jaren geleden, geruimen tijd, te Buitenzorg, in het Herbarium gewerkt heeft en door zijne veeljarige systematische studiën over de flora der Filippijnen (die om de groote verwantschap met de flora van

Celebes, Borneo en andere eilanden van Ned. Oost Indië door MIQUEL zelfs in zijne Flora van Ned.-Indië opgenomen was geworden) en voorts door zijne talrijke, voortreffelijke, botanische publicaties, ook vèr buiten den kring van zijne werkzaamheid, een welverdienden naam in de wetenschappelijke wereld verworven heeft.

Vele niet-plantkundige lezers der kritiek van den Heer B hebben, naar mij gebleken is, door de bedoelde uitdrukking: „*zoo'n onbcvogde*”, een geheel verkeerde voorstelling gekregen omtrent de door den Heer B bestreden „*bcvogdheid*” van *Merrill* tot het beoordeelen van mijne Exkursionsflora.

Tegen de door den Heer B gebezigde uitdrukking „*zoo'n onbcvogde*” voor iemand, die op systematisch-botanisch gebied zoo veel gepraesteerd heeft wensch ik hier openlijk te protesteeren. Tevens wil ik er hierbij voegen, dat het zeer gunstige oordeel van deze buitenlandsche specialiteit niet slechts indertijd door mij op zeer hoogen prijs gesteld werd, maar ook thans nog door mij op hoogen prijs gesteld wordt.

Voorts wensch ik hier te vermelden, dat de door den Heer B bedoelde separaat-afdruk der gunstige recensie van *MERRILL* door mij aan mijn chef, den Hoofdinspecteur *SALVERDA* bij officieel schrijven ter doorzending (o. a. voor den Directeur van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel) ingediend is geworden, omdat mij *bekend was*, dat hier enkele belanghebbende Buitenzorgsche herbariumambtenaren (de Heeren *VALETON*, *SMITH* en *B.*) waren, die uit naijver alles wat in hun vermogen was, (maar gelukkig zonder dat zij hun doel bereikten) in het werk gesteld hadden om de publicatie van mijne Exkursionsflora, zoomogelijk te verhinderen of te vertragen en die, toen hun toeleg door mijn onverwacht, zelfstandig optreden, — namelijk doordat ik het boek zonder subsidie, op eigen risico, liet drukken en uitgeven — niet gelukte, onmiddellijk na de publicatie van mijn boek daarin alles en nog wat afkeurden. De door den Heer B. gekritiseerde officieele „rondzending” had dus plaats op *mijn* verzoek en uitsluitend met

het doel om, in verband met mijn aan de Indische Regeering gericht verzoekschrift om geldelijken steun voor de door mij op eigen risico en alleen met mijn eigen spaargelden aangevangen publicatie, de voor mij zeer vleiende beoordeeling van een *niet*-belanghebbenden herbariumchef van zulk eene algemeen erkende bekwaamheid als MERRILL, onder de aandacht te brengen van de *niet*-botanische Buitenzorgsche autoriteiten.

Ten slotte laat ik nog een karakteristiek staaltje volgen om ook de *onbetrouwbaarheid* van een ander gedeelte der kritiek van den Heer B in het licht te stellen.

De gegevens daarvoor worden door mij hoofdzakelijk ontleend aan een onder den titel „Neue Verbesserungen und Einfügungen zu meiner Exkursionsflora von Java” door mij op 30 Maart jl. uitgegeven verbeterblad en van de daarin geciteerde publicaties, o. a. KDS-SCHUM., System. Verzeichnis I. § 1. (1912) Fam. 253. p. 10.

Ruim 22 (zegge twee en twintig) jaar geleden verzamelde ik in de bosschen van Zuid-West-Bantam materiaal van 2 zeer zeldzame woudboomen. Dat materiaal bestond uit een houtmonster en uit twijgen met jonge vruchten en bladeren. De voor determinatie gewenschte bloemen en rijpe vruchten werden toen (22 jaren geleden) door mij niet gevonden. Door dat gemis aan bloemen en rijpe vruchten maakte ik, bij mijne voorloopige determinatie de fout, dat ik deze onbekende, toen door mij voor het eerst gevonden, en naar het schijnt, toen op Java nog nooit door een ander verzamelde Javaansche woudboomsoort, met twijfel voor een nieuwe soort van *Vitex* hield en op mijne herbariumetikette deze nieuwe soort *Vitex* (?) *bantamensis* KDS. et VAL. doopte. De sedert 1892 ambtshalve, speciaal voor de soortbeschrijving van het door mij verzamelde materiaal, aan mij ter zijde gestelde kruidkundig ambtenaar bij het Boschwezen, Dr. TH. VALETON, maakte eenige jaren later bij het voor onze zevende Bijdrage tot de kennis der boomsoorten van Java revideren van mijne javaansche *Vitex*-determinaties dezelfde determinatiefout als ik. Zodoende verscheen

in KDS. et VAL., Bijdrage tot de kennis der boomsoorten van Java VII. (1910) p. 210—211 onder den onjuisten naam *Vitex* (?) *bantamensis* KDS et VAL. eene latijnsche en hollandsche beschrijving van eene boomsoort, die mij later, bij een in Januari jl. hernieuwd onderzoek van het Buitenzorgsche authentieke herbariummateriaal, zoude blijken niet slechts geen soort van *Vitex* te zijn, maar zelfs tot een geheel andere plantenfamilie, namelijk *niet* tot de familie der *Verbenaccac*, maar tot de familie der *Meliaccac* te behooren en wel tot een nieuwe soort van het toen voor Java nog geheel onbekende geslacht *Vavaea*.

Aan wien had ik nu deze interessante ontdekking, namelijk de verbeterde determinatie van bedoeld in Juni 1892 in West-Java door mij verzamelde herbariummateriaal (namelijk der inzamelingsnummers Kds 9810 ♂ en Kds 9811 ♀) nagenoeg geheel te danken? Welnu aan denzelfden Heer MERRILL, waarvan de schrijver der kritiek, in strijd met de waarheid, durft te schrijven: *iemand, die van de Javaansche Flora niets weet, noch weten kon* (B. p. 2).

Hoe deze ontdekking der oude foutieve determinatie gemaakt werd wensch ik hier even kort mede te deelen.

Toen ik in Januari jl. een toen juist door mij ontvangen drukproef van de sedert verschenen aflevering 6 van KDS. et VAL., *Atlas der Baumarten von Java*, aan den Heer MERRILL (die toen weder tijdelijk te Buitenzorg verblijf hield) liet zien, maakte deze botanist bij het doorbladeren der platen de voor mij hoogst verrassende ontdekking, dat plaat 298, die eene afbeelding voorstelde van *Vitex* (?) *bantamensis* KDS. et VAL. volgens zijne meening vermoedelijk eene soort van het aan hem (MERRILL) o. a. uit de Filippijnen bekende, tot de *Meliaccac* behorende, geslacht *Vavaca* zoude zijn. Toen ik daarna, in overleg met MERRILL, de bovenbedoelde origineele javaansche herbariumexemplaren — dezelfde, waarop indertijd de soortbeschrijving van *Vitex* (?) *bantamensis* KDS. et VAL. gebaseerd was, Kds 9810 ♂ en Kds 9811 ♀ — aan een hernieuwde

analyse onderwierp, bleek mij het materiaal inderdaad tot *Vavaca* te behooren en daarmee werd het slechts op eene enkele atlas-afbeelding (toen nog *zonder* het bijbehorende herbarium) steunende vermoeden van den Heer MERRILL schitterend bevestigd.

Waarom hebben nu de achtereenvolgende chefs van het Buitenzorgsche Herbarium DR. TH. VALETON en DR. J. J. SMITH en ook de schrijver der kritiek het steeds onmiddellijk onder hun bereik te Buitenzorg liggende herbarium van deze Javaansche boomsoort nooit op den juisten naam en de juiste plaats gebracht?

Omdat ook zij, evenmin als ik [vóórdat de Heer MERRILL in Januari 1914 de hem door mij getoonde afbeelding van het foutief als *Vitex* beschreven herbarium voor het eerst juist determineerde] hetzij in de teekening, hetzij in het herbarium der bewuste bantamsche boomsoort een *Vavaca* herkend hadden.

De Heer VALETON heeft het meerbedoelde interessante, tot *Vavaca* behorende herbarium, vanaf het einde van 1892 tot zijn ontslag en vertrek in 1913, dus meer dan twintig jaren, te zijner beschikking gehad. Hetzelfde is voor de twee andere Heeren SMITH en B, bijna tien jaar lang, het geval geweest. Voor den Heer MERRILL was een *oogopslag* voldoende om de soort (zelfs alleen naar een plaat) dadelijk juist te determineren.

Het meerbedoelde herbariummateriaal lag nota bene zelfs in de herbariumzaal, die onmiddellijk aan de werkkamer grenst, waarin de genoemde, oorspronkelijk uitsluitend voor de beschrijving van mijne javaansche collecties aangestelde herbariumambtenaren VALETON en SMITH, achtereenvolgens vele jaren gewerkt hebben.

Uit een en ander blijkt, dat de ontdekking der meerbedoelde grove determinatiefout, door den Heer MERRILL, van deze javaansche woudboomsoort een zeer opmerkelijk feit is.

Immers de Heer MERRILL herkent, met een oogopslag, bij het doorbladeren van den boomsoorten-atlas, onmiddellijk niet slechts de juiste familie (*Meliaceae*) ^(maar wel) en het juiste geslacht (*Vavaca*) eener javaansche woudboomsoort, waarvan het door mij

verzamelde herbariummateriaal *meer dan tien jaren*, onder een onjuisten naam en daardoor op een onjuiste plaats, binnen het bereik ligt van drie Buitenzorgsche herbariumambtenaren, waarvan twee, namelijk de Heeren VALETON en SMITH, beide oorspronkelijk, *uitsluitend*, voor de bewerking van mijne botanische collecties aangesteld waren geworden.

Wenscht de lezer nog meer bewijzen, dat de voorstelling, welke de schrijver der kritiek, omtrent de waarde van het „*seer vleeiende*” oordeel van den Heer MERRILL over mijne Exkursionsflora geeft, niet slechts onjuist, maar ook *unfair* is?

Dat de Heer B in zijn kritiek telkens en telkens mijn werk en mijn karakter in een verkeerd daglicht tracht te stellen, verdient op zich zelf reeds zeer scherpe afkeuring. Maar dat hij, gedreven door „professional jealousy” zich zóóver laat gevoeren, dat hij een buitenlandsch botanist van algemeen erkende bekwaamheid — en dat *is* de Heer MERRILL — in zijne brochure als „zoo'n onbevoegde” tracht te kleineeren, alleen omdat die botanist eene zeer vleeiende beoordeeling over mijn Exkursionsflora geschreven heeft, is zulk een afkeurenswaardige daad, dat daarvoor m.i. de scherpste woorden nog te zacht zijn.

6. De volgens den schrijver der kritiek afgodisch te vereeren letters Kds. β

Ten slotte nog een enkele opmerking omtrent de op p. 25 der kritiek bedoelde beschuldiging: de plaats wordt ingenomen door de afgodisch te vereeren letters Kds. β .

Ik heb meer en meer den indruk gekregen, dat deze onschuldige letters, waarmede mijne herbariumexemplaren en mijne daarbij behorende aantekeningen over groeiplaats, enz., in het belang van wetenschappelijk onderzoek, door mij ter onderscheiding van *andere* herbariumnummers geregistreerd zijn geworden (*sedert* in 1910 Mevrouw A. KOORDERS-SCHUMACHER begonnen is om in het „Systematisches Ver-

zeichnis" een opsomming te publiceeren van mijne herbarium- β -nummers met vindplaats, datum van inzameling, inlandsche namen enz.) op den schrijver der kritiek meer en meer eene dergelijke, de woede prikkelende uitwerking heeft, als een roode lap op een stier uitoefent.

Ik wensch daarom op dit voor den Heer B zeer prikkelbare onderwerp hier niet uitvoerig in te gaan. Maar toch wil ik niet nalaten om den lezer van mijn verweerschrift opmerkzaam te maken op het wetenschappelijke nut van zulke scherp geregistreeerde β -nummers; o. a. voor de contrôle van determinaties en van andere gegevens betreffende de door mij verzamelde planten. Tevens wil ik hier de aandacht mijner lezers vestigen op de door Mevrouw KOORDERS samengestelde en aan het slot van mijn verweerschrift opgenomen lijst van *Kds.* β -nummers, waarvan, blijkens het door ons ingesteld onderzoek, de Buitenzorgsche Herbariumdirectie indertijd (in 1908) verzuimd heeft om de benoodigde en destijds officieel, door tusschenkomst van den Minister opgevraagde, origineele herbariumexemplaren naar Leiden, aan mij, ter leen te zenden.

Uit die door Mevrouw KOORDERS opgemaakte lijst mijner β -nummers ziet de lezer, met een oogopslag, hoe juist die door den schrijver der kritiek aangevallene serieletters *Kds.* β in combinatie met mijn herbariumstamboeknummer, een zeer krachtig wapen zijn voor mijn verweer tegen *unfair* aanvallen op mijn werk, in het bijzonder, wanneer het een strijd betreft over het al of niet aan mij toezenden van het benoodigde onderzoekingsmateriaal. Immers de combinatie van eenzelfde nummer met de serieletters *Kds.* β heeft in mijne collecties steeds uitsluitend betrekking op alle deelen (herbarium, aantekening, alcoholmateriaal, houtmonsters, losse vruchten, enz.) van één enkel inzamelingsnummer en verwisseling met andere exemplaren van mijne collectie of van andere collecties is juist door combinatie met de door den Heer B aangevallene letters geheel en al uitgesloten, hetgeen voor

wetenschappelijk onderzoek een zeer groot en ook algemeen erkend voordeel is.

Toen ik ruim elf jaren geleden (in Juni 1903) mijne betrekking aan 's Lands Plantentuin te Buitenzorg nedergelegd en al mijne botanische collecties met al mijn daarbij behoorende in de jaren 1888 — 1903 op reis gemaakte aantekeningen aldaar afgegeven had, bedroeg het totaal aantal mijner β -herbariumnummers ruim 40.000 (veertig duizend) en het aantal herbarium-exemplaren meer dan honderdduizend.

Deze omvangrijke en reeds bij mijn vertrek in Juni 1903 zorgvuldig met β -nummers geregistreerde collectie is de grondslag, de kern geworden, waaruit tal van botanische publicaties ontstaan zijn, o. a.:

1). BIJDAGEN TOT DE KENNIS DER BOOMSOORTEN VAN JAVA door S. H. KOORDERS en TH. VALETON (Deel 12 en een gedeelte van deel 10 en 11 is door J. SMITH bewerkt). Hiervan zijn in 1894 — 1913 reeds 12 deelen met te zamen ruim 4183 bladzijden gepubliceerd geworden.

2). ATLAS DER BAUMARTEN VON JAVA im Anschluss an die „Bijdragen tot de kennis der boomsoorten van Java zusammengestellt von S. H. KOORDERS und TH. VALETON, mit Unterstützung der Niederl. Indischen Regierung herausgegeben von S. H. KOORDERS. Hiervan zijn in 1913 — 1914 reeds 6 afleveringen tezamen met 300 platen verschenen.

3). MIKROGRAPHIE DES HOLZES DER AUF JAVA VORKOMMENDEN BAUMARTEN, von JANSSONIUS und J. W. MOLL im Auftrage des Kolonial Ministeriums (im Anschluss an Additamenta ad cognitionem florum arborearum javanicarum, auctoribus S. H. KOORDERS et TH. VALETON) unter Leitung von J. W. MOLL bearbeitet von H. H. JANSSONIUS. Hiervan zijn in 1906 — 1913 verschenen 2 deelen met ruim 1100 bladzijden en 148 tekstfiguren.

4). VERSLAG EENER BOTANISCHE DIENSTREIS DOOR DE MINAHASA tevens Eerste overzicht der Flora van N. O. Celebes uit een wetenschappelijk en praktisch oog-

punt door S. H. KOORDERS.— Verschenen in 1898 in 1 deel met 716 bladzijden, 10 kaarten en 3 platen.

5). De allereerste aflevering van ICONES BOGORIENSES door J. G. BOERLAGE in 1897.— In mijn voorwoord van deel I van den „Atlas der Baumarten von Java” is het ontstaan van de *Icones Bogorienses* kort uiteengezet.

6) PLANTKUNDIG WOORDENBOEK VAN DE WOOD-BOOMEN VAN JAVA met korte aantekeningen omtrent de bruikbaarheid van het hout door S. H. KOORDERS.— Dit is in 1 deel van 173 bladzijden in 1894 verschenen.

7). ZAKFLORA VOOR JAVA. *Sleutel voor het determineren der familiën en geslachten der woudboomen van Java* door S. H. KOORDERS.— Verschenen in 1893, totaal 99 bladzijden.

8). EXKURSIONSFLORA VON JAVA, *umfassend die Blütenpflanzen, mit besonderer Berücksichtigung der im Hochgebirge wildwachsenden Arten*, im Auftrage des Niederländisch Kolonialministeriums, bearbeitet von S. H. KOORDERS.— De tekst is compleet in 3 deelen (Band I, II en III) met totaal 1500 bladzijden, 19 platen en 139 tekstfiguren in 1911 — 1912 verschenen. Als aanvulling hierop is als deel IV verschenen de *Atlas der Exkursionsflora* en daarvan is in 1913 Abteilung I (Familie 1 — 19), uitgegeven geworden.

9). SYSTEMATISCHES VERZEICHNIS der zum Herbar Koorders gehörenden, in Niederländisch-Ostindien, besonders in den Jahren 1888 — 1903 gesammelten *Phanerogamen und Pteridophyten* nach den Original-Einsammlungsnotizen und Bestimmungs-Etiketten, unter der Leitung von S. H. KOORDERS zusammengestellt und herausgegeben von Frau A. KOORDERS-SCHUMACHER (Herausgegehen mit Unterstützung der Junghuhn-Stiftung in 's Gravenhage und der Korthals-Stiftung in Amsterdam).— Verschenen in 1910 — 1913 Abteilung I—V, totaal ruim 1700 bladzijden met 4 kaarten.

Alle deelen mijner collecties (herbariumexemplaren, losse gedroogde vruchten, alcoholmateriaal, houtmonsters, inzamelings-

en determinatie-aanteekeningen, teekeningen voor den planten-atlas, enz.) waaruit de bovenstaande publicaties gedeeltelijk of geheel ontstaan zijn, steeds zooveel doenlijk met mijn meerbedoelde β -nummers voorzien en door die β -nummers kan men met een oogopslag overzien, welke plantendeelen tot één enkel inzamelingsnummer behooren.

Mijn β -nummer is dus *de sleutel*, die met snelheid en zekerheid wetenschappelijk toegang geeft tot alle bij het origineel herbarium-exemplaar behorende *aanteekeningen en plantendeelen*, ook dan indien een gedeelte in Europa (bijv. in Leiden of Groningen) en een ander gedeelte in Indië (te Buitenzorg) bewaard wordt. Om het materiaal voor onderzoek te krijgen behoeft men dan niets anders te noemen dan mijn β -nummer, namelijk mijn stamboeknummer gecombineerd met mijne serieletters Kds. β .

7. *Scindapus montanus* Kunth.

Zoo is ook *Scindapus montanus* Kunth zoowel als synoniem by *Anadendrum montanum* (I. 252) als bij *Rhaphidophora montana* (I 254) getrokken. Het is een onbeschrijfelijke warboel. (B. p. 27, 28).

Deze kritiek is weder onjuist.

Indien de Heer B niet verzuimd had om de twee door mij reeds bij genoemde soorten zeer duidelijk geciteerde nieuwste Araceae-monographiën van ENGLER en KRAUSE te raadplegen, dan zoude hij ongetwijfeld zijn even hatelijke, als onjuiste, kritiek over *Scindapus montanus* Kunth of in de pen gehouden hebben of in een anderen vorm gekleed hebben. Immers, indien hij de moeite genomen had om die twee in de Buitenzorgsche bibliotheek aanwezige nieuwe monographiën te raadplegen voor de synonymie der beide genoemde soorten, dan zoude hij gezien hebben, dat de Araceën-specialiteiten ENGLER und KRAUSE gezamenlijk in de eene monographie en ENGLER alleen in de andere door mij geciteerde monographie *Scindapus montanus* Kunth (en ook *Calla montana* Blume) zoowel als

synoniem bij *Anadendron montanum*, alsook bij *Rhaphidophora montana* getrokken hebben. Met andere woorden hij zoude dan begrepen hebben, dat ik in mijne Exkflora (I. 252 en 254), juist wat die door hem als een onbeschrijfelijke warboel gekritiseerde synonymie betreft, *niet* mijn eigen oordeel, maar *alleen* het standpunt heb weergegeven, dat in de allernieuwste monographiën door de twee algemeen erkende Araceën-deskundigen, ENGLER en KRAUSE, gepubliceerd is geworden.

Wanneer echter de schrijver der kritiek de aanmerking gemaakt had, dat in zulke gevallen van zoogenaande schijnbaardubbele synonymie, in veel publicaties de afkorting p. p. (= pro parte = ten deele) achter den synoniemen soortnaam bijgevoegd wordt en dat het dus raadzaam geweest ware, indien zulks door ENGLER en KRAUSE in hunne monographiën en ook door mij gedaan ware, dan zoude hij het recht althans voor een zeer klein deel aan zijne zijde gehad hebben. Thans echter nu de Heer B zulks verzuimd heeft, maakt zijn Scindapus-kritiek op elken deskundige een hoogst zonderlingen indruk en wordt alleen de niet-deskundige lezer de dupe zijner lasterlijke woorden.

Door het hierboven medegedeelde zal het, naar ik mij vlei, ook voor den niet-deskundigen lezer, duidelijk zijn, dat de Scindapus-kritiek van B geheel en al *onjuist* is en dat zijne onjuiste kritiek voortgevloeid is uit het feit, dat hij òf verzuimd heeft om, vóór dat hij zijn kritiek schreef, de door mij (Exkflora I. 252, 254) zeer juist geciteerde en binnen zijn bereik in de Bibliotheek v/h. Departement van Landbouw liggende monographiën van ENGLER en KRAUSE behoorlijk te raadplegen, òf dat hij geheel en al verzuimd heeft om die allernieuwste Araceën-standaardwerken in te zien.

Ten overvloede laat ik hieronder, als bewijsstuk, nog een afschrift volgen van de soortnamen en van de synoniemen, zooals die in de twee, hierboven bedoelde, allernieuwste monographiën van ENGLER en KRAUSE gepubliceerd zijn geworden.

„*Anadendron montanum* (Blume) Schott in Bonpl. V. (1857)

45, Prodr. (1860) 391; Engl. in DC. Mon. Phan. II. (1879) 97; Hook. f. Fl. Brit. Ind. VI. (1894) 540. — *Calla montana* Blume, Cat. Buitenz. et in Flora (1825) 147; *Scindapsus montanus* Kunth, Enum. pl. III. (1841) 64; Miq. Fl. Ind. Bat. III. (1856) 184. — *Anadendron Lobbianum* Schott in Bonpl. V. (1857) 45, Prodr. (1860) 391. — *Pothos malaiianus* Miq. Fl. Ind. Bat. Suppl. (1861) 596." (Synonymie geheel naar A. ENGLER Araceae-Pothoideae in ENGLER, Das Pflanzenreich IV. 23. B. (1905) Seite 49).

„**Rhaphidophora montana (Blume) Schott** in Ann. Mus. Lugd. Bat. I. (1863) 128; Engl. in DC. Monogr. Phan. II. (1879) 240 et in Arac. exsicc. et illustr. n. 5a, 5b. — *Calla montana* Blume, Cat. Hort. Buitenz. et Flora (1825) 147. — *Scindapsus montanus* Kunth, Enum. pl. III. (1844) 64; Miq. Fl. Ind. Bat. III. (1855) 184. — *Rhaphidophora fallax* Schott in Ann. Mus. Lugd. Bat. I. (1863) 128. — *Scindapsus angulatus* Miq. Fl. Ind. Bat. III. (1855) 219. — *Rhaphidophora angulata* Schott, Prodr. (1860) 379." (Synonymie geheel naar ENGLER und KRAUSE, Araceae-Monsteroideae in ENGLER, Das Pflanzenreich IV. 23. B. (1908) Seite 40).

Het blijkt dus uit bovenstaande citaten overtuigend, dat de bedoelde *Scindapsus* en *Rhaphidophora*-synonymie bij deze specialiteiten precies zoo is, als ik die synonymie in mijne Exkursionsflora (I. 252 en 254), met vermelding der literatuurbronnen, overgenomen heb.

Wat blijft er nu voor elken onpartijdigen lezer van deze lasterlijke *Scindapsus* en *Raphidophora*-kritiek over?

Niets, behalve de overtuiging, dat de Heer B zich hier door zijne woorden: „Het is eene onbeschrijfelijke warboel,” wederom schuldig maakt aan schandelijke verdachtmaking van mijn goeden naam als wetenschappelijk onderzoeker.

8. Bronvermelding.

Omdat de tabel der *Bauhinia*-soorten, zonder bronvermelding, gecopieerd is uit een obscuur schoolboekje, *Voorlooper eener schoolflora* getiteld, waarin slechts een deel der soorten voorkwam. Bij het naschrijven heeft Dr. KOORDERS daarvan niets bemerkt. Ook zijn vele andere tabellen, o.a. die van *Abutilon*, *Albizzia*, *Calliandra*, *Mangifera*, *Melochia*, *Spondias*, *Saraca* steeds zonder bronvermelding, nageschreven (B. p. 22).

De schrijver der kritiek vergeet te vermelden, dat niet een ander, maar hij zelf de schrijver is van genoemden „Voorlooper eener schoolflora van Java” en dat zijn naam en titel zeer duidelijk buiten op dit door het Departement van Landbouw in 1908 uitgegeven boekje gedrukt staan. Hij verzwijgt verder, dat de javaansche soorten der geslachten *Albizzia*, *Mangifera*, *Spondias* en *Saraca* reeds in 1894 (dus *meer dan dertien jaar* vóór de uitgave van zijn slechts 37 plantenfamilies omvattende Voorlooper eener schoolflora) zeer uitvoerig in de *Bijdragen tot de kennis der boomsoorten van Java* van KOORDERS en VALETON behandeld waren geworden, en dat één der twee *Melochia*-soorten en één der *Bauhinia*-soorten óók reeds uitvoerig in de *Bijdragen* van KOORDERS en VALETON behandeld was geworden.

Voorts verzwijgt hij, dat ik den titel van zijn *Voorlooper eener schoolflora* reeds duidelijk, volledig, met zijn naam, en zelfs ook met de bladzijde erbij, vermeld heb onder de literatuur, die als hoofdbronnen voor de tabellen en de andere gegevens van de familie der *Leguminosae* (waartoe immers de geslachten *Bauhinia*, *Albizzia*, *Calliandra* en *Saraca* behooren) mijner Exkursionsflora (II. 341—410) hoofdzakelijk door mij gebezigd zijn geworden, namelijk op p. 341 van mijn deel II.

In die literatuur-opgave mijner flora heeft de bedoelde publicatie van den Heer B zelfs een zeer mooie plaats van mij gekregen, namelijk onmiddellijk achter de *Bijdragen* van KOORDERS en VALETON en onmiddellijk vóór de *Leguminosae*-

bewerking van PRAIN in KING et GAMBLE. Materials Flora Malay Peninsula. Aldaar onder die hoofdbronnen der *Leguminosae* zijn verder, behalve de door mij geciteerde „Voorlooper eener Schoofflora van Java” van den Heer B, alleen nog genoemd ENGLER u. PRANTL, Natürl. Pflanzen-familien; MIQUEL, Flora Ned. Indië en de bewerking der Leguminosae der Filipijnen van MERRILL.

Onder de bronnen, waaruit ik voor mijne bewerking der *Leguminosae* van de Exkursionsflora voornamelijk geput heb, is dus, zooals ik hierboven aantoonde, de meerbedoelde, kleine publicatie (Voorlooper eener Schoofflora van Java) in lijn-rechten strijd met de hierboven woordelijk geciteerde beschuldiging, wel degelijk door mij vermeld geworden.

Voorts is zijne meergenoemde publicatie door mij verkort, maar toch voldoende duidelijk (nota bene met de bladzijde erbij) door mij op p. 580 in deel II. mijner flora vermeld geworden en wel achter elk der vijf *Abutilon*-soorten.

Voorts is in deel II. p. 515 mijner Exkursionsflora onder *Mangifera*, namelijk bij *M. foetida* door mij het eerste deel der door den Heer B uitgegeven Flora van Batavia zelfs ook als „bron” vermeld geworden.

Verder is op p. 593 van deel II. mijner Exkursionsflora op de gebruikelijke wijze (verkort, met opgave der bladzijde) onder *Melochia* het eerste deel zijner *Flora van Batavia* zelfs drie keer, namelijk bij elk der 3 soorten, door mij vermeld geworden, terwijl ten overvloede deze door mij voor de *Melochia*-tabellen gebezigde publicatie ook nog, en zelfs voluit, vermeld is geworden, op p. 591 van deel II. mijner Exkursionsflora en zulks op de aangewezen plaats, namelijk aldaar waar de hoofdbronnen der literatuur, aan het begin der familie der *Sterculiaceae* (waartoe *Melochia* behoort) door mij opgesomd zijn. Aldaar (Exkursionsflora II. p. 591) is nota bene ook nog zijn Voorlooper eener Schoofflora van Java door mij vermeld geworden.

Eindelijk is het eerste deel zijner *Flora van Batavia* onder

Spondias twee keer, namelijk bij *S. lutea* en *S. dulcis*, op p. 516—517 van deel II mijner Exkursionsflora op de gebruikelijke wijze, verkort, door mij met opgave der pagina, vermeld geworden.

Voor de derde soort van *Spondias* (namelijk voor den Kedongdong-boom: *Spondias mangifera*) vond ik het terecht geheel onnoodig om ook de Flora van Batavia en den Voorlooper eener Schoofflora te vermelden en zulks, omdat deze javaansche woudboomsoort reeds vele jaren vóór de verschijning der beide genoemde publicaties zeer uitvoerig behandeld was geworden in KDS. et VAL. Bijdrage tot de kennis der boomsoorten van Java.

Intusschen zij nog aangestipt, dat de Flora van Batavia ten overvloed nog voluit, met opgave van deel, jaartal en bladzijden, door mij op p. 514 van deel II. mijner Exkursionsflora vermeld is geworden en zulks op de plaats, waar steeds de voor mijne tabellen en andere gegevens gebezigde *hoofdbronnen* der literatuur aan het begin der familie der *Anacardiaceae* (waartoe immers *Spondias* behoort) door mij opgesoemd zijn. Dus op de juiste plaats en zeer duidelijk.

De brutaliteit, waarmede de schrijver der kritiek (op p. 22), in lijnrechten strijd met de waarheid, durft te schrijven „steeds zonder bronvermelding, nageschreven”, is zóó ongehoord, en de mij door hem ten laste gelegde lasterlijke beschuldiging is zoo schandelijk, dat m. i. geen woord van afkeuring scherp genoeg is om zulk eene handelwijze te brandmerken.

De overweging, die mij genoopt heeft om het hierboven behandelde gedeelte der kritiek veel gedetailleerder te bespreken dan ik zulks met veel andere stukken der brochure gedaan heb, is deze, dat ik wenschte, dat niet slechts de deskundige lezers, die alle door mij geciteerde plantkundige publicaties gemakkelijk kunnen raadplegen, maar dat ook de niet-plantkundige lezers, welke die bronnen vaak òf in het geheel niet òf slechts moeilijk kunnen raadplegen (en onder wie de Heer B toch ook met zeer kwistige hand zijne brochure rondge-

strooid heeft) eveneens in staat zouden zijn om althans voor dit gedeelte der kritiek woord voor woord, letter voor letter en cijfer voor cijfer aan de waarheid te kunnen toetsen. Zulks omdat de schrijver der kritiek hier niet slechts mijn werk en mijn naam als wetenschappelijk onderzoeker, maar ook mijn goeden naam als mensch door een verkeerde voorstelling van feiten, op eene voor vele niet-deskundige lezers verbluffende wijze, verdacht gemaakt heeft.

9. *Wissadula* en *Sida*.

Door dergelijk kritiekloos plagiaat ontbreken ook *Wissadula contracta*, *Orophea enneandra* en *Sida glutinosa* (B. p. 22).

Wat is echter het geval. Deze soort wordt in de Flora van Nederl.-Indië van MIQUEL *niet* vermeld. Ook in de Flora British India van HOOKER wordt deze soort ook *niet* genoemd. Voorts vermeldt ook BOERLAGE in zijne Handleiding Flora Ned.-Indië wèl *Wissadula rostrata*, die ik terecht onder *W. zeylanica* op p. 580 van deel II mijner Exkursionsflora opgenomen heb, maar BOERLAGE noemt *Wissadula contracta* óók *niet*. Voorts wordt *Wissadula contracta* ook niet in het Systematisches Verzeichnis mijner collecties van Java aangetroffen. Hoewel het nu m. i. toch zeer goed mogelijk is, dat door den Heer B in de laatste jaren het voorkomen van *Wissadula contracta* op Java vastgesteld kan zijn geworden, blijkt toch uit het bovenstaande, dat de conclusie van den Heer B „door dergelijk kritiekloos plagiaat” moeilijk iets anders kan zijn dan de uitwerking van zijn door *professional jealousy* geprikkelde fantasie.

Ten overvloede zij nog opgemerkt, dat de Heer B in zijne Flora van Batavia nota bene ook slechts *Wissadula zeylanica*, maar *niet* *Wissadula contracta* behandeld heeft.

Hierboven werd reeds voor *Wissadula contracta* aangetoond, dat er aldaar van geen plagiaat sprake is. Thans wensch

ik nog aan te toonen, dat dezelfde beschuldiging ten opzichte van *Sida glutinosa* ook geheel op verdachtmaking neerkomt. Dit blijkt uit het volgende:

De door mij voor de *Sida*-soorten tegelijk met andere werken voor mijne soorttabellen gebezigde publicatie van den Heer B is op p. 579 van deel II. der Exkursionsflora reeds bij de literatuur-hoofdbronnen duidelijk door mij vermeld geworden. Voorts heb ik in mijn *Sida*-soortentabel op p. 581—582 van hetzelfde deel II. mijner Exkursionsflora zijn naam verkort, maar toch voldoende duidelijk, met de bladzijde erbij van zijn „Voorlooper der Schooflora van Java”, ten overvloede nog 5 (zegge vijf) keer vermeld.

Al is het dus ook volkomen waar, dat de soort *Sida glutinosa* niet in mijne Exkursionsflora staat — hetgeen ik gaarne erken — tóch komt de door den Heer B geuite beschuldiging van „kritiekloos plagiaat” hier wederom geheel op laster en verdachtmaking neder.

Er is hier immers geen sprake van plagiaat. De door mij gebezigde bronnen zijn duidelijk door mij vermeld.

Ten slotte zij nog aangestipt, dat deze soort (*Sida glutinosa*) niet slechts in de Flora van Batavia en in de Voorlooper eener Schooflora van Java van den Heer B ontbreekt, maar dat ook volgens het System. Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS de meer bedoelde Sidasoort nog niet in het door mij op Java verzamelde herbarium vertegenwoordigd blijkt te zijn. Uit dit laatste feit mag intusschen nog de conclusie getrokken worden, dat deze soort, *indien* zij inderdaad op Java wildgroeïend voorkomt, zij toch op Java vermoedelijk niet de tot de zeer algemeen voorkomende planten behoort.

10. *Parochetus communis* Hmlt.

De afbeelding, die hij niet zelf gemaakt heeft, is goed (B. p. 15).

Door deze kritiek wordt bij vele lezers de verkeerde voor-

stelling gewekt, dat door mij, *sonder bronvermelding*, eene door anderen gemaakte afbeelding in mijne Flora overgenomen zoude zijn.

Dit is echter volstrekt niet het geval. Zulks blijkt duidelijk uit bladzijde 378 van deel II mijner Exkursionsflora. Aldaar staat onder mijne figuur 74 (en dat is de door den Heer B bedoelde afbeelding) woordelijk het volgende te lezen: *Nach Horsfield u. Bennett*.

Duidelijker kan het m.i. toch niet.

Op dezelfde bladzijde merkt de Heer B over deze plantensoort naar aanleiding van de plaats van *Parochetus* in mijn tabel op p. 349—350 van deel II der Exkursionsflora nog het volgende op:

„*Parochetus* heeft daar gevinde bladeren, hoewel Koorders haar even later met handvormige bladeren afbeeldt” (B. p. 15).

De schrijver der kritiek verzwijgt echter, *ten eerste*, dat op p. 345 van deel II mijner Exkursionsflora in het systematisch overzicht van de geslachten zeer juist vermeld staat: „*Blätter gefingert, 3 blättrig*” en *ten tweede*, dat in mijne diagnose van *Parochetus* op p. 378 van genoemd deel II nog staat: „*mit gefingerten Blättchen*.”

Het eerste gedeelte der *Parochetus*-kritiek van den Heer B komt dus geheel en al op verdachtmaking neder, terwijl het andere gedeelte der kritiek, in verband met zijne herhaalde ongegronde beschuldigingen over het niet vermelden van bronnen, een voorbeeld van partijdige boek-beoordeeling oplevert.

11. Commelinaceae.

De tabellen der *Commelinaceae* zijn gecopieerd uit de bekende monographie van CLARKE (B. p. 22).

Door deze kritiek wordt in verband met de elders in de brochure van den Heer B uitgesproken lasterlijke beschuldigingen, voor sommige lezers de verkeerde voorstelling gewekt,

dat door mij de bron verzwegen zoude zijn, waaruit mijn tabellen volgens den Heer B *gecopicerd* (hij bedoelt waarschijnlijk: vertaald of geëxcerpeerd) zijn geworden. De bedoelde latijnsche monographie, waarnaar ik mijne tabellen der *Commelinaceae* voor het grootste deel geëxcerpeerd (en daarbij uit het latijn vertaald) heb, is in deel I der Exkursionsflora op p. 276 op de juiste plaats, namelijk bij de hoofdliteratuurbronnen, als volgt door mij vermeld geworden:

CLARKE, Monogr. Commel. in C. DC., Monogr. Phaner. III. 115.

De schrijver der kritiek had, in verband met zijne elders in de brochure over „*copieeren zonder bronvermelding*” herhaaldelijk uitgesproken beschuldigingen hier niet mogen verzwijgen, dat ik den titel van het boek, waaruit ik mijne *Commelinaceae*-tabellen samenstelde, reeds in de Exkursionsflora bij mijne hoofdliteratuurbronnen vermeld heb, en dat ik ten overvloed het boek van CLARKE zelfs ook nog een zeer groot aantal keeren, namelijk bij elke soort dezer familie in mijne tabellen ook nog duidelijk geciteerd heb.

12. *Crotalaria albida* vertoont niet meer gelijkenis met *Cr. prostrata* dan een ezel met een paard (B. p. 28).

Ik krijg uit dit gedeelte van de kritiek den indruk, dat de Heer B zich met goed succes op dierkundig gebied begint te bewegen, maar dat hij toch nog op eenigszins gespannen voet staat met de Duitsche taal. Want blijkbaar heeft hij mijne op p. 377 van deel II mijner Exkursionsflora geplaatste woorden „*nicht immer leicht*” (= niet altijd gemakkelijk) niet goed begrepen.

Immers, dat de onderlinge gelijkenis van *blocierende* en *vruchtdragende* levende planten of van mooie, volledige herbarium-exemplaren der beide *Crotalaria*-soorten niet groot is, was aan mij reeds lang bekend vóórdát de Heer B zijne kritiek schreef. Dit blijkt o. a. ook uit het feit, dat ik in mijne op p. 373 — 376 van deel II mijner Exkursionsflora staande *Crotalaria*-tabel

de beide thans gekritiseerde soorten, juist omdat zij onderling zoo veel verschillen, terecht zeer ver uit elkander geplaatst heb.

Ik herhaal echter, dat deze beide soorten „*nicht immer leicht*” te onderscheiden zijn.

Zulks is namelijk, zooals mij bij mijne herbariumonderzoekingen te Leiden en elders gebleken is, o. a. het geval, wanneer men met zeer onvolledige, gedroogde engelsch-Indische hooggebergte-exemplaren van deze beide *Crotalaria*-soorten te doen heeft.

In dat geval gelijken namelijk deze beide *Crotalaria*-soorten habitueel wel degelijk iets op elkander, evenals zulks trouwens, zooals zeer algemeen bekend is, ook soms bij hooggebergteplanten van bijzonder droge groeiplaatsen voorkomt, die tot verschillende geslachten, ja zelfs tot verschillende plantenfamiliën behooren.

13. Inconsequentie.

Neem welke familie ge wilt, nergens is een behoorlijke beschrijving te vinden, de plaats van deze wordt ingenomen door de afgodisch te vereeren letters „*Kds* β”.

Van streven naar eenheid geen spoor. Waarom is bv. bij *Lunasia* de geslachtsbeschrijving weggelaten, bij *Boenninghausia* zeer uitvoerig, bij *Ruta* weer weggelaten, bij *Toddalia* weer zeer uitvoerig? Bij *Flacourtia* is een lange geslachtsbeschrijving, bij *Xylosma* een zeer korte, bij *Cascaria* in het geheel geen. Zoo gaat het ook weer bij *Anthriscus* en *Torilis*, zoo gaat het overal. De beschrijving van *Sarcococca saligna* beslaat een pagina, die van *Piriqueta* bestaat alleen uit het veelzeggende woord Kraut. Aan de verspreiding van absoluut onbelangrijke planten, zooals *Dianthus chinensis* en *Fragaria vesca* worden vele regels besteed, maar die van de veel merkwaardiger *Desmodium latifolium* wordt met een nietszeggenden regel afgedaan, terwijl omtrent die van *Shuteria vestita*, waarvan vele gegevens bekend zijn, MIQUEL'S verou-

derde opgave eenvoudig herhaald wordt. Bij tientallen liggen ze voor het grijpen, deze treurige voorbeelden van absolute inconsequentie. (B. p. 25)

Deze kritiek, die wederom onjuist is, bewijst duidelijk, dat de Heer B niet slechts het voorwoord (Vorwort van deel I) maar ook de geheele wijze van bewerking mijner Exkursionsflora niet begrepen heeft.

Voorts blijkt uit deze kritiek, dat de schrijver reeds op dezelfde bladzijde met zich zelf in tegenspraak komt. Hij zegt immers zelf eerst „nergens is een behoorlijke beschrijving te vinden” en dan zegt hij even later o a „De beschrijving van *Sacrococca saligna* beslaat een pagina (wat de Heer B misschien hier terecht wel wat lang vindt, maar wat m.i. hier juist het tegendeel bewijst van hetgeen hij even te voren beweert); voorts erkent hij zelf, dat bij *Boenninghausenia*, *Toddalia* en *Flacourtia*, lange of zeer uitvoerige geslachtsbeschrijvingen in mijn boek voorkomen en dat aan de beschrijving der verspreiding van *Dianthus chinensis* en *Fragaria vesca* „vele regels” door mij besteed worden (hetgeen hij te veel, maar ik te weinig vind).

Hier maakt de Heer B het mij dus voor de weerlegging thans bijzonder gemakkelijk, omdat hij zich zelf reeds weerlegt.

Wat nu het tweede onjuiste gedeelte van deze kritiek (de „treurige voorbeelden van inconsequentie”) betreft zij het volgende opgemerkt.

In mijn Vorwort van deel I is zeer duidelijk gereleveerd, dat de hooggebergteflora in mijn boek de hoofdzaak vormt. Zulks blijkt o. a. behalve uit den volledigen titel van mijn boek — waar immers duidelijk staat: „mit besonderer Berücksichtigung der im Hochgebirge wildwachsenden Arten” — ook nog duidelijk uit de volgende woorden van p. VII van mijn voorwoord:

„Weil der mir vom Kolonialministerium erteilte Auftrag sich ausschliesslich auf die *Hochgebirgsflora* von Java bezog und ich desshalb bei meinen Herbarstudien in Europa dieses

Ziel stets speziell im Auge behielt, während die übrigen Phanerogamen von Java nur soweit mit aufgearbeitet werden konnten, wie die relativ kurze Zeit mir erlaubte, so macht das Buch nur mit Bezug auf die Aufzählung der Hochgebirgsarten einige Anspruĳe auf Vollständigkeit. (KDS, I Vorwort p. 7).

Toelichting van het geciteerde is m. i. overbodig.

Nu staat er verder in noot 3 op p. 62 van hetzelfde deel mijner Exkursionsflora het volgende:

Die mit einem * versehenen Arten kommen nicht im Hochgebirge, sondern nur unter 1800 m. vor. Dies gilt allgemein für den ganzen Text. (KDS., I. 62. noot 3 onderaan).

Mij dunkt ook dit citaat uit mijne flora behoeft geen verdere toelichting, omdat het zeer duidelijk is.

De schrijver der kritiek heeft echter blijkbaar die noot van mij over de beteekenis van het sterretje * bij soortnamen der Exkursionsflora over het hoofd gezien (wat in dit geval een verzuim is).

Immers hij heeft daardoor blijkbaar niet begrepen, dat juist de geslachten *Lunasia*, *Ruta*, *Xylosma*, *Cascaria* en *Anthriscus*, blijkens het sterretje * waarmede de daartoe behoorende soort of soorten door mij gemerkt zijn geworden, *niet* in het hooggebergte, maar alleen beneden 1800 m. voorkomen en dat hetzelfde, ook blijkens het sterretje * bij den soortnaam, óók het geval is met de door hem in zijn kritiek (zie hierboven) genoemde soorten: *Desmodium latifolium* en *Shuteria vestita*.

Immers heeft hij voorts ook niet begrepen, dat juist de andere door hem genoemde geslachten, namelijk *Boennighausenia*, *Toddalia* en *Torilis* in Java wél in het hooggebergte voorkomen en daarom veel uitvoeriger, gedetailleerder door mij zijn behandeld geworden dan *Lunasia*, *Ruta*, *Xylosma*, *Cascaria* en de andere hierbovengenoemde, *niet* in het hooggebergte voorkomende, soorten en geslachten.

Wij hebben hier weder een typisch staaltje van de onbetrouwbaarheid der kritiek van den Heer B.

Hij noemt hier feiten, die op zich zelf beschouwd volkomen waar zijn, o. a. het ontbreken van sommige geslachtsbeschrij-

vingen, maar het logische verband van zijn conclusie (*treurige voorbeelden van inconsequentie*) ontbreekt geheel en al en zulks komt, omdat hij de „sterretjes” niet heeft gezien: ik bedoel hier natuurlijk de in bovengenoemde noot 3 van pag. 62 van deel I mijner Exkursionsflora omschreven „sterretjes”, die door mij bij wijze van verkorting bij soortnamen geplaatst zijn geworden van planten, die aan mij uit Java *alleen beneden* de hooggebergtegrens van 1800 m. bekend zijn. Want indien hij die „sterretjes” gezien had en de beteekenis daarvan behoorlijk begrepen had, dan zoude hij ook begrepen hebben, dat *hier*, bij de door hem geciteerde voorbeelden, juist de zeer beknopt behandelde planten *niet* tot de javaansche hooggebergteflora van Java behooren, terwijl de andere uitvoerig door mij behandelde geslachten *wel* tot de javaansche hooggebergteflora behooren en dat zijne desbetreffende beschuldiging van „treurige inconsequentie” dus uit de lucht gegrepen blijkt te zijn.

14. Familie-tabellen.

Reeds bij het begin van het boek, bij den algemeen sleutel tot de familiën wacht ons een teleurstelling. Die sleutel telt ongeveer 610 nummers, daarvan zijn er in het geheel 13, zegge dertien, eigen werk van den schrijver, *alle andere* zijn woordelijk, woordelijk gecopieerd uit een boek van THONNER: Die Blütenpflanzen Afrikas. Dat overschrijven noemt de Heer KOORDERS ietwat euphemistisch: *Bearbeiten unter Benutzung von* (B. p. 8).

Nr. 315 voert tot zulke *Capparidaceae*, waarbij het aantal meeldraden het dubbele is van dat der kroonbladen. Op gezag van THONNER wil ik gaarne gelooven, dat die in Afrika zijn, maar Dr. KOORDERS wil ons toch niet diets maken, dat hij die ook op Java heeft aangetroffen? (B. p. 9).

Nr. 609 leidt tot *Aizoaceae* met talrijke, aan den voet vergroeide kroonbladen. Dat is notabene alleen het Kaapsche geslacht *Mesembryanthemum*. (B. p. 10).

Een klein kind kan immers wel begrijpen, dat bij een *wezenlijke omwerking* van een sleutel op Afrikaansche tot een sleutel op Javaansche planten, men niet met een inlassching van 2 pCt. nieuwe nummers kan volstaan (B. p. 12).

Elk dezer gedeelten der kritiek geeft wederom eene verkeerde voorstelling.

Aangezien de vermeende bewijzen van den Heer B. geput zijn geworden uit een publicatie (namelijk: THONNER Blütenpflanzen Afrikas), waarvan hier in Indië misschien buiten de bibliotheek van het Departement van Landbouw geen tweede exemplaar aanwezig is, kunnen de beweringen van den schrijver der kritiek door de meeste lezers niet behoorlijk aan de waarheid getoetst worden. In verband hiermede zal ik trachten thans zoo uitvoerig te zijn, dat het ook voor de lezers, die THONNER's publicatie niet kunnen raadplegen, mogelijk is om een inzicht te krijgen in de verkeerde wijze, waarop de schrijver der kritiek den familiesleutel der Exkursionsflora beoordeeld heeft.

THONNERS familie-sleutel heeft 760 nummers, terwijl ik in den familie-sleutel het aantal tot 610 gereduceerd heb. Het verschil tusschen beide sleutels bedraagt dus reeds $760 - 610 = 150$ nummers, dus ruim $\frac{1}{5}$ van 760 of meer dan twintig (*zegge twintig*) procent van het totaal aantal van THONNERS nummers.

Hierbij komt ook nog het verschil, dat ontstaan is doordat ik de javaansche nummers 8, 12, 30, 55, 56, 198, 240, 368, 415, 477, 482 en 483 in den geëxcerpeerden sleutel van THONNER ingewerkt heb. Feitelijk is dus het verschil tusschen den familiesleutel van THONNER en van mijn Exkursionsflora meer dan 20 pCt. Derhalve geeft het door den schrijver der kritiek genoemde cijfer van 2 pCt. nieuwe nummers eene verkeerde voorstelling.

Hierbij komt nog het volgende. Iedereen, die niet onbekend is met het samenstellen van determinatiesleutels met doorlopende nummers weet, dat ik reeds door het schrappen of

het invoegen van één enkel nummer alle daarop volgende nummers één nummer moest laten verspringen en dat dus reeds door de 13 javaansche nummers, die ik in THONNER'S sleutel ingevoegd heb en voorts ook door de 150 nummers, die ik uit THONNER'S sleutel geschrapt heb (omdat deze nummers *uitsluitend* op Afrikaansche planten betrekking bleken te hebben) genoodzaakt was om telkens bij de wijziging van één enkel nummer, alle daarmee corresponderende verwijzingsnummers te laten verspringen. Hetgeen telkens op nieuw een buitengewone geduldproef voor mij was. Temeer, omdat zelfs de kleinste onoplettenheid in één nummer onvermijdelijk ook een fout in de corresponderende verwijzingsnummers veroorzaakt.

Is het nu te verwonderen, dat ik bij het bedoelde invoegen der javaansche nummers en het schrappen van 150 niet op Java betrekking hebbende nummers enkele fouten in de telkens en telkens weder verspringende nummers gemaakt heb?

Is het voorts te verwonderen, dat ik bij het schrappen der uitsluitend op afrikaansche geslachten betrekking hebbende THONNER'SCHE nummers, door het tijdroovende, voortdurende „verspringen” der verwijzingsnummers eindelijk mijn geduld verloren heb en dat ik toen verder *overal, waar zulks voor het determineeren der javaansche planten geen fouten kan veroorzaken*, dit schrappen der Thonner'sche nummers en der bijbehorende tekstgedeelten eerst tot een minimum beperkt en later geheel en al gestaakt heb?

Begrijpt de schrijver der kritiek dan niet, dat die niet geschrapte THONNER'SCHE tekstgedeelten bij het gebruik van den familiesleutel der Exkursionsflora geen *enkel ernstig bezwaar* voor het vinden der families van *javaansche* planten kunnen opleveren?

Het schijnt, dat de Heer B. dit laatste punt niet begrepen heeft. Immers, indien zulks het geval geweest ware, dan zouden zijne op p. 8 — 10 en aan het slot van p. 12 gepubliceerde aanvallen misschien grootendeels of in de pen gebleven of minder partijdig geschreven zijn geworden.

Zooals zijn aanvallen thans geredigeerd zijn, geven zij een verkeerde voorstelling en komen zij neer op verdachtmaking van mijn werk. Dit laatste blijkt bijv. duidelijk uit de hierboven door mij uit zijn kritiek geciteerde woorden luidende: „maar DR. KOORDERS wil ons toch niet diets maken, dat hij die ook op Java heeft aangetroffen?” (B. p. 9).

Immers die woorden hebben betrekking op zulk een niet door mij geschrapt gedeelte.

De schrijver der kritiek schijnt hier namelijk niet begrepen te hebben, dat het door hem bedoelde gedeelte van THONNER'S tabellen in mijn Nr. 315 alleen daarom in mijn familietabel (I. 38) is blijven staan, omdat ik, zooals boven reeds vermeld werd, na het eindeloos verspringen der nummers ten slotte het verder „schrappen” *overal, waar zulks het raadplegen van den sleutel niet benadeelt*, gestaakt heb en dat er derhalve geen aanleiding konde bestaan tot de veronderstelling alsof ik zoude meenen, dat er op Java *Capparidaceae* voorkomen, waarbij „het aantal meeldraden het dubbele is van dat der kroonbladen”.

Onderzoekt men onpartijdig welk bezwaar het bij het gebruik van den familiesleutel der Exkursionsflora kan opleveren, dat ik enkele THONNER'SCHE tekstgedeelten, die uitsluitend op afrikaansche geslachten betrekking hebben, heb laten staan, dan komt men tot het resultaat dat daaraan *geen enkel ernstig bezwaar* verbonden is. De schrijver der kritiek geeft van deze feitelijk niet bestaande bezwaren een geheel verkeerde, voor den leek wantrouwen verwekkende voorstelling.

Immers het eenige bezwaar is, dat mijn sleutel der familiën door het niet-schrappen der tekstgedeelten van eenige nummers (Nr. 72, 75, 84, 92, 99, 107, 152, 172, 284, 300, 315, 320, 421, 453, 454, enz.) iets langer geworden is. Maar dat mag toch niet als een ernstig bezwaar beschouwd worden. Intusschen citeert de Heer B uit mijn tabel juist zulke nummers met het op de afrikaansche geslachten betrekking hebbende tekstgedeelte en wekt daardoor in zijne kritiek

de verkeerde voorstelling alsof door die THONNER'SCHE gedeelten de bruikbaarheid van den determinatiesleutel der familiën mijner Exkursionsflora ernstig geschaad zoude zijn geworden.

Hetgeen in werkelijkheid volstrekt *niet* het geval is.

Dit ligt immers voor de hand. Want het is praktisch onmogelijk en in strijd met het gezond verstand, dat men bij het determineeren der familie eener *javaansche* plant met behulp van den familiesleutel mijner Exkursionsflora ooit zoude kunnen komen tot zulke absurde „ontdekkingen” als de schrijver der kritiek bijv. voor mijn Nr. 454 op regel 13 van boven van p. 10 in zijne brochure als „*vermakelijk*” staaltje zeer uitvoerig behandelt.

Dergelijke wetenschappelijke absurditeiten worden wel is waar door den schrijver der kritiek schijnbaar met goed recht aan de door mij geschrapte THONNER'SCHE „nummers” ontleend, maar bij onpartijdig, nader onderzoek blijkt (zooals ik hierboven reeds voor één dezer nummers aantoonde), dat deze door hem op droog komieke wijze gekritiseerde absurditeiten slechts in zijne verbeelding, maar *niet* in werkelijkheid bestaan.

Immers het is bij zorgvuldig gebruik van den sleutel tot de familiën mijner Exkursionsflora volstrekt onmogelijk, dat men, zooals hij bijv. voor Nr. 609 zeer onjuist voorstelt (B. p. 10) bij het determineeren geleid zoude kunnen worden tot een geslacht, dat wèl in *Afrika*, maar niet tevens ook in *Java* wildgroeïend of algemeen gecultiveerd voorkomt.

Reeds aan een enkel voorbeeld kan ik dit, ook voor den niet-deskundige, gemakkelijk toelichten. Daarvoor neem ik het meerbedoelde Nr. 609.

Daarover schrijft de Heer B. in zijn kritiek het volgende:

Nr. 609 leidt tot de *Aizoaceae* met talrijke, aan den voet vergroeïde kroonbladen. Dat is notabene alleen het Kaapsche geslacht *Mcseembryanthemum* (B. p. 10).

Nu staat er in den familietabel mijner Exkursionsflora onder Nr. 609 het volgende:

609. Kronblätters zahlreich, am Grunde verwachsen. Samen mit mehligem Nährgewebe und gekrümmten Keimling. Kräuter und Halbsträucher.

84. AIZOACEAE

Kronblätters 3 — 6. Sträucher oder Bäume.....610.

Intusschen staat er onder het aan mijn 609 beantwoordende Nr. 758 van THONNER het volgende:

758. Kronblätters zahlreich, am Grunde verwachsen. Samen mit mehligem Nährgewebe und gekrümmten Keimling. Kräuter und Halbsträucher.

(*Mesembryanthemum*) 84. AIZOACEAE-

Uit deze beide citaten blijkt bij onpartijdig onderzoek, dat ik behalve het tekstgedeelte uit THONNER'S tabel wèl de familie 84. *Aizoaceae* (die immers ook in Java wildgroeïend voorkomt) terecht heb laten staan, maar dat ik in mijne Exkursionsflora den naam van het niet op Java voorkomende, in THONNER'S tabel voorkomende „*Kaapsche geslacht Mesembryanthemum*” terecht geschraapt heb. Niettegenstaande zulks aan den Heer B bekend was, wekt hij echter door zijn kritiek de verkeerde voorstelling, alsof het mogelijk zoude zijn, dat men op Java wildgroeïende planten determineerende, door het gebruik van mijn familiesleutel ooit langs Nr. 609 tot het Afrikaansche geslacht *Mesembryanthemum* zoude kunnen komen. Dit is lijnrecht in strijd met de waarheid.

Want al nemen wij aan, dat men, door het met den familiesleutel determineeren van een javaansche plant eindelijk langs de voorafgaande, corresponderende sleutelnummers geleid werd tot Nr. 609 van mijn tabel, dan vindt men aldaar duidelijk *twee elkander uitsluitende kenmerken* (zie mijn citaat hierboven) en volstrekt niet alleen het tot de familie der *Aizoaceae* behoorende „*Kaapsche geslacht Mesembryanthemum*”, zooals de Heer B zulks in strijd met de waarheid aan zijne lezers voorstelt; maar men vindt dan een verwijzingsnummer Nr. 610 en de familie *Aizoaceae*.

Determineert men nu echter de *javaansche plant* verder, dan komt men van Nr. 609 noodzakelijk alleen tot het volgende sleutelnummer Nr. 610, dat daarna verder leidt naar de op *Java wildgroeiende families der Lccythydaceae en Myrtaceae*, maar kan met behulp van de bloemen en vruchten eener op *Java wildgroeiende plant* nooit komen tot het Kaapsche *Aizoccen*-geslacht *Mesembryanthemum*.

Waarom is zulks totaal onmogelijk? Juist omdat men alleen dan in mijn familiesleutel tot dat geslacht geleid zoude kunnen worden, *indien* men bij de te determineeren *javaansche plant* tevens ook het in dezen sleutel speciaal vermelde afwijkende kenmerk: „*talrijke, aan den voet vergroeiende kroonbladen*” konde waarnemen. Nu is echter de door den Heer B. veronderstelde waarneming van dat kenmerk der kroonbladen derhalve bij een *javaansche plant* praktisch totaal onmogelijk, omdat de combinatie van dat onder Nr. 609 vermelde, meerbedoelde, afwijkende kenmerk en van de verdere kenmerken, die onder de voorafgaande „verwijzingsnummers” opgesomd zijn, bij *geen enkele javaansche plant* voorkomt.

De door den schrijver der kritiek veronderstelde *Mesembryanthemum*-absurditeit kan dus wel in zijne verbeelding, maar niet in werkelijkheid bestaan.

Ook met de andere door den Heer B. op p. 8 en 9 vermelde familiesleutelnummers 84, 99, 107, 152, 172, 284, 300, 309, 315, 322, 371, 421, 433, 454, 464, 530 en 609 heeft zijne kritiek, wat de bruikbaarheid van mijn sleutel voor het determineeren der families betreft, geen de minste waarde, maar komt geheel neer op verdachtmaking van mijn werk.

Wanneer ik al de hierboven genoemde nummers één voor één wilde bespreken dan zoude ik daarbij onvermijdelijk in herhalingen vervallen. Ik wensch zulks te vermijden en wensch mij tot het bovenstaande te bepalen.

Slechts wil ik den gebruiker van mijn boek nog eens geruststellen, dat de bruikbaarheid der sleutels tot de families van mijne Exkursionsflora door het niet wegschrappen van alle

uitsluitend op afrikaansche geslachten betrekking hebbende tekstgedeelten en nummers in geen enkel opzicht noemenswaardig geschaad is geworden en dat men dus nooit bang behoeft te zijn, dat men bij het determineeren tot zulke „kaapsche” absurditeiten komt als de schrijver der kritiek— door gemis aan inzicht en in strijd met de waarheid — (zie bijv. voor het meergenoemde Nr. 609), meent te mogen veronderstellen.

15. Orchidaceae.

De sleutel tot de *Orchidaceae* is nageschreven uit een werk van DR. J. J. SMITH „Die Orchideen von Java”, een streng wetenschappelijk boek (B. p. 13).

Bij vele lezers, die den betreffenden sleutel niet in mijne Exkursionsflora kunnen raadplegen, omdat zij mijn boek niet ter beschikking hebben (en zulks zal wel met een zeer groot aantal lezers der kritiek van den Heer B het geval zijn, want hij heeft zijne brochure met zeer kwistige hand rondgestrooid) wordt door zijn Orchideën-kritiek, in verband met zijne vetgedrukte insinuatie (B. p. 22), de onjuiste voorstelling gewekt, alsof hier nageschreven zoude zijn zonder bronvermelding. Tegen die door het woordje „nageschreven” *bij vele lezers veroorzaakte verkeerde voorstelling* wensch ik hier openlijk te protesteeren. Want de bron, waaraan de bedoelde determinatiesleutel door mij ontleend is, vindt de lezer zeer duidelijk op p. 345 van deel I mijner Exkursionsflora vermeld. Immers aldaar staat woordelijk:

„Schlüssel der in Java vorkomenden Gattungen der *Orchidaceae* (nach J. J. SMITH)”.

Ten overvloede heb ik op diezelfde bladzijde in mijne Exkursionsflora ook nog de overige door mij gebezigde hoofd-literatuurbronnen der *Orchidaceae* volledig vermeld. Deze literatuur opsomming begint aldaar zelfs woordelijk aldus:

J. J. SMITH, Die *Orchidaceae* von Java (Band 6 der Flora von Buitenzorg) Verlag E. J. BRILL Leiden (1905) 1 — 672.

Duidelijker kan het m.i. toch wel niet.

Trouwens ook elders heb ik in den tekst der *Orchidaceae* mijner Exkursionsflora telkens weder den naam van den Heer SMITH vermeld, en zulks omdat ik telkens duidelijk wenschte te doen uitkomen, dat in mijn Exkursionsflora nagenoeg alles betreffende de familie der Orchideen van Java het intellectueel eigendom van dezen auteur is. Die naam, J. J. SMITH, is dientengevolge in deze plantenfamilie zelfs *meer dan honderd keer* door mij geciteerd.

Naar aanleiding van dit herhaaldelijk citeeren van den genoemden auteursnaam zeide iemand, die dit gedeelte mijner Exkursionsflora raadpleegde, tot mij: „Het is voor den Heer SMITH om schaamrood te worden, *zóó* dikwijls wordt hij door U geciteerd.”

Mij dunkt, dat die enkele opmerking ook duidelijk aantoont dat in geen geval mij het verwijt kan treffen als zoude ik hier „nageschreven” hebben zonder bronvermelding. Iets wat de Heer B wel niet zegt, maar wat sommige lezers er toch uit opmaken.

Dit behandelde gedeelte zijner Orchideen-kritiek wekt dus bij den lezer eene onjuiste, voor mijn goeden naam nadeelige voorstelling.

Het verdere gedeelte der door hem over deze plantenfamilie geoeffende kritiek (B p. 13 — 15) is van hetzelfde gehalte.

Het door hem tot mij gerichte verwijt over sommige „moeilijke nummers” in de Orchideen-sleutels mijner Exkursionsflora, waarvan hij (B p. 14) het opnemen ervan in mijne tabellen een „ernstige fout” noemt, is zoo absurd, dat elk deskundige bij zulk een verwijt de schouders ophaalt, maar voor den niet-deskundige toch niet absurd genoeg om de ongegrondheid van het tot mij gerichte verwijt dadelijk in te zien. Daarom wil ik hier met een enkel woord dit punt nader toelichten.

De oorspronkelijke Orchideen-tabellen van de Monographie van den Heer SMITH zijn of goed of slecht. In het eerste geval komt de lof voor de bruikbaarheid der door mij meestal bijna *onveranderd* overgenomen tabellen natuurlijk niet

aan mij toe, maar aan den Heer S. In het tweede geval, namelijk, wanneer de door mij overgenomen tabellen „moeilijke nummers” (bijv. niet scherp tegenover elkander staande of moeilijk waarneembare determinatie-kenmerken) bevatten en wanneer de tabellen daardoor slecht bruikbaar zijn, dan raakt immers ook de blaam niet mij, maar dengene, die ook de eer krijgt voor de goede Orchideën-tabellen, dus *niet* mij, maar den Heer S.

Het door den Heer B even later gereleveerde feit, dat in de bedoelde uitvoerige Orchideën-publicatie van den Heer S lange soortbeschrijvingen voorkomen (terwijl natuurlijk in een zeer beknopt werk als mijne flora voor zulke lange soortbeschrijvingen geen plaats is) mag niet als excuus aangevoerd worden voor het voorkomen van moeilijke nummers in de oorspronkelijke Orchideën-tabellen van den Heer S. Het moge verklaarbaar zijn, dat de herbariumassistent B hier in zijn kritiek der Orchideën van mijne Exkursionsflora zijn herbariumchef, den Heer S. in bescherming neemt en de „ernstige fouten” in de tabellen van den Heer S op mijne schouders tracht te schuiven, evenwel mist die door den Heer B hier op mij gerichte aanval allen grond.

Een ander door den Heer B over de *Orchideën* mijner flora tot mij gericht verwijt is het volgende:

„In plaats van zich de moeite te geven de nieuwe soorten op haar plaats in de sleutels te werken, wat door de uitvoerige beschrijvingen van SMITH zelfs zonder zelfstandig onderzoek zeer goed mogelijk was, heeft hij ze eenvoudig geplakt aan het einde van het geslacht, waartoe ze behoorden en daarbij haar beschrijvingen tot onherkenbaarwordens toe verminkt.” (B. p. 14).

Van verminken is hier geen sprake. Er is alleen sprake van het noodzakelijke zeer sterk inkorten van pagina lange soortbeschrijvingen, en van reductie tot enkele woorden en cijfers,

omdat ik het bij deze buitengewoon groote plantenfamilie noodig vond om de grootste beknoptheid in acht te nemen en zulks m.i. terecht, omdat immers, toen ik mijne Exkursionsflora schreef, reeds de geciteerde, in een algemeen verstaanbare taal (in het duitsch) geschreven, zeer uitvoerige, monographie der *javaansche Orchideën* bestond.

Bij zulk een omvangrijke familie vond ik om de genoemde redenen de uiterste beknoptheid dringend noodzakelijk. Had ik niet overal bij de Orchideën zoo sterk ingekort dan zoude de omvang van het eerste deel mijner Exkursionsflora daar door reeds bijna verdubbeld zijn.

Wat nu verder het verwijt van den Heer B betreft, dat ik de „nieuwe” soorten van Orchideën in de tabellen van SMITH had moeten invoegen, in plaats van ze aan het slot van het geslacht te plaatsen, klinkt misschien voor den niet-deskundigen lezer aannemelijk, maar bijna ieder plantkundige haalt over zulk een absurd verwijt de schouders op. Want elk vakman weet, dat het voor iemand, die geen Orchideën-specialiteit is, nooit raadzaam is om te trachten determinatie-tabellen van Orchideën-specialiteiten te gaan omwerken door inlasschen van „nieuwe soorten.” Daarom heb ik, die zelfs de *javaansche* soorten dezer plantenfamilie slechts uiterst onvolledig ken, mij op dit standpunt gesteld en daarom heb ik er mij, en m.i. terecht, van onthouden om de meerbedoelde Orchideën-determinatie-tabellen te gaan wijzigen, bijv. door er de nieuwe soorten in te werken—wat notabene in de aanvullingen der meerge-noemde Orchideën-publicatie van den Heer SMITH zelfs voor bijna alle nieuwe soorten nog verzuimd is geworden.

De zeer lompe en hatelijke toon, die de schrijver der kritiek op p. 14 aan het slot der familie der Orchideën aanslaat is even ongepast als ongegrond, want ik heb buitengewoon veel arbeid aan mijne Exkursionsflora ten koste gelegd. Zijne vergelijking der Orchideën met de overige families, gaat mank. Want speciaal voor deze familie, vond ik het om de hierboven reeds vermelde redenen (o. a. omdat er reeds eene zeer omvangrijke

duitsche monographie der javaansche Orchideën bestaat) gewenscht om voor alle *niet* in het hooggebergte voorkomende soorten — en dat is met het grootste gedeelte der javaansche soorten het geval — om de grootst mogelijke beknoptheid in acht te nemen en om, wat ik door een klerk konde laten verrichten (namelijk het doen copieeren der Orchideën-tabellen) zulks niet zelf te gaan doen. Ik vond dat monnikenwerk.

Dat er voorts ook op de door den Heer SMITH gepubliceerde soortsbegrenzungen en soortbeschrijvingen van Orchideën soms nogal wat af te dingen valt, blijkt zeer duidelijk uit de verschillende ongunstige beoordeelingen, welke in de laatste jaren door den zeer bekenden Orchideën-specialiteit Dr. R. SCHLECHTER gepubliceerd zijn geworden.

De Heer B schijnt echter die door den Heer SCHLECHTER gepubliceerde ongunstige beoordeelingen over verschillende Orchideën-publicaties van den Heer SMITH (o. a. over Orchideën van Nieuw Guinea) niet te kennen. Immers anders zoude hij zijne kritiek over de Orchideën van mijne Exkursionsflora vermoedelijk, of voor het grootste gedeelte, of geheel, in de pen gehouden hebben; wat m. i. verstandiger geweest ware. Want systematiek van Orchideën is zulk een zeer speciaal gebied, dat zelfs specialiteiten omtrent de plaatsing en begrenzing hunner „nieuwe soorten” dikwijls scherpe meningsverschillen hebben en daarom elk niet-specialist het verstandigste doet om zich zooveel mogelijk van kritiek te onthouden en om bij het excerpeeren van Orchideën-tabellen daarin zoo weinig mogelijk wijzigingen te maken. Dat had de Heer B moeten begrijpen.

16. Apocynaceae.

De bewerking der *Apocynaceae* is abominabel. Een enkel staaltje uit vele:

Wil men de soorten van *Willoughbya* onderscheiden, dan geeft KOORDERS deze tabel.

1a. Liane. Kelch gewimpert, übrigens kahl.

W. javanica Bl.

1b. Liane. Kelch kurz-flaumhaarig, gewimpert.

W. umbrosa Bl.

1c. Liane. Kelch $\pm$ gewimpert, übrigens kahl.

W. firma Bl.

Wie nu 1a van 1c kan onderscheiden is wezenlijk een wonder van bevattelijkheid. (B. p. 19).

Ik zal de laatste zijn om te ontkennen, dat 1a en 1c slechts met behulp der door den Heer B uit mijn tabel geciteerde gegevens van elkander onderscheiden zouden kunnen worden, maar ik wensch te releveeren, dat de schrijver der kritiek verzwijgt, dat hij niet alle gegevens van uit mijn Willoughbya-tabel (dus onvolledig) geciteerd heeft. Nu geeft hij juist door het onvolledig citeeren eene niet met de waarheid overeenstemmende en voor de beoordeeling van mijn werk nadeelige voorstelling. Immers luidt de betreffende tabel van p. 71 van deel III mijner Exkursionsflora woordelijk als volgt:

4. (6564) *Willoughbya Rxb.*

3 Arten in Java:

1a. Liane. Kelch gewimpert, übrigens kahl.

Miq. l. c. II. 390.

Java: Ebene und Gebirge.

Einh. Name (?) *Aröj ki batara, Sund.*

W. javanica Bl.*

1b. Liane. Kelch kurz-flaumhaarig und gewimpert.

Miq. l. c. II. 390.

Java.

W. umbrosa Bl.*

1c. Liane. Kelch $\pm$ gewimpert, übrigens kahl.

Miq. l. c. 390; Hook. l. c. III. 624.

Java: Wild und bisweilen angepflanzt.

Einh. Name: *Tjungkangkang, Sund.*

W. firma Bl.*

Men ziet dus, dat door mij gegevens vermeld worden, die de Heer B in zijn citaat weggelaten heeft, namelijk: MIQUEL l. c. III. 390 bij de soorten 1a en 1c, en bovendien nog HOOKER l. c. III. 624 bij soort 1c. Elk plant-

kundige weet, dat zulke literatuuropgaven niet slechts onmiddellijk toegang geven tot de nieuwste uitvoerige soortbeschrijvingen van MIQUEL'S Flora van Ned. Indië en tot HOOKER'S Flora of British India, maar tevens ook toegang geven tot de oudere literatuur. Immers, wanneer men die door mij in mijne tabel opgenomene hoofdliteratuurbronnen raadpleegt, dan vindt men daarin de literatuur met de oudere soort-beschrijvingen en verdere gegevens der oudere literatuur. Zoo vindt men om een voorbeeld te geven, met behulp van het literatuurcitaat, dat in mijne gekritiseerde beknopte tabel van soort 1a (*Will. javanica*. Bl.) vermeld staat (namelijk MIQUEL l. c. II. 390), terwijl men, MIQUEL'S Flora Ind. Bat. (II. 390) raadplegende, aldaar onmiddellijk vindt, dat er van deze plant reeds vroeger soortbeschrijvingen gepubliceerd zijn in de volgende publicaties: BLUME, Bijdragen p. 1024; BLUME, Museum botan. I. p. 153; DE CANDOLLE, Prodrômus VIII. p. 321.

Uit een en ander blijkt dus, dat de Heer B in zijne Willoughbya-kritiek *niet* de volle waarheid heeft medegedeeld en dat hij daardoor een verkeerde, voor mij nadeelige voorstelling gegeven heeft. Voorts blijkt uit zijne kritiek volstrekt geenszins door welke kenmerken de soort 1a zich dan wél van de soort 1c zoude onderscheiden.

Nog iets. Ieder, die geen vreemdeling is in de floristische literatuur van Ned. Indië weet, dat een groot aantal der door BLUME bijna een eeuw geleden in zijne Bijdragen tot de Flora van Ned. Indië en in zijn publicatie „Museum botanicum Lugd.-Bat.” als „nieuwe soorten” beschrevene planten, volgens latere onderzoekingen van anderen of van hem zelf, geen voldoende scherpe verschillen vertoonden om ze blijvend als „soorten” te handhaven. Nu is het m.i. zeer goed mogelijk, dat zulks bij voortgezet onderzoek ook met twee de door mij onder 1a en 1c vermelde soorten *Willoughbya javanica* Blume en *W. firma* Blume het geval zal blijken te zijn. In dat mogelijke geval, waarop ik juist door de vermelding der *bijna* gelijkkluidende kenmerken van 1a en 1c in mijne soortentabel

de aandacht gevestigd heb, zal men inderdaad een „wonder van bevattelijkheid” moeten zijn om de BLUME’SCHÉ „soort” 1a van 1b te onderscheiden. Maar dan gaat het ook niet aan om *zonder deugdelijke bewijzen* van het bestaan van scherpe soortverschillen van twee het eerst door BLUME, *niet* door mij beschreven soorten, aan *mij* te verwijten, dat ik voor de soorten 1a en 1b geen scherp tegenover elkander staande kenmerken kan geven. En die bewijzen van het bestaan van scherpe verschillen geeft de Heer B in zijne Willoughbya-kritiek *niet*. Geen wonder trouwens, want de soortskenmerken, die bijv. in MIQUEL’S flora Ind. Bat. voor de soort 1a (*W. javanica*) vermeld staan, zijn nagenoeg alle gelijk aan de soortsk-kenmerken, die in hetzelfde standaardwerk voor de soort 1c (*W. firma*) vermeld worden. Met andere woorden, er zijn m.i. gegronde redenen om het niet onwaarschijnlijk te achten, dat later, bij een speciaal vergelijkend onderzoek, zal blijken, dat de twee, in de kritiek gereleveerde „soorten” van BLUME (mijne soorten 1a en 1b) inderdaad soortelijk niet verschillen.

17. Melastomaceae.

De tabel der *Melastomaceae*, klakkeloos geco-
pieerd uit het werk van iemand, die de Javaan-
sche soorten zeer onvoldoende heeft onderzocht
(B. p. 15).

Hier wordt voor den niet-deskundigen lezer eene verkeer-
de voorstelling gewekt.

Met „iemand” kan hier niemand anders bedoeld zijn dan
COGNIAUX, wiens uitvoerige monographie van deze plantenfa-
milie onmiddellijk onder de familie-diagnose op regel 3 en 4
van onderen op p. 687 van deel II onder de hoofdliteratuur-
bronnen volledig als volgt door mij vermeld is geworden:

COGNIAUX, *Monographie Melastomaceae* in C. DC., *Monogr.*
Phaner. VII (1891).

Toen ik te Leiden mijne Exkursionsflora schreef was dit de nieuwste monographie dezer plantenfamilie en niet slechts voor ieder vakman, maar ook voor bijna ieder niet-deskundige is het duidelijk, dat ik mij voor die familie steeds zooveel doenlijk aan dat standaardwerk (want trots de vele gebreken die het heeft, *is* het een standaardwerk) moest houden. Alleen dáár, waar ik voor sommige geslachten, o. a. voor *Almecylon*, wat de javaansche soorten betreft, over nieuwe literatuur beschikte, heb ik *niet* COGNIAUX, maar de nieuwere literatuur, namelijk KDS. et VAL. Bijdrage Booms. Java, gevolgd. Dit volkomen logische standpunt behoeft ongetwijfeld voor den deskundigen lezer geen verdere toelichting.

Ik wil echter tot toelichting van den niet-deskundigen lezer hier nog opmerken, dat ik overal in mijne Exkursionsflora het bovengenoemde standaardwerk van COGNIAUX gevolgd heb en dat ik deze literatuurbron niet slechts op p. 687 van deel II, maar bovendien ook nog telkens en telkens (namelijk achter de korte soortdiagnosen), in mijn flora zeer duidelijk vermeld heb. Zoo heb ik bijv. den naam van COGNIAUX in de Melastomaceae op p. 689—702 zelfs een *vijftigtal keeren geciteerd*.

Mij dunkt, dat het hier medegedeelde reeds voldoende is om aan te toonen, dat ik in de allereerste plaats voor deze plantenfamilie in hoofdzaak iemand gevolgd heb, die het nieuwste daarover handelende standaardwerk geschreven heeft, en dat ik in de tweede plaats niet slechts die bron, maar ook de andere door mij voor die familie gevolgde nieuwere detail-publicaties ook steeds duidelijk geciteerd heb.

Ten slotte zij nog eens opgemerkt, dat ik — zooals ik trouwens reeds herhaaldelijk voor andere plantenfamilies vermeld heb — toen ik in Leiden, in 1908—1910 deze plantenfamilie voor mijne Exkursionsflora bewerkte, alleen de boven 1800 m zee-hoogte op Java door mij verzamelde herbariumexemplaren, maar *niet* het omvangrijke, beneden het „hoogtegebergte”, door mij op Java verzamelde materiaal te mijner beschikking had, en dat ik dus toen, (te Leiden) van mijne collecties natuurlijk

niets anders dan de z. g. hooggebergte-exemplaren, te mijner beschikking had.

Die „hooggebergte“-exemplaren vindt de lezer voor de *Melastomaceae* alle met de herbariumnummers en de zeehoogte vermeld op p. 690, 698 en 700 van deel II mijner Exkursionsflora.

18. *Compositae*.

„In de tabel der *Compositae*, die van wijlen Dr. BOERLAGE is gecopieerd, heeft Dr. KOORDERS vergeten ook Nr. 45 van BOERLAGE nateschrijven. Daardoor zijn bij KOORDERS Nr. 48 en 49 onbereikbaar geworden. Ook daarvan heeft KOORDERS niets bemerkt. Overal hetzelfde gedachtelooze plagiaat, zonder geest, zonder oordeel” (B. p. 20).

Het is waar, dat mijn Nr. 48 en 49 onbereikbaar zijn, omdat het bedoelde Nr. van BOERLAGE in mijne perscopie overgeslagen is geworden maar het overige gedeelte der kritiek komt op verdachtmaking neder.

Immers boven aan de tabel der *Compositae* op p. 308 van deel III mijner Exkursionsflora staat woordelijk het volgende (hier gecursiveerd wêergegeven):

Schlüssel der Gattungen der Gesamtinsel.

(Hauptsächlich nach BOERLAGE, Handleid. l. c. 165).

Door de woorden van den schrijver der kritiek wordt in verband met de op p. 22 en elders over „bronvermelding” geuite insinuaties voor vele niet-deskundige lezers de verkeerde voorstelling gewekt, dat mijn tabel der *Compositae* zonder bronvermelding van wijlen Dr. BOERLAGE gecopieerd zoude zijn; hetgeen, zooals reeds uit mijn bovenstaand citaat: „(*Hauptsächlich nach BOERLAGE Handleid. 165*)”, duidelijk blijkt, in strijd is met de waarheid en dus op verdachtmaking neerkomt.

Ten slotte zij nog opgemerkt, dat door mij niet gecopieerd, maar uit het hollandsch in het duitsch vertaald is geworden en dat BOERLAGE in zijn tabel voor Ned. Indië 71 geslachten

behandeld heeft, terwijl ik, op grond mijner onderzoekingen, dat aantal voor Java op 63 geslachten gereduceerd heb en dat ik voorts het in BOERLAGE's tabel niet opgenomen geslacht *Tithonia* (III. 311) in de Compositen-tabel der Exkursionsflora ingevoegd heb.

Het schijnt, dat de schrijver der kritiek de hierboven geciteerde duitsche woorden „*Hauptsächlich nach*” niet goed begrepen heeft.

19. Soortentabellen.

Maar de tabellen tot de soorten! Als ooit een schrijver op vernederende wijze *zijn onmacht heeft getoond*, dan is het hier. Hier is nergens eene poging gedaan om moeilijkheden op te lossen, om duistere dingen te verklaren, om het verschil tusschen op elkander gelijkende soorten aan te geven. Over de tabel der *Orchidaceae* sprak ik reeds, en de rest! (B.p.16).

Dan volgen o.a. cenige aanvallen over de soorten-tabellen van eenige geslachten mijner Exkursionsflora (bijv. *Panicum*, *Pollinia*, *Colcus*, *Fimbristylis*, *Solanum*, *Smilax*). Nu weet echter elk deskundige, die bekend is met de hoogteverspreiding van javaansche Phanerogamen, dat dit juist geslachten zijn, die *of in het geheel niet of slechts door enkele weinige soorten* in het hooggebergte vertegenwoordigd zijn of waarvan, toen ik te Leiden mijne Exkursionsflora schreef, nog geen nieuwe, volledige bewerkingen van alle javaansche soorten bestonden.

Met andere woorden: bij een *onpartijdig* deskundig onderzoek blijkt, dat juist van de door den schrijver voor zijn aanval gekozene plantengeslachten destijds, toen ik te Leiden mijne Exkursionsflora bewerkte, het daarvan door mij in Java verzamelde omvangrijke materiaal of niet of slechts zeer onvolledig te mijner beschikking stond en dat ik toen voor die geslachten niet over nieuwere literatuur der javaansche soorten beschikken kon; dit laatste, omdat die nieuwere literatuur toen nog niet bestond.

Voor die, wat de javaansche flora betreft, toen nog niet voldoende bekende geslachten heb ik er mij in mijne flora dikwijls toe bepaald om de soorten niet in de soortentabellen „in te werken”, maar als losse aanhang daarvan met een der letters *a, b, c, d, e*, enz., zelfs dikwijls zonder diagnose, onder elkan- der te plaatsen. Maar ten einde voor den lezer het opzoeken der in de literatuur vermelde soortskenmerken gemakkelijk te maken, heb ik, ook voor die soorten, steeds zooveel mogelijk MIQUEL of andere voor iedereen gemakkelijk te raadplegen li- teratuurbronnen vermeld. Dit heeft de Heer B verzuimd te ver- melden en door dit verzuim wekt hij eene verkeerde voorstelling van de bruikbaarheid van mijn boek. Immers juist door mijn soor- tenopsomming (Enumeratio) onder de letters *a, b, c*, enz., aan het slot van een soortentabel verkrijgt de lezer, gemak- kelijker en overzichtelijker dan tot dusver in de literatuur het geval was, den toegang tot de soms in allerlei tijdschriften en boeken verspreid staande literatuur van alle voor Java ver- melde soorten.

Uit een en ander blijkt dus, dat de leemten in de soorten- tabellen van sommige geslachten (zooals *Panicum, Solanum, Coleus*, enz.) vooral veroorzaakt zijn, omdat ik indertijd te Leiden, bij de bewerking, geen beschikking had over het geheele, ook *beneden* het hooggebergte, door mij op Java verzamelde materiaal.

Dàn volgt nog een aanval van den Heer B op mijn tabel *Melia*. Hij heeft blijkbaar niet begrepen, dat ik, toen ik mijn *Melia*-tabel voor mijne Exkflora schreef, juist door het releveeren der door hem gekritiseerde, bijna gelijklopende kenmerken (B. p. 17) heb willen aantonen, dat de 1894 als »nieuwe” soort be- schrevene, indertijd *niet* door mij, maar door mijn collaborateur nieuw gedoopte *Melia bogoriensis* KDS. et VAL., vermoede- lijk met de reeds vroeger door WILLDENOW beschrevene *Melia composita* identiek zoude zijn. De Heer B komt nu in Juli 1913 met de volgende geruuststellende mededeeling: „Inderdaad zijn de beide soorten, zooals reeds lang uitgemaakt

is, volkomen identiek" (B. p. 17). Bij dit op zulk een geruststellende wijze door hem uitgemaakte punt zal ik maar niet langer stil staan. Maar ik wil een ander voorbeeld uit zijn kritiek mijner soorten-tabellen bespreken.

Op p. 19 zegt hij het volgende:

„Leerzaam is ook de vergelijking der *volkomen gelijk-luidende* beschrijvingen (zie pag. 78, deel II) van *Parsonsia javanica*, *Pottsia cantonensis* en *Vallaris pergularia*” (B.p. 19).

Inderdaad staat aldaar bij alle 3 soorten slechts: „Liane. Blätter gegenständig, weithervig,” wat trouwens zeer juist is.

De schrijver der kritiek verzwijgt evenwel, — en wekt daarmee een verkeerde, voor de beoordeeling van mijn werk nadeelige voorstelling — dat die 3 soorten, met behulp der op p. 70 van hetzelfde door hem geciteerde deel III mijner flora, vermelde kenmerken gedetermineerd kunnen worden.

Immers aldaar (III. 70) staat het volgende:

1. Fruchtknoten syncarp am Grunde. Blätter gegenständig.

34. Parsonsia.*

2. Fruchtnoten völlig apocarp.

α Korolle präsentiertellerförmig, mit flach ausgebreiteten Saum. Blätter gegenständig.

35. Pottsia.*

β Korolle mit zylindrischer Grundröhre und glockiger Oberröhre. Blätter gegenständig.

36. Vallaris.*

Het bovenstaande citaat levert weder het duidelijkste bewijs voor de onbetrouwbaarheid der kritiek van B. De *niet*-deskundige lezer, die vermoedelijk niet verder zal gaan dan het raadplegen mijner door B geciteerde bladzijde 78, loopt er onvermijdelijk in, want deze lezer zal daardoor verzuimen de op p. 70 in mijne flora vermelde verschillen tusschen *Parsonsia*, *Pottsia* en *Vallaris* te raadplegen en zal daardoor ten onrechte overtuigd zijn van de juistheid van B's kritiek op mijn werk, terwijl bij *zorgvuldig en onpartijdig onderzoek* overtuigend blijkt, dat deze Apocynaceën-kritiek van den Heer B *lijnnrecht in strijd is met de waarheid*.

20. *Cyperus*.

Het is waar, dat die secties van CYPERUS klakkeloos gecopieerd zijn uit de bekende dissertatie van VALCKENIER SURINGAR, maar dat is een zuiver wetenschappelijke bearbeiding en daarin komen goede beschrijvingen voor, die bij KOORDERS geheel ontbreken (B. p. 19).

Door deze kritiek wordt voor de niet-plantkundige lezers der brochure eene voor mijn goeden naam nadeelige voorstelling gewekt. Immers bijna elk niet-plantkundige, die mijn boek of in het geheel niet of onvoldoende kent, krijgt door deze kritiek, in verband met dergelijke aanvallen van den Heer B den verkeerden indruk, dat de *hoofdliteratuurbron*, waarop in mijne flora de soortentabellen met de secties en soorten-diagnosen van het geslacht *Cyperus* steunen, of in het geheel niet of niet duidelijk in mijne Exkursionsflora vermeld zoude zijn. Wat in strijd is met de waarheid, want er staat bij *Cyperus* op p. 184 van deel I mijner flora, onmiddellijk aan het begin der soortentabellen van dat geslacht, onder „§ 1. *Arten der Gesamtinsel*” woordelijk het volgende:

„(Nach VALCKENIER SURINGAR. *Monographie von Cyperus*).

De hoofdbron is dus zeer duidelijk door mij genoemd.

Voorts is het verwijt van den Heer B, dat de „goede beschrijvingen” van *Cyperus* bij mij geheel ontbreken niet de volle waarheid. Die aanval is blijkbaar wederom berekend op een kring van lezers, die de door mij uit SURINGAR'S *Monographie* van het geslacht *Cyperus* geëxcerpeerde, op p. 184—191 van deel I mijner flora opgenomene, beknopte beschrijvingen nooit onder de oogen gehad hebben. Elk kruidkundige weet echter, dat het bij het bewerken eener Exkursionsflora—in geen enkel land en allerminst voor een gebied, dat bijna *vijf duizend soorten* van Phanerogamen bevat—nooit de gewoonte is om uitvoerige soortbeschrijvingen uit monographiën in hun geheel of grootendeels (vertaald of onvertaald)

over te nemen, zulks, omdat de omvang der Exkursionsflora anders zelfs veel te onhandelbaar groot zoude worden om in een reiskoffer meêgenomen te worden. De bewerkers van zulke beknopte floristische boeken moeten zich daarom uit den aard der zaak steeds behelpen met zeer korte, weinig-regelige soortdiagnosen. Iets wat ik, door het noodzakelijke, zeer beknopte karakter mijner publicatie, uit den aard der zaak, bij het excerpeeren der uitvoerige *Cyperus*-monograpie, m. i. zeer terecht ook gedaan heb.

Intusschen heb ik in mijne flora bovendien nog steeds bij *elke* soort de bladzijde geciteerd, waar in SURINGAR's Monographie de uitvoerige soortbeschrijving te vinden is. Datzelfde, namelijk het telkens op nieuw citeeren der monographie heb ik in den regel ook bij de overige soorten der *Cyperaceae* en óók bij de soorten van de andere plantenfamilies gedaan. Door die bladzijde-citaten is het raadplegen der uitvoerige in de geciteerde standaardwerken voorkomende soortbeschrijvingen bij het gebruik van mijne Exkursionsflora steeds gemakkelijk gemaakt.

De Heer B verzwijgt verder in zijn kritiek, dat overal in mijn boek bij de meeste families, en ook bij de *Cyperaceae*, literatuur-opgaven voorkomen, waardoor men de uitvoerige soortbeschrijvingen onmiddellijk kan vinden.

Nu geeft hij, althans voor personen, die mijne Exkursionsflora of niet of slechts oppervlakkig kennen, juist door het *verzwijgen* van de aanwezigheid van die literatuur-citaten, een voor mij *zeer verkeerde voorstelling van den inhoud en van de bruikbaarheid van mijn boek*. Men vergelijke bijv. p. 19 van de kritiek (regel 5—10 van boven) en p. 181—211 van deel I van mijne Exkursionsflora.

21. Ipomoea.

In de tabel van *Ipomoea* wordt dezelfde plant, *Ipomoea paniculata* eerst tot de *niedrige Kräuter* gerekend, een oogenblik daarna als *Strauch, hoch kletternd* beschreven. (B. p. 20).

De in deel III mijner flora, op p. 116 regel 21 v. b. staande woorden: „*Niedrige Kräuter*”, zijn, vermoedelijk tengevolge van een zet(druk)fout, die door de minder fraaie perscopie alleszins verklaarbaar is, twee regels te hoog gedrukt geworden. Die 2 woorden had de zetter namelijk twee regels lager, dus op regel 23 van boven vóór de 1. *Sektion* moeten drukken.

Dat hier een drukfout oorzaak is van de gekritiseerde tegenstrijdigheid ligt m. i. hier nogal voor de hand. Maar de Heer B heeft dit blijkbaar niet begrepen. Hij heeft voorts niet begrepen, dat de door hem vermelde fout, namelijk de tegenstrijdigheid betreffende *Ipomoea paniculata* onmiddellijk verdwijnt, wanneer men die drukfout van p. 116 op de thans hierboven door mij aangeduide wijze verbetert.

22. *Carludovica*.

Doch *Carludovica palmata*, die men overal in tuinen en bloembakken ziet, die op vrij groote schaal voor vlechtwerk wordt aangeplant, wordt doodgezwegen (B. p. 23).

Deze kritiek geeft een verkeerde voorstelling der feiten. Want toen ik mijne Exkursionsflora te Leiden (1908—1909) schreef, had ik nòch in de Nederl.-Indische botanische literatuur, nòch in het aldaar (in Europa), toen te mijner beschikking staande herbarium, voldoende bewijzen om aan te nemen dat genoemde, in MIQUEL'S Flora van Nederl.-Indië *niet* opgenomen, soort *toen op Java* op „groote schaal” aangeplant zoude zijn. Trouwens, zoover ik heb kunnen nagaan, dateeren de in West-Java in het groot genomene en o. a. door Prof. Dr. VAN ITERSON Jr. in zijn bekend, recent werk over het te Soerabaja gehouden vezelcongres besproken cultuur-proeven met bedoelde *Carludovica* eerst van de laatste jaren.

Natuurlijk zoude ik aan *Carludovica* en daarmee ook de familie der *Calycanthaceae* een plaats in deel I mijner flora ingeruimd hebben, indien ik destijds over het standaardwerk van Prof. VAN ITERSON had kunnen beschikken, toen ik mijne flora

schreef. Maar dat kon niet, omdat mijne flora reeds verschenen was toen het vezelcongresboek van den Heer VAN ITERSOM gepubliceerd werd.

Van doodswijgen dezer op Java *niet* inheemsche en vroeger, alleen hier en daar, voor sierplant gebezigde soort is dus geen sprake.

23. Callicarpa.

Op volkomen analoge wijze, *Strauch*, *Strauch*, wordt *Callicarpa Blumei* van *Callicarpa Horsfieldii* onderscheiden (B. p. 20).

De schrijver der kritiek verzwijgt ten onrechte, dat bij elk der 2 soorten achter het woordje „*Strauch*” eene literatuur-opgave staat, waardoor de gebruiker van mijn boek in de gelegenheid gesteld wordt om de oorspronkelijke beschrijvingen dezer door mij als *Zweifelhafte Arten* zonder diagnose vermelde soorten te raadplegen.

Ik laat tot toelichting mijner opmerking ten behoeve van de lezers, die mijne Exkursionsflora niet ter beschikking hebben, hieronder woordelijk volgen wat over die 2 soorten op p. 134 van deel III mijner flora vermeld staat:

§ 2. *Zweifelhafte Arten*.

1d. *Strauch*.

ZOLL. et MOR., *Syst. Verz. Zoll.* 53; KDS. et VAL. l.c. VII 175.

Java.

C. Blumei ZOLL.*

1e. *Strauch*.

TURCZ. in *Bull. Soc. Nat. Mosc.* XXXVI. (1863) II. 217;
KDS. et VAL. l.c. VII. 175.

Java.

C. Horsfieldii TURCZ.*

24. Potamogeton.

De eenige Javaansche soort, *P. javanicum* wordt echter niet „in obiger Tabelle beobachtet”. Waarom toch niet? (B. p. 20).

Met het duitsche woord „beobachtet”, dat ik bij *Potamogeton* niet gebruikt heb, bedoelt de schrijver der kritiek vermoedelijk *opgenomen*. Dan had hij beter gedaan met niet beobachtet, maar „*aufgenommen*” te schrijven, zooals ik trouwens in mijne flora gedaan heb onder § 2. *Nicht in den Bestimmungsschlüssel aufgenommene Hochgebirgsart*.

Het opnemen van *P. javanicus* in mijn tabel van § 1 vond ik niet noodig, omdat de soort reeds door de soortdiagnose in deel I op p. 89 met de afbeelding (Figuur 10) voldoende kenbaar was, en omdat het in de tabel opnemen der eenige tot dusver met zekerheid van Java bekende soort bezwaren bleek op te leveren, die ik destijds, door gemis aan voldoende bloeiend en vruchtdragend onderzoekingsmateriaal, toen niet tijdig uit den weg konde ruimen.

25. *Ormocarpum*.

De Heer B verwijt mij, dat men »in den sleutel” der geslachten der *Leguminosae* het geslacht *Ormocarpum* niet kan vinden. Hij heeft echter blijkbaar over het hoofd gezien, dat ik bedoeld geslacht in mijne Flora *in het geheel niet* opgenomen heb — niet slechts niet in den sleutel, maar ook niet elders —. Dit is geschied, omdat volgens mijne zienswijze *Ormocarpum* nog niet tot de flora van Java behoort. In mijne flora van Noord Oost Celebes (Verslag eener botanische dienstreis) heb ik inder tijd (1898) *Ormocarpum* wèl opgenomen, zulks, omdat aldáár (in N. O. Celebes) een soort van dat geslacht nogal veelvuldig gecultiveerd wordt. In Java was zulks evenwel, toen ik te Leiden mijne flora schreef (in 1908—1909) *niet* het geval. Zulks is, zoover mij bekend, ook nu nog niet het geval. Wanneer men zulk een zeldzaam en alleen hier en daar, bij wijze van proef, op europeesche cultuurondernemingen, gecultiveerd en soms *schijnbaar* verwilderd geslacht opneemt, dan kan men wel evengoed vele tientallen andere uitheemsche, niet tot de flora van Java behorende geslachten ook opnemen. Er is namelijk m. i. veel meer vóór dan tegen te zeggen om zulke geslachten *niet* op

te nemen. Daarom schijnt mij het verwijt over *Ormocarpum* niet op deugdelijke gronden te steunen.

Wat de Heer B in zijne Schoofflora van Java over het voorkomen van *Ormocarpum* op Java gepubliceerd heeft, schijnt mij geenszins „einwandfrei” en nog nadere bevestiging te behoeven.

Ik heb eerder te veel dan te weinig niet op Java inheemsche planten in mijne Exkursionsflora opgenomen en m. i. behoort *Ormocarpum* niet opgenomen te worden.

26. *Adenanthera*, *Dichrostachys*, *Parkia* en *Leucaena*.

Verschilt *Adenanthera* alleen in de roode zaden van *Dichrostachys*, *Parkia* hoofdzakelijk daarin van *Leucaena*, dat deze laatste minder hoog opgroeit? (B. p. 15).

Deze kritiek geeft weder eene verkeerde voorstelling.

Op p. 341 — 342 van deel II mijner Exkflora heb ik in de tabel der geslachten der *Leguminosae* wel degelijk reeds andere verschillen tusschen de door hem genoemde geslachten opgesomd. Als voorbeeld laat ik hier volgen, wat aldaar o. a. op p. 342 vermeld staat:

a. Obere Blüten ♀; untere geschlechtslos.

9. *Dichrostachys*.

b. Alle Blüten ♀ oder polygamisch; geschlechtlose fehlen.

10. *Adenanthera*.

De schrijver der kritiek heeft echter blijkbaar verzuimd om mijn § 1. *Systematische Übersicht der Gesamtinsel* (II. 341 — 342) voor die door hem besproken 4 geslachten te raadplegen en door dat verzuim richt hij tot mij ten onrechte een verwijt, dat bij den lezer wederom een verkeerde, ongunstige voorstelling wekt van de bruikbaarheid mijner flora.

Ten overvloede zij hier nog aangestipt, dat men in mijne Exkursionsflora voorts ook nog gemakkelijk eenige „verschillen” kan vinden tusschen *Adenanthera* en *Dichrostachys*, zoomede tusschen *Parkia* en *Leucaena*, wanneer men de moeite neemt

om van die 4 geslachten de soortdiagnosen door te lezen, die ik op p. 361—363 van deel II mijner flora, dus slechts enkele pagina's achter den door hem gekritiseerden determinatiesleutel, gepubliceerd heb.

27. *Spatholobus*.

Op p. 350 van deel II mijner Exkflora staat onder Nr. 19a, dat de *kiel veel korter is dan de vleugels* (Schiffchen viel kürzer als die Flügel), wat onjuist is, want er had slechts moeten staan, dat de *kiel korter is dan de vleugels* en niet „veel korter”. Door een schrijffout van mij is het woordje „veel” in dat Nr. 19a van den determinatiesleutel ingeslopen.

Er staat namelijk in mijn flora op p. 350:

19a. *Schiffchen viel kürzer als die Flügel.*

19b. *Schiffchen viel länger als die Flügel*, terwijl er het volgende had moeten staan:

19a. *Schiffchen kürzer als die Flügel.*

19b. *Schiffchen viel länger als die Flügel.*

Hoewel het nu, bij de vergelijking van de gedeeltelijk gelijkluidende woorden van de sleutelnummers 19a en 19b, nogal voor de hand ligt, dat het woordje *viel* er door een schrijffout en *niet door een waarnemingsfout* onder Nr. 19a bijgevoegd is geworden, zegt de Heer B betreffende dit punt, dat men *Spatholobus* niet met „den sleutel tot de geslachten der *Leguminosae*” kan determineeren „of men moet fantast genoeg zijn om aan te nemen, dat bij dit geslacht de kiel veel korter is dan de vleugels, wat echter niet het geval is (B. p. 15).

De schrijver der kritiek noemt dan ook nog eenige andere geslachten, die men volgens hem met den sleutel tot de geslachten der *Leguminosae* niet kan determineeren, maar hij verzwijgt, dat men al die geslachten wél met zekerheid kan vinden met behulp van de op p. 341—349 van deel II mijner Exkflora onder § 1 voor de familie der *Leguminosae* opgenomen *Systematische Übersicht der Gattungen der Gesamtinsel*.

Ten slotte zij nog vermeld, dat reeds BOERLAGE op p. 373 van deel I zijner Handleiding tot de kennis der flora van Ned. Indië I. (p. 373) vermeldt, dat bij *Spatholobus* de kiel korter is dan de vleugels en dat dus de fout alleen neerkomt op het onder Nr. 19a door een schrijffout bij mij ingeslopen woordje *viel*. De door den schrijver der kritiek gebezigde uitdrukking „fantast” is dus in dit geval zeer ongepast.

In plaats van die ongepaste uitdrukking te bezigen, had m. i. de Heer B beter gedaan met de verbetering van de fout aan te geven en zulks door de vermelding, dat onder Nr. 19a van de bedoelde sleutel het woord *viel* geschrapt moet worden.

28. *Geranium nepalense*.

In de tabel van *Geranium* zijn twee soorten n.l. *G. nepalense* en *G. ardjuncense* dooreengehaspeld” (B. p. 19).

Deze kritiek is weder onjuist. Deze twee soorten zijn niet „dooreengehaspeld”, maar op grond van zorgvuldig vergelijkend onderzoek door mij vereenigd. De redenen, waarom ik *G. ardjuncense* als zelfstandige soort ingetrokken en met de oudere *G. nepalense* vereenigd heb, zijn op 411—412 van deel II mijner Exkursionsflora uitvoerig door mij uiteengezet.

Het schijnt mij toe, dat de schrijver der kritiek de bovenbedoelde nogal eenvoudige uiteenzetting of niet goed gelezen of niet goed begrepen heeft.

29. *Peltophorum* en *Schizolobium*.

Weet de schrijver nu heusch geen ander onderscheid tusschen *Peltophorum* en *Schizolobium* dan het diepzinnige kenmerk, dat bij het eerste geslacht de jonge boomen „gewöhnlich” en bij het tweede „geschlakt” „eigenthümlich kandelaberformig” vertakt zijn? (B. p. 15).

Mij dunkt het is moeilijk om een nog eenvoudiger en vooral bij jonge (nog niet bloeiende) boomen meer opvallend kenmerk te kiezen dan juist de door mij gekozen vertakking.

Hierbij komt, dat ik in § 1. „Systematische Übersicht der Gattungen” der *Leguminosae* op p. 343—344 van deel II mijner Exkursionsflora, voor bloeiende exemplaren van *Peltophorum* en *Schizolobium*, reeds een ander onderscheid vermeld heb. De schrijver der kritiek heeft echter ten onrechte alleen mijn sleutel van p. 349—354 geraadpleegd en verzuimd te letten op de ook gemakkelijk waarneembare verschillen in bloembouw, welke ik op de genoemde bladzijden 343—344 van deel II mijner flora vermeld heb.

Wat blijft er nu van deze kritiek van den Heer B over?

30. *Plumbago*.

De vaak gekweekte *Plumbago capensis* geeft Dr. KOORDERS niet, doch de veel minder vaak gekweekt wordende *Plumbago rosea* wel. (B. p. 23).

Deze door den Heer B vermelde feiten zijn wel is waar juist vermeld, maar de door hem daaraan vastgeknoopte kritiek is geheel onjuist. Want hij vermeldt deze 2 feiten als zoogenaamde bewijzen voor zijne even te voren geuite beschuldiging, luidende:

„Er is een wanhopige beginselloosheid in het boek” (B p. 23) en daardoor wordt door den schrijver der kritiek eene verkeerde voorstelling gewekt. Immers er is hier in werkelijkheid geen sprake van beginselloosheid. Dit blijkt uit het volgende.

Toen ik indertijd (in 1908—1909) de *Plumbago*-tabel voor mijne Exkursionsflora in Leiden schreef had ik wèl de beschikking over herbariumexemplaren, waaruit bleek, dat op Java *P. rosea* en *P. ceylanica* voorkomen, maar *niet* over exemplaren, waaruit zoude kunnen blijken, dat zulks ook met de uitheemsche, als sierplant gekweekte *P. capensis* het geval was. Daàrom, en *niet* uit beginselloosheid, nam ik toen in mijn tabel (op p. 36 van deel III mijner Exkursionsflora) alleen *P. rosea* en *ceylanica* op, en liet ik natuurlijk *P. capensis* weg.

Dit weglaten van *P. capensis* werd toen voorts ook nog raadzaam, omdat in de nieuwste, toen (1908—1910) beschikbare Ned. Indische literatuurbron, namelijk in de Handleiding tot de kennis der Flora van Ned. Indië van BOERLAGE (II 1, p. 278) wèl *Plumbago rosca* en *ceylanica*, maar niet *capensis* voor Java genoemd waren.

De beschuldiging van „wanhopige beginselloosheid” komt dus geheel neer op verdachtmaking van mijn werk en deze verdachtmaking is hier m. i. het gevolg van het gebrek in logica van den Heer B bij het trekken van zijne conclusie.

31. „Nieuwe” groeiplaatsopgaven van het „Systematisches Verzeichnis” van Mevrouw Koorders als aanvulling en verbetering van mijne Exkursionsflora.

Voor de lezers, die het door Mevrouw KOORDERS samengestelde en uitgegeven „*Systematisches Verzeichnis*” mijner herbarium-collecties òf in het geheel niet òf nog slechts zeer onvolledig kennen, verdient hier de aandacht op deze uitgave gevestigd te worden. Zulks, omdat een aantal der door den schrijver der kritiek aangevallen *groeiplaatsopgaven* mijner Exkursionsflora reeds op grond mijner te Buitenzorg liggende en indertijd (1908—1909) te Leiden niet te mijner beschikking staande herbariumcollecties, door de nieuwere javaansche groeiplaatsopgaven van het *Systematisches Verzeichnis* aangevuld en verbeterd zijn geworden.

De volledige titel der betreffende publicatie luidt als volgt:

SYSTEMATISCHES VERZEICHNIS
der
zum Herbar Koorders gehörenden, in Niederländisch-
Ostindien, besonders in den
Jahren 1888 — 1903 gesammelten
PHANEROGAMEN UND PTERIDOPHYTEN
nach den
Original-Einsammlungsnotizen und Bestimmungs-Etiketten,
unter der Leitung von Dr. S. H. Koorders
zusammengestellt und herausgegeben
von

Frau A. KOORDERS-SCHUMACHER

(Herausgegeben mit Unterstützung der Junghuhn-Stiftung in
's Gravenhage und der Korthals-Stiftung in Amsterdam).

Van het „Systematisches Verzeichnis” werd onlangs, in het begin van Mei 1914, de laatste (12e) aflevering gepubliceerd. Totaal omvat het Verzeichnis ruim 1700 bladzijden met 4 kaarten.

De eerste aflevering van het *Verzeichnis* verscheen in November 1910, terwijl ik in December 1909 te Leiden mijne Exkursionsflora in manuscript afgesloten had. Van de 1700 bladzijden van het *Verzeichnis* worden slechts ongeveer 200 bladzijden ingenomen door de Buitenbezittingen, namelijk de Abteilungen II-V, en meer dan 1500 bladzijden door de Abteilung I (*Java*). Van het uitsluitend op het eiland Java betrekking hebbende gedeelte worden ruim 1000 bladzijden ingenomen door een *systematischen, beschrijvenden catalogus* der Phanerogamen mijner te Buitenzorg liggende botanische, in *Java* bijeengebrachte collecties. Met andere woorden blijkt hieruit, dat dit javaanche gedeelte van deze publicatie een omvang heeft, die zelfs den gezamenlijken omvang van de twee eerste deelen mijner Exkursionsflora overtreft.

Wanneer men nu bedenkt, dat in dit omvangrijke javaanche gedeelte van het Systematisches Verzeichnis van meer dan *vijf en dertig duizend* der tot het Herbarium-KOORDERS behoo-

rende inzamelingsnummers van *Java* de groeiplaatsen in geographische volgorde voor *West-, Midden- en Oost-Java* en met vermelding der globale hoogte boven zee (volgens de 4 hoogteregionen van JUNGHUHN) familie voor familie, geslacht voor geslacht en soort voor soort in *dezelfde systematische volgorde* als mijne Exkursionsflora en veelal met bijvoeging van gegevens over den habitus der plant en over kleur der bloemen en vruchten, enz., zoomede over de inlandsche plantennamen gerangschikt zijn, dan behoeft men geen veeljarige, speciale studie in botanie achter den rug te hebben om onmiddellijk de groote beteekenis te begrijpen, die het *Systematisches Verzeichnis* speciaal als „*Nachtrag*“ zu meiner *Exkursionsflora*“ heeft.

Die beteekenis springt te meer in het oog, wanneer men bedenkt, dat ik destijds (1908—1909) in Leiden, toen ik mijne Exkursionsflora schreef, van *verre weg het grootste gedeelte* mijner te Buitenzorg liggende collecties, namelijk van alle *niet in het hooggebergte* (niet op of boven 1800 meter zeehoogte) verzamelde planten de origineele herbariumexemplaren met de bijbehorende aantekeningen aldaar (in Leiden) *niet* te mijner beschikking had en dat ik zelfs ook over de origineele hooggebergte-exemplaren van die collecties (door onverantwoordelijke nalatigheid van de Buitenzorgsche Herbariumdirectie) te Leiden niet volledig beschikte.

Omtrent dit laatste punt wordt de lezer nog speciaal verwezen naar mijne onderstaande opmerkingen No. 129—131 (*Over de door de Buitenzorgsche Herbariumdirectie verzuimde toezending van het door mij benoodigde onderzoekingsmateriaal*).

Ten einde de beteekenis van de Abteilung I. (*Java*) van het *Systematisches Verzeichnis* als *Aanvulling en Verbetering van mijne Exkursionsflora* nog nader toe te lichten laat ik hieronder volgen, wat daarover in mijn voorwoord der elfde aflevering (3 November 1913) medegedeeld is geworden:

Weil diese Publikationen sich hauptsächlich (der Baumarten-Atlas und die Bijdragen-Boomsoorten) oder teilweise (Exkursionsflora) auf das Herbar Kds. stützen, ist die jetzt in

abgeschlossener und durch das Register leicht zugänglicher Form vorliegende Java-Abteilung des System. Verzeichnisses in verschiedener Hinsicht wichtig. Erstens, weil die wissenschaftliche Kontrolle der für die Spezies-Beschreibungen und Abbildungen benutzten Herbar-Nummern, besonders für die ausserhalb Buitenzorg arbeitenden Botaniker, durch die angestrebte vollständige Systematische Aufzählung sämtlicher Einsammlungs-Nummern erheblich erleichtert worden ist. Zweitens, weil sich bei jeder Nummer auch Angaben befinden über den Datum der Einsammlung, und weil stets auch, soviel wie möglich, bei jeder Nummer erwähnt worden ist, wenn nebst Herbar auch Alkoholmaterial oder Holzmuster gesammelt worden sind. Drittens, weil in System. Verzeichnis Fundortangaben aufgenommen worden sind, die im Texte der oben genannten Publikation aus verschiedenen Gründen entweder bisweilen nur in sehr verkürzter Form oder überhaupt noch nicht berücksichtigt werden konnten. Letzteres ist bei nichtbaumartigen, nicht im Hochgebirge von mir gesammelten Pflanzen besonders häufig der Fall, weil ich bei der Bearbeitung meiner Exkursionsflora von Java, mit wenigen Ausnahmen, fast nur die Hochgebirgs-Nummern, nicht aber die übrigen Nummern, meiner Herbar-Sammlungen genügend berücksichtigen konnte.

Die Lücken und Fehler, die durch diese ungenügende Berücksichtigung meiner nicht im Hochgebirge gesammelten javanischen Blütenpflanzen bei zahlreichen nichtbaumartigen Spezies in meiner Exkursionsflora entstanden sind, werden wenigstens teilweise, in dankenswerter Weise, ausgefüllt durch die im Verzeichnis übliche, geographisch-geordnete Aufzählung der zu einer Art gehörende Herbarnummern und Fundorte. In dieser Beziehung bildet diese Abteilung des Verzeichnisses ein wertvoller Nachtrag zur Exkursionsflora von Java. Es sei mir gestattet diese Bedeutung des Verzeichnisses, nämlich als sehr erwünschter Nachtrag zu meiner Exkursionsflora von Java, hervorzuheben und an dieser Stelle zu zitieren, was ich im

Vorwort des I. Bandes der Exkflora, in dieser Beziehung bereits im Jahre 1911, mitgeteilt habe:

„Nur bei den im javanischen Hochgebirge oberhalb 1800 m gesammelten Spezimina sind in dieser Flora stets sämtliche oder doch die meisten der von mir gesehenen Herbarexemplare aufgezählt worden. Für die nicht im „Hochgebirge“ gesammelten Exemplare wurden nur ausnahmsweise die Herbarnummern von mir erwähnt, weil die mir zur Verfügung stehende Zeit nicht ausreichte und ausserdem dadurch das Buch, ohne erhebliche Vorteile für die Benutzung als Exkursionsflora zu gewinnen, viel zu umfangreich geworden wäre.“

„Diese Lücke wird hoffentlich allmählich, wenigstens was die von mir in Java gesammelten Herbarspecimina betrifft, in erfreulicher Weise ausgefüllt durch die folgende, im Erscheinen begriffene, von Frau A. KOORDERS-SCHUMACHER zusammengestellte und herausgegebene Publikation:

Systematisches Verzeichnis der zum Herbar Koorders gehörenden, in Niederländisch-Ostindien, besonders in den Jahren 1888—1903 gesammelten Phanerogamen und Pteridophyten (Batavia, im Selbstverlag der Verfasserin).

Bis jetzt sind von diesem, von meiner Frau mit grosser Sorgfalt und Aufopferung zusammengestellten, Herbarkatalog 4 Lieferungen erschienen, während die 5. Lieferung sich im Druck befindet. Im genannten Verzeichnis sind nicht nur die Herbarnummern aufgezählt, sondern stets ist auch das Datum der Einsammlung und möglichst auf der einheimische Name angegeben, während die Meereshöhe des Fundortes stets im Anschluss an die vier Höhenregionen von Junghuhn durch Ziffern I—IV folgenderweise verkürzt erwähnt worden ist: Region I = 0—650 m.ü. M., Region II = 650—1500 m.ü. M., Region III = 1500—2500 m.ü. M., und Region IV = 2500—3300 m. ü. M. (Kds, Exkursionsflora Java, I. Vorwort S. 6—7).

Obige Zeilen mögen genügen um hervorzuheben, dass die jetzt abgeschlossene Hauptabteilung (Java) des Verzeichnisses nicht nur als Herbarnummer-Katalog meine in Buitenzorg

liggenden umfangreichen, Java-Sammlungen für weitere wissenschaftliche Kreise in Europa und anderwärts zugänglich macht, sondern dass deze I. Abteilung, sowohl als Nachtrag zu meiner Exkursionsflora von Java, wie auch als Nachschlagewerk über javanische Fundorte von Blütenpflanzen (u.a. für pflanzengeographische Studien) in weiteren Kreisen gute Dienste leisten kann.

Tot zoover het citaat uit mijn voorwoord.

Resumeerende blijkt, dat het kritiseeren van groeiplaatsopgaven mijner *Exkursionsflora* zonder te voren behoorlijk rekening te houden met de *nieuwere* gegevens, die o.a. over de horizontale en vertikale verspreiding der door mij *beneden* het hooggebergte in Java, in 1888—1903, verzamelde planten (Phanerogamen) in het Systematisches Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS onder mijne leiding gepubliceerd zijn geworden, onwetenschappelijk en ook uit een oogpunt van recht en billijkheid ongeoorloofd is.

Toch heeft de schrijver der kritiek, zooals bij verschillende der hieronder volgende opmerkingen over de door den Heer B gekritiseerde groeiplaatsopgaven door mij aangetoond is, zich meer dan eens of aan dat verzuim schuldig gemaakt of verzuimd om bij zijne aanvallen op mijne in *Leiden* zonder mijn herbarium geschreven, niet zelden „verouderde”, onvolledige groeiplaatsopgaven rekening te houden met de in *Buitenzorg* onder zijn bereik liggende aan mijne origineele herbarium-exemplaren vastgehechte nieuwere en betere groeiplaatsopgaven van vóór 1 Juli 1913 verschenen afleveringen van het Systematisches Verzeichnis.

32. Doodzwijgen van groeiplaatsopgaven.

Wanneer de auteur eener flora *niet* bestaande, in het ergste geval zelfs *onbestaanbare* groeiplaatsen verzint, wanneer hij moedwillig, *wel*-bestaande groeiplaatsen doodzwijgt, dan maakt hij zich schuldig aan een der ergste vergrijpen, die hij zou kunnen plegen (B. p. 7).

Deze schandelijke beschuldiging verklaar ik voor laster en verdachtmaking.

Om aan zijne lasterlijke beschuldigingen een schijn van waarheid te geven citeert de Heer B uit mijne Exkursionsflora enkele groeiplaatsopgaven en onderwerpt die opgaven in schijn aan een zorgvuldige en onpartijdige kritiek. Hoe weinig zorgvuldig en hoe partijdig echter de schrijver der kritiek in werkelijkheid is, blijkt, wanneer men de moeite neemt om de gegrondheid van zijn beschuldigingen onpartijdig en zorgvuldig, met behulp der authentieke (z. g. origineele) herbariumexemplaren of van andere authentieke bescheiden te onderzoeken.

Een paar zeer leerrijke gevallen der tot deze rubriek behorende kritiek van den Heer B vindt de lezer hieronder behandeld in mijne opmerkingen Nr. 128 (*Enicostema*) en Nr. 130 (*Aeschynomene*).

In die beide gevallen blijkt niet alleen, dat de kritiek van den Heer B onbetrouwbaar is en dat zijne desbetreffende beschuldigingen neerkomen op verdachtmaking van mijn werk, maar tevens blijkt, dat de authentieke bewijsstukken, welke de onhoudbaarheid van een deel zijner verdachtmakingen onwederlegbaar aantoonen, in *zijn handen geweest zijn, vóórdát hij zijn kritiek schreef*. Op dit laatste punt wensch ik hier met nadruk de aandacht van den lezer te vestigen.

Ik herinner hier speciaal aan het authentieke, door mij in Europa gerevideerde, door Prof. Dr. A. ERNST onder Nr. 22 in de Preanger op den Goentoer verzameld herbariumexemplaar van *Enicostemma verticillatum* en aan de authentieke determinatie-etiketten van het door mij in 1899 op den Tengger verzamelde hooggebergte-materiaal, Kds **37637** β = Soort Nr. 79 van mijne „oude Tosari-publicatie”, waarvan het origineele exemplaar, in strijd met de beschuldiging van den Heer B, en in overeenstemming met mijne in de Exkursionsflora, (II. 383) gepubliceerde, voor de Buitenzorgsche herbariumdirectie onaangename aanmerking, *niet* uit Buitenzorg aan mij naar Leiden ter leen gezonden werd.

Van iemand, die zooals de Heer B in het voorbericht van zijn kritiek schrijft: „*Want recht moet er gedaan worden*” en zich zelf, met terzijdestelling van de andere critici mijner Exkursionsflora, tot onpartijdig, zorgvuldig rechter over de waarde van mijn boek opwerpt en daarbij als voorlichter van het publiek, zoowel voor deskundigen als niet-deskundigen optreedt, mag geëischt worden, dat hij zich niet door *jalousie de métier* laat verblinden en daarbij lasterlijke beschuldigingen over mijn karakter en mijn werk uitspreekt, terwijl hij *verzuimt* om zich, vóór het schrijven van zijn kritiek, door raadpleging van *alle* authentieke gegevens, behoorlijk op de hoogte te stellen.

Dit verzuim is door den Heer B verschillende keeren in zijn kritiek gepleegd.

Zulks lijkt niet alleen uit mijne bovengenoemde opmerkingen Nr. 128 en 130, maar tevens ook nog uit verschillende der andere hieronder volgende opmerkingen.

33. *Plectranthus*.

In plaats van een behoorlijke tabel voor het geslacht *Plectranthus* te geven zegt KOORDERS koeltjes: *Die Abgrenzung der Arten erfordert nähere Untersuchung*. Zeer juist. Maar, vragen we, waarom heeft KOORDERS dan dat onderzoek niet verricht? Nu zijn we weer minder ver dan 50 jaar geleden, want MIQUEL gaf ten minste van de vormen, die hij voor soorten hield, een vrij duidelijke beschrijving, bij KOORDERS vindt men het volgende: 1a. Halbstrauch, aufrecht, reich verzweigt, $\pm 1\frac{1}{2}$ m hoch.

Stengel rotbraunflaumig. Blätter eiförmig, unterseits zottigsteifhaarig. Blüten blau.

Pl. *intermedius* Z. M.

- b. Halbstrauch, vielleicht nur eine Form der vorigen Art. **Pl. rufescens** BTH.
- c. Halbstrauch, aufrecht, reich verzweigt, $\pm$ 2 m hoch. Gesamtblütenstand eine bis $1/3$ m lange, aufrechte, beblätterte, reichblütige Scheinrispe. **Pl. javanicus** BTH.
- d. Halbstrauch (?). **Pl. Benthamianus** MIQ.
- e. Halbstrauch (?). . . Reifer Kelch nach abwärts gerichtet. Die Zähne der Unterlippe spitz und schmal. Korollröhre nicht gespornt. **Pl. Leschenaultii** BTH.

Deze 5 soorten, aangeduid door elkander niet uitsluitende kenmerken, kan niemand onderscheiden: (B. p. 21).

De door den Heer B over mijn *Plectranthus*-tabel geuite verwijten zijn onbillijk, want het is immers absurd om van eene Exkursionsflora, waarin bijna *vijf duizend soorten* voorkomen en waarvan eenige honderden soorten destijds in de literatuur *nog onvolledig* bekend waren, te eischen, dat daarin onmiddellijk ook van *alle* destijds (in 1908—1909) nog onvolledig bekende soorten ook determinatietabellen met scherp tegenoverstaande kenmerken moeten voorkomen en dat voorts overal, zelfs ook dààr, waar ik, zooals bij de *Plectranthus*-soorten, in mijn boek speciaal de aandacht gevestigd heb op de mij gebleken onvolledige soortbegrenzing (immers bij mij staat woordelijk: „*Die Abgrenzung der Arten erfordert nähere Untersuchung*”) ook steeds onmiddellijk *alle leemten der oudere literatuur* door mij weggenomen moeten worden. Die eisch moge aan den niet-vakman billijk schijnen, maar elk deskundige weet zeer goed, dat het absurd is om zóó iets van een Exkursionsflora te eischen.

Wie trouwens het voorwoord van mijn deel I met de noodige aandacht gelezen heeft, zal zulk een absurde eisch aan mijne Exkursionsflora ook niet stellen. De eischen, die men aan een *Exkursionsflora* of aan een andere *Flora*, die steeds *all*

tot een floragebied behoorende families of een zeer groot aantal families omvat, mag stellen, zijn zeer verschillend van de zeer hooge eischen, die aan een *monographie* van een enkele familie of aan een monographie van een enkel geslacht gesteld mogen worden.

De Heer B stelt ten onrechte die eisch echter wèl aan mijne flora en alleen „plaatsgebrek” belet hem hier „meer voorbeelden aantehalen” (B. p. 21). Ik moet daarom de conclusie trekken, dat de schrijver der kritiek òf mijn Vorwort van deel I niet met de noodige aandacht gelezen òf de inhoud ervan niet goed begrepen heeft en dat hij voorts ook het principieele onderscheid tusschen een *Flora* en een *Monographie* of Detail-bewerking ook niet goed begrijpt, of althans, toen hij zijn kritiek schreef, niet goed begrepen heeft.

Nog dit. Ook in zijn citaat van mijn soortentabel van *Plectranthus* (B. p. 21) laat de schrijver der kritiek bij het citeeren van mijne woorden weder een gedeelte weg zonder iets van dat weglaten te vermelden (hij laat namelijk in zijn citaat o.a. de in mijne flora opgenomen literatuuropgaven geheel weg, waardoor men de uitvoerige, in mijne tabellen ontbrekende, soortbeschrijvingen van MIQUEL en anderen dadelijk kan vinden) en hij wekt door dat onvolledige citeeren wederom eene verkeerde, voor mij nadeelige voorstelling. Wij hebben dus hier weder met een dergelijk geval van partijdige kritiek te doen als hierboven (Opmerking 16) voor mijne *Willoughbya*-soortentabel reeds uitvoerig door mij uiteengezet is.

Ten overvloede laat ik hier de *Plectranthus*-tabel van p. 154—155 van deel III mijner Exkursionsflora woordelijk volgen, opdat ook de lezer, die mijne flora niet bij de hand heeft in de gelegenheid is om zich van het onvolledige citeeren van den Heer B te overtuigen:

§ 1. *Arten der Gesamtinsel.*

Die Abgrenzung der von Boerlage l.c. 173 für Java angenommenen z. T. sehr nahe verwandten Arten erfordert nähere

Untersuchung. Dieselben können hier nur kurz zusammen-
gestellt werden:

- 1a. Halbstrauch, aufrecht, reich verzweigt, $\pm 1\frac{1}{2}$ m hoch.
Stengel rotbraunflaumig. Blätter eiförmig, unterseits
zottig-steifhaarig. Blüten blau.

MIQ. l.c. 945.

Ganz (?) Java: Ebene und Gebirge, häufig im lichten Re-
genwald. Auch im Hochgebirge nachgewiesen.— Ich
bezweifle, dass diese Art von ZOLL. et MOR. spezifisch
verschieden ist von der in Java sehr verbreiteten *P.*
navanicus Benth. Vgl. unten § 2, Hochgebirgsarten.

P. intermedius ZOLL. et MOR.

- 1b. Halbstrauch, vielleicht nur eine Form der vorigen Art.
MIQ. l.c. 943.

Java.

P. rufescens BENTH.*

- 1c. Halbstrauch, aufrecht, reich verzweigt, ± 2 m hoch. Ge-
samtblütenstand eine bis $\frac{1}{3}$ m lange, aufrechte, beblät-
terte, reichblütige Scheinrispe.

MIQ. l. c. 946; *Elsholtzia javanica* Bl.; *Rhabdosia javanica*
(Bl.) Hassk. *Ganz Java*: Ebene und Gebirge, bis ± 1600 m. ü.
M. aufsteigend, sehr gemein, oft $\pm$ formationsbildend.

Einh. Namen: Sangket sangket, Sangketan, Jav.

P. javanica (Bl.) BTH.*

- 1d. Halbstrauch (?).

Mittel-Java: Im Gebirge.

P. Benthamianus MIQ.*

- 1e. Halbstrauch (?). Reifer Kelch nach abwärts gerichtet. Die
Zähne der Unterlippe spitz und schmal. Korollröhre nicht gespornt.

Briquet l. c. 354; MIQ. l. c. 947.

Java.

P. Leschenaultii BTH.*

§ 2. *Art des Hochgebirges.*

P. intermedius ZOLL. et MOR., Syst. Verz. 55; BENTH. in
MIQ., Plantae Jungh. l. c.; KDS., Tosari l. c. spec. n. 170.

Die obersten Exemplare wurden gefunden: *West-Java*: Wa-
yang-Windu-Gebirge ± 1700 m. ü M. (Pulle n. 3094). — *Mittel-*
Java: Wilis ± 2000 m. ü M. (O. Kuntze n. 5875. a. 1875 in

Herb. Kew.). — *Ost-Java*: Tengger bei Ngadisari um 2000 und 2400 m. ü M. und weiter abwärts, sehr häufig im Casuarinawald und in trockenen Hochgraswildnissen (Kds. n. **37617** β) (Taf. I, XIII).

Habitus: Durch die grosze Anzahl der Individuen fällt dieser 1½ m. hohe Strauch u. a. in sehr trockenen Hochgraswildnissen einigermaßen auf.

Geogr. Verbr.: Unsicher durch die zweifelhafte Synonymie.

De lezer zal zien, dat het door den Heer B gegeven citaat van mijn *Plectranthus*-tabel, wat volledigheid betreft, nogal veel te wenschen overlaat.

34. *Acanthus volubilis* Wall.

De plant is nog nooit op Java gevonden (B. p. 29).

Deze kritiek is onjuist. Reeds meer dan *vijftig jaren* geleden is deze soort, althans volgens MIQUEL (Flora Ind. Bat. II. 821) op Java gevonden geworden. Dit blijkt uit de volgende, aan genoemd standaardwerk ontleende, groeiplaatsopgave:

Aan de monden van de Ganges en in Martaban, Mergui, in de kuststreken van Java en de Molukken (MIQUEL l. c. p. 821).

In dat werk is deze plant nog onder den ouden soortnaam *Delivaria scandens* Nees vermeld. Deze soort is echter volgens CLARKE in HOOKER Flora Brit. Ind. IV. 481 (reeds door mij in de Exkursionsflora geciteerd) synoniem met *Acanthus volubilis* Wall.

Nu is het mogelijk, dat de determinatie van het javaansche material door MIQUEL, waarop mijne groeiplaatsopgave steunt, foutief is. Maar bewezen is zulks nog niet. Eene bewering is nog geen bewijs en dat bewijs moet de Heer B alsnog leveren.

The burden of the proof is with Mr. B.

35. *Agyneia bacciformis* Juss.

Door toevallige achteloosheid vermeldde de schrijver hier alleen de groeiplaats, waar hij zelf de plant inzamelde (B. p. 30).

In verband met hetgeen de Heer B op bladzijde 7 in zijne kritiek insinueert over het soms opzettelijk verzwijgen van bestaande groeiplaatsen, in gevallen, wanneer de soort aldaar door anderen en niet door mij ingezameld is geworden, verklaar ik deze beschuldiging van „toevallige achteloosheid” voor verdachtmaking.

36. *Albizzia littoralis* Teysm. et Binn.

Ganz Java: vorwiegend am Strand KDS. (Exkflora). Deze boom is aan het strand gebonden, hij groeit daar niet *vorwiegend*, doch *uitsluitend*. Voorts is *Ganz Java* het product eener weelderige fantasie. De boom is nog maar alleen in Besoeki en bij Batavia ingezameld, nog nooit elders, hoewel ambtenaren van het herbarium op vele punten van Java de strandflora hebben nagegaan (B. p. 30).

Deze kritiek is onjuist. Deze boomsoort is door TEYSMANN in de Molukken ontdekt en in 1866 voor het eerst door TEYSMANN en BINNENDIJK beschreven. Ik heb deze soort in 1895, in *Noord-Oost-Celebes*, aan het strand van Amoerang en aan het strand van Menado, verzameld en in 1898 in mijn Verslag eener botanische dienstreis naar de Minahasa deze Celebes-groeiplaatsen gepubliceerd. Het blijkt dus, dat deze soort niet alleen buiten Batavia en Besoeki, maar zelfs vèr buiten het eiland Java, reeds vele jaren geleden, ook van andere eilanden van den Maleischen Archipel bekend was. In 1894 is deze boom in KDS. et VAL., (Bijdrage Booms. Java I-302) voor het eerst voor Java vermeld en zulks op grond van volledig herbarium materiaal, dat in 1889 aan het rotsige noorderstrand van het tot de residentie Besoeki behorende eiland Noesa-Baron door mij verzameld werd en dat in KDS.-SCHUM., Syst. Verzeichnis I § 1. Fam. 128 p. 8 met nummer en datum nader vermeld is.

Toen ik de javaansche groeiplaats in de geciteerde Bijdrage (in 1894) beschreef, vermeldde ik aldaar het volgende: „Aan ons uitsluitend van voornoemde standplaats bekend. Min of meer

gezellig" (KDS. et VAL. l. c. p. 302). Hetgeen ik toen schreef is volkomen juist en hetgeen ik later in mijn Exkflora over de groeiplaats schreef, is eveneens juist. Een boomsoort, die zooals deze *Albizzia*, aan het rotsige of zandige strand gevonden is en die aldaar soms (bijv. op Noesa-Barong) zelfs min of meer gezellig groeit en die zelfs van Batavia tot Celebes en Ambon verspreid blijkt te zijn, kan immers op Java niet uitsluitend tot twee groeiplaatsen, tot Batavia en tot Besoeeki, beperkt zijn.

De vergelijkende plantengeographische studie van andere, op dergelijke groeiplaatsen voorkomende javaansche planten leert ook voor *Albizzia littoralis* de onhoudbaarheid van een dergelijk door B beweerd gelocaliseerd voorkomen. Derhalve zijn de door mij in de Exkflora gebezigde woorden: *Ganz Java* dus *niet* het product eener weelderige fantasie, maar een zeer voor de hand liggende logische plantengeographische gevolgtrekking. Immers de soort werd in het jaar 1889 door mij in Oost-Java en meer dan 12 jaar later door den Heer B in West-Java verzameld. Het door hem gereleveerde feit, dat de soort »nog niet elders" gevonden zoude zijn bewijst m.i. dus niets anders dan dat van die soort aan hem tot dusver nog geen andere groeiplaatsen dan West- en Oost-Java bekend waren. Dat feit bewijst echter volstrekt *niet*, dat deze soort in Midden- en Oost-Java zoude ontbreken.

Ten overvloede zij hier nog opgemerkt dat ik de uitdrukking „*Ganz Java*" in mijne Exkflora steeds gebezigd heb, indien ik, hetzij op grond van herbarium exemplaren, hetzij op grond mijner op talrijke reizen gedane waarnemingen, een of meer groeiplaatsen, zoowel in West- als in Oost-Java, had leeren kennen.

Tenslotte zij hier ook nog opgemerkt, dat mijne in Java gedane waarnemingen over de groeiplaatsen van eenige soms schijnbaar *uitsluitend* op zandig of rotsig strand voorkomende planten, mij geleerd hebben, dat men met de omschrijving „*uitsluitend* aan het strand" buitengewoon voorzichtig moet zijn, zulks, omdat het voortgezette floristische onderzoek in zeer vele

gevallen leerde, dat de soort *slechts schijnbaar uitsluitend* aan het strand gebonden was en in werkelijkheid ook op sommige ver van het strand verwijderde plaatsen, o. a. op naakte rotsen of andere bijzonder droge terreinen, bleek voor te komen. Hoewel ik nu zulks voor *Alb. littoralis* nog niet geconstateerd heb, acht ik het om de genoemde redenen, onwetenschappelijk om te spreken van „uitsluitend aan het strand gebonden”. Het schijnt mij dan ook thans nog veel beter om hier de door mij gebezigde uitdrukking „*vorwiegend*” te gebruiken. Met het gebruik van het door den schrijver der kritiek aanbevolen woord „*uitsluitend*” in plaats van „*vorwiegend*” moet men dus vooral bij groeiplaats-opgaven steeds uiterst voorzichtig zijn, zelfs ook bij nogal gemakkelijk kenbare boomsoorten als *Albizzia littoralis*.

37. *Artemisia vulgaris* L.

Boven 600 M zeehoogte kan men deze plant op vele bergen vinden (B. p. 32).

Bij herhaling blijkt uit mijn voorwoord, dat ik *alleen* voor de groeiplaatsenopsomming in het hooggebergte boven 1800 meter en niet boven 600 meter zeehoogte aanspraak op nauwkeurigheid kan maken.

Voor den niet-deskundige wordt door deze kritiek een verkeerde voorstelling gewekt.

38. *Anisomeles albiflora* Miq.

West-Java (?). Diese und die vorige Art ist zweifelhaft für Java (Kds. Exkursionsflora).

„Reeds in 1905 lagen tal van exemplaren door VORDERMAN en anderen bij Batavia verzameld, op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium” (B. p. 32).

Blijkens het System. Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS werden door mij in West-Java op verschillende plaatsen (beneden 1800 m zeehoogte) reeds sedert 1899 ~~ongedetermineerde~~ exemplaren van deze soort verzameld. Toen ik echter in Leiden mijne Flora schreef, had ik over dat te Buitenzorg liggende

materiaal geen beschikking. Zulks was aan den Heer B, toen hij zijn kritiek schreef, niet onbekend.

Intusschen bevestigen ook mijne te Buitenzorg liggende herbariumexemplaren, dat de in de Exkursionsflora met twijfel vermelde te Leiden (bij gemis aan die exemplaren) met twijfel door mij vermelde groeiplaatsopgave: *West-Java*, zeer juist is.

39. *Belamcanda chinensis* Leman.

Ganz-Java: überall auf Ruderalplätzen und bisweilen auch in Graswildnissen wildwachsend (Kds. Exkflora I. 312).

Geen woord van waar. Alleen op enkele plaatsen in de bergstreken boven 750 m zeehoogte heeft men deze plant verwilderd aangetroffen. Het is geen inboorling van Java (B. p. 33).

Dat het geen inboorling van Java is, acht ik hoogst waarschijnlijk. Blijkens KDS-SCHUM., Syst. Verzeichnis I. 1. Fam. 44. p. 16 is de plant in de bergstreken van *West-* en *Oost-Java* in de jaren 1894—1899 tusschen 650 en 2500 meter zeehoogte door mij op 3 plaatsen (Bij Takoka in de Preanger, op den G. Ardjoena en op den Tengger in de res. Pasoeroean) verzameld. Ik heb echter deze soort ook elders en ook beneden 650 m op de eerstvermelde groeiplaats (auf Ruderalplätzen) waargenomen, echter nergens in groote hoeveelheid.

MIQUEL (Flora Ind. Bat. III. 579) omschreef de javaansche groeiplaats dezer soort aldus:

„In *Java*, veel op de begraafplaatsen der inlanders, ook op droge onbebouwde plaatsen, zelfs tot 4000 voet” (MIQUEL l. c.).

Van deze kritiek van den Heer B blijft dus, wanneer men die aan de feiten toetst, niet veel over.

40. *Calystegia sepium* (L.) R. Br.

Ganz (?) *Java* (Kds. Exkflora).

Wederom een typisch staaltje van Dr. KOORDERS werkwijze. Want deze plant, de welbekende Hollandsche haagwinde, is *nog nooit* door iemand op Java gevonden, door KOORDERS evenmin. Hoe hij er toe komt haar op zulk een zonderlinge wijze voor Java te vermelden, is een der vele raadselen, welke deze verbijsterende Exkflora ter oplossing biedt (B. p. 34).

Onmiddellijk boven de gekritiseerde groeiplaats opgave: „*Ganz* (?) *Java*” staat in mijne Exkflora de literatuur, waaruit ik het reeds door mij betwijfelde voorkomen op Java geput heb, namelijk: BOERLAGE, Handleiding Flora Nederl. Indië II. 2. (1899) 509; MIQUEL, Flora Ind. Batav. II. 624. Ten overvloede heb ik in mijne Exkflora (III p. 111) ook nog den ouden soortnaam *Convolvulus sepium* Linn. vermeld, waaronder de welbekende Hollandsche haagwinde in verschillende Hollandsche Flora's (o. a. in HEUKEL'S Flora van Nederland) beschreven is.

Thans laat ik *woordelijk* volgen, wat in BOERLAGE en in MIQUEL over het voorkomen dezer soort op Java gepubliceerd is.

Op den Sunda-Archipel, *Java*. — Over de geheele aarde verspreid (MIQUEL l. c. II. p. 624).

Java (BOERLAGE l. c. II. p. 509).

Uit deze twee citaten blijkt, dat dus, zoowel volgens MIQUEL, als ook volgens BOERLAGE, deze soort vroeger op *Java* gevonden is geworden.

Nu is het van algemeene bekendheid, dat, wanneer zeer ver verspreide soorten, zooals deze *Calystegia* in een deel van Java waargenomen zijn geworden, zij op den duur meestal niet tot dat deel van het eiland beperkt blijven. Ik had daarom ook voor deze ver verspreide soort, steunende op het feit, dat de soort reeds vroeger, meer dan 50 jaren geleden, op Java gevonden was — het recht om, althans met twijfel, te schrijven. „*Ganz* (?) *Java*”.

De kritiek van den Heer B komt dus hier voor de zooveelste keer weder op verdachtmaking van mijn werk neer.

41. *Cardiospermum corindum* Linn.

Ganz Java: In der Ebene in sonnigem Gebüsch (KDS. Exkflora).

De plant is *nog nooit* door iemand op Java ingezameld, door KOORDERS evenmin. De geheele opgave is een verzinsel. (B. p. 34).

De opgave die op de nauwverwante soort (*C. halicacabum*) betrekking heeft, is geen verzinsel, doch slechts een gevolg van mijne vroegere onjuiste determinatie van eenige javaansche exemplaren en voorts van de omstandigheid, dat ik destijds te Leiden voor mijne bewerking der Exkflora geen beschikking had over de door mij op Java verzamelde, in Buitenzorg liggende, herbariumexemplaren van *Cardiospermum*. Indien dit laatste het geval geweest ware, dan zoude ik natuurlijk vermeld hebben, dat al mijn javaansche *Cardiospermum*-exemplaren door RADLKOFER voor *C. halicacabum* Linn. gedetermineerd waren en dat de andere voor Java in de literatuur vermelde soort (*C. corindum* Linn.) daarin ontbreekt. Hetgeen trouwens ook uit een der laatste afleveringen van het System. Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS nog nader blijkt.

Ik merk hier echter op, dat ook de Verzeichnis-publicatie destijds, toen ik *Cardiospermum* voor mijne Exkflora in Leiden bewerkte, *nog niet* bestond. De bovenbedoelde foutieve soortdeterminatie wordt alleszins verklaarbaar, wanneer men bedenkt, dat *C. corindum* zich bijna alleen door den vorm van den navelstreng van de (o. a. overal op Java voorkomende) *C. halicacabum* onderscheidt en dat dus *niet*-vrucht dragende herbarium exemplaren van deze beide soorten soms *bedriegelijk op elkander gelijken* en dat voorts beide soorten, volgens de literatuur, bijna dezelfde geographische verspreiding hebben. Althans de beste kenner van dit geslacht, RADLKOFER, zegt in de in deel II (p. 537) mijner flora geciteerde publicatie van RADLKOFER, dat *C. corindum* en *C. halicacabum* over

alle tropische- en sub-tropische streken van den aardbol (*über den ganzen tropischen und subtropischen Erdgürtel*) verspreid zijn.

Resumeerende blijkt, dat er hier geen sprake is van verzinsel, maar van foutieve determinatie van twee bedriegelijk op elkander gelijkende *Cardiospermum*-soorten.

42. *Casuarina equisetifolia* Forst.

KOORDERS heeft ze blijkbaar toevallig over het hoofd gezien. (B. p. 35).

Deze kritiek komt weder geheel neder op verdachtmaking.

43. *Centipeda orbicularis* Lour.

Ganz Java: Ebene und Gebirge an Wegrändern, usw. gemein (KDS. Exkflora).

Deze plant zal men aan de meeste wegranden te vergeefs zoeken. (B. p. 36).

Deze kritiek is zeer gezocht. Mijne groeiplaatsopgave is juist. Eene aanvulling op die opgave vindt men reeds in *Kds.-Schum.* Verzeichnis I. § 1. Fam. 280 p. 161.

44. *Cassia alata* Linn.

In Hochgebirgswildnissen is *Cassia alata* nog nooit boven 1400 M. gevonden. „...” Ook dit is alweer een verzinsel (B. p. 35).

Dat hier geen sprake is van een „verzinsel”, maar van een drukfout, waarbij *Hochgebirgswildnisse* gedrukt werd in plaats van *Hochgraswildnisse* ligt voor de hand. Dit ligt vooral voor de hand door de in de Exkflora voorkomende toevoeging: »in der 1 und 2 Region häufig.” Zulks blijkt verder ook uit de in het System. Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS-SCHUMACHER voorkomende groeiplaats-opgaven mijner talrijke javaansche herbariumexemplaren dezer soort.

Reeds deze gegevens zijn voldoende om thans aan de onpartijdigheid van den Heer B te gaan twifelen, indien die twijfel

niet reeds lang te voren gerezen is. Die twijfel wordt bij deze soort zelfs tot zekerheid, indien men overweegt, dat aan het slot van het geslacht *Cassia* (waartoe immers *C. alata* behoort) onder § 2 op p. 369 van deel III mijner Exflora woordelijk het volgende staat:

Einzige Art des Hochgebirges: C. mimosoides Linn.

Immers uit die opgave blijkt, dat van de talrijke door mij op p. 366—369 behandelde javaansche *Cassia*-soorten slechts één enkele soort in het hooggebergte (namelijk boven 1800 M. zeehoogte dus boven de hoogtere regionen 1 en 2 van JUNGHUHN) voorkomt en dat die eenige hooggebergtesoort niet is *C. alata* maar *C. mimosoides*.

Dat aan mij bekend was, dat *Cassia alata* alleen beneden het hooggebergte van Java voorkomt, blijkt ook nog uit het feit, dat de soortnaam *Cassia alata* op p. 367 van deel II mijner flora met een * voorzien is geworden. Immers in deel I. mijner Exkflora staat onder noot 3 op p. 62, ter verklaring van het * achter soortnamen, woordelijk het volgende:

*Die mit cinem * versehenen Arten kommen nicht im Hochgebirge, sondern nur unter 1800 m. vor. Dies gilt allgemein für den gesamten Text. (Kds. Exkfl. I 62).*

Niettegenstaande mijne verklaring van het sterretje aan duidelijkheid niets te wenschen overlaat, vraagt de Heer B (p. 35):

Of is hier een drukfout in het spel, moet er Hochgrasswildnissen staan? Dan had die fout in de Errata verbeterd moeten worden. (B. p. 35).

En niettegenstaande al deze gegevens schrijft hij toch nog op dezelfde bladzijde naar aanleiding van mijne door een drukfout ontstane onjuiste opgave: „in Hochgebirgswildnissen” de volgende onware woorden: Ook dit is weer een verzinzel (B. p. 35). Een dergelijke m. i. *partijdige kritiek* is moeilijk te rijmen met het *fair trial*, dat hij op p. 2 van zijne brochure als volgt aan zijne lezers voorspiegelt:

Om niet in de zonde te vallen, die ik anderen voor de voeten werp, heb ik deze Exkursionsflora niet

kunnen, niet willen, niet durven bespreken, alvorens haar *a fair trial* gegeven te hebben (B. p. 2).

45. *Centranthera hispida* R. Br.

Dit is een schoon product van koene fantasie. De plant behoort tot onze zeldzamere indigenen en is alleen op enkele plaatsen gevonden. (B. p. 36).

Deze kritiek is zeer overdreven. Het is geen product van fantasie. Volgens HOOKER'S Flora Brit. Ind. (IV. 301) is de verspreiding dezer reeds aan MIQUEL reeds uit Java bekende soort als volgt:

Throughout *India*, from the Punjab and Kumaon, ascending to 4000 ft to Canara, Bengal, Tenasserim Burm. Ceylon, ascending to 3000 ft. Distribution: *Java*, China, Philippine Islands, Australia (HOOKER l. c. 301).

Het is dus een soort, die zeer ver verspreid blijkt te zijn en die in Engelsch Indië, zoowel in de laagvlakte, als ook in het gebergte, voorkomt en die reeds sedert meer dan een halve eeuw van *Java* bekend is. Intuschen is de volgende verbetering in mijne Exkursionsflora noodig III. 181. Zeile 13 von boven in plaats van häufig, moet gelezen worden: nicht häufig; bisher nur an einigen stellen gefunden.

46. *Coldenia procumbens* L.

Ganz Java: In der Ebene gemein, an sonnigen Plätzen (KDS. Exkflora).

Ook hier dient de weelderige fantasie van den Heer KOORDERS wat beknot te worden. De plant is in de laatste 50 jaar alleen bij Depok, bij Pekalongan en bij Tegal gevonden en groeit uitsluitend op braakliggende rijstvelden, in riettuinen en in uitgedroogde poelen en slootten. (B. p. 37).

Deze kritiek is weder onjuist, want deze soort is (blijkens MIQUEL Flora Ind. Bat. II. 933) reeds door HORSFIELD op

Java verzameld geworden. Deze engelsche natuuronderzoeker heeft in de jaren 1802—1814 (vooral in 1802—1807) in Java planten verzameld; later niet meer. Dus is *Coldenia procumbens* reeds langer dan een eeuw van Java bekend. Ik verzamelde *Coldenia* bij Depok in West-Java op droge rijstvelden, het eerst in het jaar 1898.

47 *Clibadium surinamense* L.

Door deze opgave wordt de schijn gewekt, dat *Clibadium* na BOERLAGE niet meer gevonden zou zijn en dus tot de zeldzamere planten behooren zou. Doch in het noordwestelijk deel der Preanger, tot op een afstand van meer dan 50 K. M. van Buitenzorg, behoort deze plant met *Eupatorium pallescens* tot de algemeene planten der ravijnwanden en verlaten akkers. (B. p. 37).

Mijne groeiplaatsopgave (III 333) is echter volkomen nauwkeurig. Door BOERLAGE te citeeren, heb ik volstrekt niet den schijn willen wekken, dat de plant zeldzaam zoude zijn, maar ik heb door het citeeren van wijlen BOERLAGE aan dezen plantkundige, die de eerste geweest is, die deze uitheemsche sierplant in verwilderden toestand op Java gevonden heeft, de eer willen geven, die aan hem voor die ontdekking toekwam en ik heb daarom, overeenkomstig het bestaand gebruik, zijn naam als vinder achter de groeiplaats bijgevoegd.

Ik heb deze soort in de jaren 1894 — 1903 ook in verwilderden toestand in de omstreken van Buitenzorg verzameld en aldaar bovendien ook nog op tal van plaatsen waargenomen. Maar, toen ik te *Leiden* mijne Exkursionsflora schreef, had ik van deze niet in het hooggebergte voorkomende soort geen javaansch materiaal ter mijner beschikking. Dit laatste blijkt ten overvloede ook nog uit mijne woorden, die de schrijver der kritiek in zijn citaat *weggelaten* heeft. Er staat namelijk in mijne flora woordelijk het volgende: *Im Leidener Herbar*

scheint diese Art noch nicht aus Java vertreten zu sein (KDS., Exkursionsflora III 333).

Immers, indien ik eenige der door mij verzamelde javaansche exemplaren van die soort destijds (in 1908 — 1909) te Leiden te mijner beschikking gehad had, dan zoude door mij immers met een enkel woord wel van die exemplaren melding gemaakt zijn. Wat niet het geval is.

De Clibadium-kritiek van den Heer B komt dus weder neer op verdachtmaking van het door mij over het hoofd zien van Buitenzorgsche herbariumexemplaren, die ik te Leiden *niet te mijner beschikking had*. Iets wat de Heer B zeer goed wist toen hij zijn kritiek schreef.

Deze verdachtmaking treedt voor deze plantensoort in een eigenaardig licht, aangezien ik onder de in mijn Exkursionsflora (III 333) opgenomene literatuur-citaten, ook met vermelding van zijn naam, het tijdschriftartikel geciteerd heb, waarin de schrijver der kritiek in 1909 over het in West Java verwilderde voorkomen eenige gegevens gepubliceerd heeft. Immers door mijn citaat van dat tijdschrift-artikel wordt de gebruiker van mijne flora reeds opmerkzaam gemaakt op het bestaan van nieuwere groeiplaatsopgaven.

48. *Crotalaria alata* Hmlt.

KOORDERS heeft de plant nooit gevonden (B. p. 38).

De door hem opgegeven inlandsche naam heeft betrekking op de *toto coelo* verschillende *Cassia alata* (B. p. 38).

De Heer B kan niet weten, dat ik deze soort nooit gevonden zoude hebben. Hij heeft alleen het recht om te zeggen, dat die soort in het herbarium-Kds nog niet tegenwoordig is.

Door deze kritiek wordt de schijn gewekt, dat door mij ergens gezegd zoude zijn, dat de soort wel door mij in Java gevonden was. Dit is echter *nooit* het geval geweest; ook niet in mijne Exkflora.

De bij deze *Crotalaria* door mij vermelde inlandsche naam: *Ketepeng kebo*, had gedrukt moeten worden onder *Cassia alata* en niet onder *Crotalaria alata*. Deze voor *Crotalaria* foutieve inlandsche naam is evenwel *niet* het gevolg eener onjuiste determinatie, doch slechts een gevolg van het feit, dat het voor mijn Leguminosen-manuscript bestemde losse papierstrookje, waarop de inlandsche naam zeer juist aldus afgekort vermeld stond: *C. alata* L. = *Ketepeng kebo*, Jav., later, bij het vasthechten der strookjes in mijn manuscript der Exkursionsflora (Vergelijk Exkflora I. Vorwort p. 12 regel 3 van boven) tengevolge van een door mij over het hoofd geziene kleine onoplettendheid bij het inplakken, onder *Crotalaria alata*, in plaats van bij *Cassia alata*, vastgehecht werd.

Van een determinatiefout is hier geen sprake geweest en de hooge toon van den Heer B over den foutieven inlandschen naam is dus misplaatst.

De hooge toon van een niet bij *Crotalaria* behoorenden inlandschen naam is hier in het bijzonder voor den Heer B geheel misplaatst, omdat hij, die mijne *Crotalaria*- en *Cassia*-herbarium-collecties gedurende vele jaren gebruikt heeft, onmiddellijk had moeten begrijpen, dat hier geen sprake konde zijn van een zulke grove determinatiefout.

Ook uit eene in de bibliotheek van het Departement van Landbouw te Buitenzorg aanwezige, en dus voor den schrijver der kritiek gemakkelijk bereikbare, aflevering van het Verzeichnis van Mevr. KOORDERS-SCHUMACHER (I. § 1. Fam. 128 p. 28) had aan den schrijver der kritiek bekend moeten zijn, dat zelfs sedert 1896 (dus reeds sedert *zeventien jaren*), van *Cassia alata* reeds materiaal in het herbarium-Kds (namelijk Kds 25173 β) aanwezig was, hetwelk aldaar reeds den juisten javaanschen naam *Ketepeng kebo* draagt, terwijl die inlandsche naam in hetzelfde Verzeichnis onder *Crotalaria* niet voorkomt. Ook daarom had de schrijver der kritiek moeten begrijpen, dat de mogelijkheid uitgesloten was, dat ik *Cassia alata* voor de toto coelo verschillende (dit beteekent: hemelsbreed

verschillende) *Crotalaria alata* gedetermineerd had en daarom den voor *Cassia alata* geldenden vasten inlandschen naam bij *Crotalaria alata* gevoegd had.

49. *Crotalaria biflora* L.

Java: Xerophyt. Trockne Wiesen in der Ebene (KDS.),

Deze plant is op Java nog nooit gevonden (B. p. 38).

Deze kritiek is weder onjuist. MIQUEL vermeldt van deze soort (Flora van Ned. Indië I. 1. p. 326) o. a. het volgende:

Java. Katjangan, jav. (MIQUEL l. c.).

In HOOKER'S Flora British India (II. 66) wordt van deze soort o. a. het volgende vermeld:

Plains of the *Peninsula* and *Ceylon*. — Distribution: *Java* (HOOKER l. c.).

Hier zij echter aangestipt, dat deze soort tot dusver nog niet door mij in het herbarium-Kds, ook niet van Java, aangetroffen is geworden.

Misschien heeft MIQUEL een fout gemaakt in de determinatie van het betreffende op Java verzamelde materiaal. Als dit zoo is, moet inderdaad deze soort uit de Flora van Java geschrapt worden. Maar alvorens dit gedaan wordt moet bewezen worden, dat MIQUEL die fout gemaakt heeft. Dat moet de heer B, die beweert, dat de soort nooit op Java gevonden is, alsnog bewijzen, want dat bewijs, is zoover mij althans bekend, nog niet geleverd geworden, althans nog niet gepubliceerd geworden.

50. *Crotalaria bracteata* Roxb.

Java: In der Ebene (KDS., Exkursionsflora).

Dit is fantasie. De plant is nog nooit op Java gevonden (B. p. 38).

Echter vermeldt MIQUEL (Flora Ind. Bat. I. 1. p. 346) voor deze soort het volgende:

In Zuid Azië algemeen verspreid, tot op de Philippijnsche eilanden.

Java (MIQUEL l. c. 346).

Het blijkt dus, dat de plant reeds meer dan 50 jaar geleden door MIQUEL voor *Java* vermeld is geworden. Die vermelding had door MIQUEL o. a. plaats op grond van het op dit eiland door ZOLLINGER verzamelde materiaal.

Mijne groeiplaatsopgave steunt op de determinatie van MIQUEL.

Het is mogelijk, dat de determinatie van het javaansche materiaal, waarop MIQUEL'S opgave steunt foutief is, maar het bewijs hiervoor is nog niet geleverd. Het is aan den Heer B. om dat bewijs te leveren en zodoende zijne bewering, dat de plant „nog nooit op Java gevonden” zoude zijn, waar te maken.

Er is in mijne groeiplaatsopgave geen sprake van fantasie, maar slechts van steun op de oude, in mijn citaat, vermelde botanische literatuur.

De Heer B. moet het bewijs voor zijne nog in de lucht hangende bewering alsnog leveren.

51. *Crotalaria laburinfolia* Linn.

Java: In der Ebene in Graswildnissen (Kds. Exkursionsflora).

Ook dit is fantasie. De plant is op Java nog nimmer gevonden. Volgens de literatuur is het een strandplant (B. p. 38).

Het is niet juist, dat de plant volgens de literatuur een strandplant zoude zijn. Want MIQUEL (Flora Ind. Bat. I. 1. p. 345) zegt bij de door hem vermelde groeiplaats Bali slechts: „aan de kust bij *Bolcleng*,” maar zegt niet, dat het een strandplant (namelijk een uitsluitend of bij voorkeur aan het strand voorkomende soort) zoude zijn. Ook uit de Flora British India van HOOKER (II. 85) blijkt nergens, dat deze soort een strandplant zoude zijn, ofschoon zulks anders in den regel in HOOKER'S Flora toch gewoonlijk vermeld wordt.

MIQUEL (Flora Ind. Bat. I. 1. p. 345) vermeldt voor deze soort o.a. het volgende:

Door geheel *Indië* gemeen. Malaka.—Java, Timor, Bali, aan de kust bij Boleleng.—Kakatjangan, Jav. (MIQUEL l.c.).

Reeds meer dan 50 jaren geleden blijkt dus deze soort reeds (althans volgens MIQUEL) op *Java* gevonden te zijn geworden.

Indien de Heer B meent, dat MIQUEL'S determinatie van het javaansche materiaal, waarop ik bij gemis aan ander materiaal, gesteund heb, foutief is, dan moet hij zulks bewijzen.

52. *Crotalaria quinquefolia* Linn.

Java: Mesophyt. In der Ebene, im lichten Regenwald, vorwiegend an feuchten und sumpfigen Stellen (KDS. Exkflora II. 373).

Het is een typische hygrophyt, die vrijwel uitsluitend aan sawahranden, op drassig weiland en aan slootkanten groeit. Wanneer al eens een enkel exemplaar in een bosch gevonden worden mocht, dan is het daarin verdwaald (B. p. 39).

In zijne kritiek laat de Heer B uit mijne groeiplaatsopgave juist de woorden weg, waarop het vooral aankomt, namelijk: „*vorwiegend an feuchten und sumpfigen Stellen*” (KDS. Exkflora II. 373).

Gaarne wil ik veronderstellen, dat dit een te groote beknoptheid van den Heer B of een slordigheid van hem is, maar in een kritiek, die voorgeeft „*a fair trial*” (B. p. 2) te zijn, mogen zulke weglatingen uit citaten van het beoordeelde werk niet voorkomen.

53. *Crotalaria retusa* L.

Java: Xerophyt. Troekene Wiesen, Kulturland, Wegränder, usw. in der Ebene sehr häufig (KDS. Exkflora II. 374).

Hier is weer wat fantasie in het spel (B. p. 39).

Dit is onjuist. Mijne groeiplaatsopgave vereischt slechts aan-

vulling. Er moet bij mij (Exkflora II. 374) gelezen worden: *stellenweise sehr häufig*, in plaats van: *sehr häufig*. Van fantasie is geen sprake, slechts van een schrijffout.

54. *Crotalaria tetragona* Roxb.

Java: Ebene und Gebirge (KDS Exkflora)

De plant is op Java nog nooit gevonden. KOORDERS neemt hier klakkeloos een foutieve determinatie van MIQUEL over (B. p. 39).

De Heer B beweert wel, dat MIQUEL'S determinatie foutief is, maar hij bewijst zulks niet. Hij verzuimt voorts te vermelden, dat ook volgens HOOKER Flora of British India (II. 78) deze soort op Java gevonden zoude zijn. Dit blijkt uit de hieronder volgende groeiplaatsopgave dezer soort:

Kumaon (up to 3500 ft.) and along the Himalaya to Sikkim and Assam. Pegu.— Distribution: Java (HOOKER l.c. 78).

Ook bij deze kritiek geldt dus weder: *The burden of the proof is with Mr. B*, dat wil zeggen, de schrijver der kritiek moet het bewijs voor zijne bewering alsnog leveren.

55. *Costus sericeus* Bl.

Waarom deze sedert 90 jaren bekende soort wordt doodgezwegen, is niet recht duidelijk (B. p. 38).

Aan den schrijver der kritiek is blijkbaar niet bekend, dat *Costus sericeus* Blume in de nieuwste monographie der Zingiberaceae door SCHUMANN in ENGLER Pflanzenreich slechts als een varieteit van *Costus speciosus* (Koen.) E. Sm. beschouwd wordt en dat dus *Costus sericeus* als zelfstandige soort sedert vele jaren, namelijk sedert de verschijning van die monographie, dus sedert 1903 (derhalve sedert ruim tien jaren), derhalve vóór de uitgave mijner Exkursionsflora reeds niet meer bestond.

Er is dus geen sprake van doodzwijgen en de kritiek van den Heer B komt voor de zooveelste keer weder op verdachtmaking van mijn werk neer.

56. *Cryptocoryne cordata* Griff.

Java: Ebene, in Sumpfen (Kds Exkursionsflora).

De plant is *nog nooit* op Java gevonden (B. p. 40).

Deze kritiek is weder onjuist. Deze soort is volgens HOOKER, Flora British India VI. 493, behalve in Malakka en Borneo, reeds vele jaren geleden ook in *Java* gevonden geworden, en ENGLER noemt in zijne monographie der *Araceae*, behalve Malakka en Borneo, en zulks op grond van te Leiden in 's Rijks Herbarium liggend materiaal, óók *Java* als groeiplaats.

Nu moet de Heer B óf deze beide oude opgaven over het hoofd gezien hebben óf hij kan misschien van meening zijn, dat de determinaties van het oude javaansche materiaal, waarop de opgaven van ENGLER en van HOOKER gebaseerd zijn, foutief zijn. In dit laatste geval, namelijk indien hij meent, dat de opgaven van ENGLER en HOOKER foutief zijn, dan had hij zulks in zijne kritiek, onder opgave der redenen, moeten vermelden. Dit heeft hij echter verzuimd.

Het bewijs, dat de bedoelde determinaties van HOOKER's Flora en van ENGLER's Monographie foutief zouden zijn, moet de Heer B alsnog leveren, want dat bewijs is, zoover mij bekend, nog nooit geleverd, althans nog nooit gepubliceerd.

57. *Cyclea barbata* Miers.

De inlandsche naam *tjamtjae* is geenszins *unzuverlässig*, maar in geheel West-Java zeer vast (B. p. 40).

Er staat bij mij volstrekt niet, dat de naam *tjamtjau* onbetrouwbaar is. Woordelijk staat er bij mij (Exkflora II. 237) slechts: „*Einh. Name: unzuverlässig, bisweilen Tjamtjau*”.

Wel is waar heeft de bekende *Tjamtjau*-drank een vasten inlandschen naam in West-Java, maar met den inlandschen plantennaam *Tjamt,au* is zulks niet het geval. Zoo werd bijv. in West-Java bij Tjigenteng-Tjisondari de habitueel eenigzins op *Cyclea barbata* gelijkende *Stephania capitata* door de inlandsche

gidsen, met recht of met onrecht, eveneens *Tjamtjau*, Sund. genoemd. Dit blijkt o. a. uit KDS-SCHUM., Syst. Verzeichnis I. § 1. Fam. 94. p. 2.

58. *Desmodium biarticulatum* DC.

Java: drockene Grasplátse in Ost-Java (KDS. Exkflora). De plant is nog nooit met zekerheid op Java gevonden (B. p. 41).

Echter zegt MIQUEL in zijn Flora Ind. Bat. I. 1. p. 259:

Geheel Indië, Ceylon, Voor-Indië. Birma.—Java.—Sumatra, bij Padang.—Celebes, op droge plaatsen in Makassar en Maros (MIQUEL l. c.).

Het blijkt dus, dat de soort (althans volgens MIQUEL) reeds meer dan 50 jaren geleden op Java gevonden is geworden.

De Heer B moet het bewijs voor zijne bewering, dat de soort nooit met zekerheid op Java gevonden zoude zijn en dat dus de determinatie van MIQUEL, waarop mijne groei-plaatsopgave steunt, foutief is, alsnog leveren.

59. *Datura ferox* L.

Deze plant wordt noch werd in den Buitenzorgschen Plantentuin gekweekt, ook niet elders op Java, evenmin is ze ergens verwilderd gevonden. Het door KOORDERS geciteerde nummer is eenvoudig de Europeesche soort *Datura stramonium* (B. p. 41).

Echter zegt (BOERLAGE, Handleiding Flora Ned. Indië II. 529) van *D. ferox* woordelijk het volgende:

In Europa; van daar in Nederl. Indië ingevoerd (BOERLAGE l. c.).

Voorts zegt MIQUEL (Flora Ind. Bat. II. 666) van *D. ferox* woordelijk het volgende:

Malabar en andere gewesten van Indië. In 'slands plantentuin te Buitenzorg. Thans ook in Spanje en Sicilië (MIQUEL l. c.).

De schrijver der kritiek had deze door mij in de Exkflora geciteerde literatuurbronnen beter moeten raadplegen, en had moeten vermelden op grond van welke kenmerken hij het door mij in de Exkflora (III. 168) geciteerde en door hem gekritiseerde nummer niet *Datura ferox* kan zijn, want onvolledige herbariumexemplaren van *Datura stramonium* en *ferox* gelijken dikwijls zeer veel op elkander. Het bedoelde nummer (KDS 37917 β) is in het System. Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS (I § 1 Fam. 256 p. 18) met twijfel als *Datura stramonium* vermeld geworden.

60. *Datura metel* Linn.

Noch in gekweekten, noch in wilden toestand is deze plant ooit op Java ingezameld. De opgave van KOORDERS is een verzinzel. (B. p. 41).

Reeds MIQUEL (Flora Ind. Bat. II. 668) vermeldt o.m. het volgende voor deze soort:

„Op Java Ketjoeboeng kasian, Sund.” (MIQUEL l. c.).

Hoewel dit citaat reeds voldoende is om de betrouwbaarheid der kritiek van B te betwijfelen, tòch wil ik ten overvloede hier nog citeeren, wat in 1899 door BOERLAGE (Handleiding Flora Ned.-Indië II. 528) over *Datura metel* Linn. vermeld is geworden, namelijk:

„Tropisch Amerika, in Nederlandsch-Indië ingevoerd” (BOERLAGE l. c.)

Nu is het bekend (en zulks had de schrijver der kritiek niet over het hoofd mogen zien), dat, indien er door BOERLAGE vermeld wordt, dat eene uitheemsche plant in Nederlandsch-Indië ingevoerd is geworden, zulks overal, waar niet het tegendeel door BOERLAGE vermeld wordt, uitsluitend of in de allereerste plaats op het eiland *Java* betrekking heeft en dat derhalve BOERLAGE's opgave er op wijst, dat volgens dien voortreffelijken kenner onzer Indische Flora de soort (*Datura metel*) in Java is ingevoerd geworden.

De kritiek komt dus weder neer op verdachtmaking.

61. *Datura stramonium* L.

Ganz Java: Besonders in der Ebene verwildert und kultiviert (KDS. Exkursionsflora).

Geen woord van deze opgave of het is verzonnen (B. p. 41).

Indien, wat mogelijk is, mijne groeiplaatsopgave dezer soort foutief is, en misschien op een andere *Datura*-soort (volgens den Heer B op *D. fastuosa*) betrekking heeft, dan is de fout slechts een gevolg van de omstandigheden, waarop ik in mijn voorwoord zeer duidelijk de aandacht gevestigd heb, in dit geval, een gevolg van het feit, dat ik te Leiden, toen ik mijne flora schreef, geen beschikking had over de op *Java*, door anderen en door mij, in de vlakke en in het lagere gebergte, verzamelde, te Buitenzorg liggende exemplaren van *Datura*.

Als bewijs, dat ook andere herbariumexemplaren van *Datura* uit Ned. Indië en uit Engelsch Indië, zelfs door plantkundigen van naam als ROXBURGH en NEES, gedeeltelijk foutief gedetermineerd en gepubliceerd werden, laat ik, steunende op HOOKER Flora British India (IV. 242—243), hieronder volgen:

Datura ferox NEES is niet *D. ferox* LINN., maar is volgens HOOKER l. c. *Datura stramonium* L.

D. metel ROXBURGH is niet *D. metel* LINN. maar is volgens HOOKER *Datura fastuosa* LINN.

Wanneer door een foutieve soortdeterminatie een foutieve groeiplaatsopgave ontstaat (wat immers toch een logisch gevolg daarvan is) dan noemt de schrijver der kritiek die opgave „verzonnen”.

62. *Dregea volubilis* Bth. et Hook.

Mittel- und Ost-Java: bisher im Buitenzorger Herbar von mir noch nicht wildwachsend aus Java gesehen (KDS. Exkflora).

Zonderling. Want bij Batavia en Tandjong Priok ingezamelde exemplaren lagen reeds in 1905 op naam en plaats in het Buitenzorgsche Herbarium. Het feit, dat ze waren ingezameld door een der thans nog aan het herbarium verbonden ambtenaren, kan toch niet

tot deze achteloosheid van den kritischen schrijver der Exkflora hebben medegewerkt? (B. p. 42).

Ik verklaar deze beschuldiging voor verdachtmaking en herinner den lezer hierbij nog aan het bekende hollandsche spreekwoord. „Zooals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten.”

63. *Epaltes divaricata* (L.) Cass.

Ganz Java: Nicht im Hochgebirge (KDS. Exkflora).

Het is me niet recht duidelijk, wat deze opgave beteekenen moet. Bedoelt KOORDERS, dat de plant wel in geheel Java voorkomt, doch niet in het hooggebergte, dan maakt hij ons wat wijs. Want de plant is nooit op Java ingezameld (B. p. 43).

Onder de javaansche hooggebergte-collecties, die ik in Europa onderzocht heb, werd deze soort door mij niet aangetroffen. Evenmin heb ik de soort in de literatuur voor het hooggebergte van Java gevonden. Daarom schreef ik in mijne Exkursionsflora (III. 327) zeer terecht: „*Nicht im Hochgebirge*”. In mijn herbarium van Java heb ik de soort van Java ook niet aangetroffen. Maar de plant is reeds in de oudere literatuur voor Java, zonder hoogteopgave, vermeld geworden. Als bewijs hiervoor laat ik hieronder uit HOOKER Flora British India III. (1882) 274 de groeiplaatsopgave woordelijk volgen:

Western Peninsula. watery places from the Concan southwards. Birma, at Prome. Ceylon, abundant.— *Distribution*: Java. China.

Deze soort is dus reeds *meer dan dertig jaar* geleden van Java bekend. Toch schrijft de Heer B in zijn kritiek: „Want de plant is nooit op Java ingezameld” (B. p. 43).

Nu is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat de determinatie van het in HOOKER's Flora Br. India bedoeld javaansche materiaal, waarop mijne groeiplaatsopgave steunt, foutief is. Maar het bewijs moet nog geleverd worden. Het is dus aan den Heer B om zijne bewering waar te maken.

64. *Diplachne fusca* Beauv.

Ganz (?) Java, in der Ebene, u. a. bei Batavia Priok (leg. BACKER, determ. HACK.), nicht im Hochgebirge (KDS I. 157).

Wederom een staaltje, hoe men een juiste opgave kan *vervalschen*. De plant is tot dusver alleen bij Batavia en zeer kort geleden, pas na het verschijnen der Exkursionsflora, ook bij Pasoeroean gevonden. Het is een halophyt. *Ganz Java* is een verzinzel van KOORDERS en u. a. beteekent, dat hij geen vindplaatsen meer weet. (B. p. 42).

Niettegenstaande het feit, dat de bedoelde plant, eerst *na* de verschijning mijner Exkflora (volgens B) bij Pasoeroean, in Oost-Java, gevonden werd, de juistheid mijner in de Exkflora nog met een vraagteeken gepubliceerde groeiplaats: „*Ganz (?) Java*” bevestigde — immers blijkt, dat de soort inderdaad, zoowel in West-Java als ook in Oost-Java, dus in *Ganz Java* groeit — tòch gebruikt hij woorden als „*vervalschen*” en „*verzinzel*”, die ik voor laster en verdachtmaking verklaar.

65. *Finlaysonia obovata* Wall.

Mittel-Java: Ebene, zerstreut im Regenwalde, auf Nusakambangan (KDS. 22037 β , usw). (KDS. Exkursionsflora III. 82).

Reeds in 1905 lagen bij Batavia verzamelde exemplaren op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium. De schrijver heeft ze bij ongeluk over het hoofd gezien en tevens vergeten te vermelden, dat *Finlaysonia* alleen in kustbosschen voorkomt (B. p. 43).

De schrijver der kritiek heeft uit *zijn* citaat uit mijne groeiplaatsopgave weggelaten de volgende woorden: „*Ebene*”, „*auf Nusakambangan*”, dus juist de woorden, waarop het in dit geval aankomt, want het grootste gedeelte van het bosch (Regenwald) van het zeer smalle eiland Nusakambangan ligt nabij de kust en behoort dus tot het gebied der *kustbosschen*.

66. *Fatoua japonica* Bl.

Von *West-* bis *Ost-Java*: ca 0 — 1000 m. ü. M. Häufig. — Batavia. (JUNGH.); Surabaja, am Hafen zwischen Steinen (ZOLL.); in den Djatiwäldern von Kebok kuning (JUNGH.) (KDS. Exkursionsflora II. 83).

De hier gegeven voorstelling is totaal onjuist. In Java is de plant nog nooit boven 300 M. zeehoogte ingezameld. Ze groeit alleen in streken met sterken oostmoesson, bij voorkeur op steenachtige plaatsen, en is volsrekt niet häufig. Na *Junghuhn* is ze nog herhaaldelijk bij Batavia ingezameld door thans nog aan het herbarium werkzame ambtenaren. Deze laatste planten zijn door den schrijver bij ongeluk over het hoofd gezien (B. p. 43).

De door den Heer B gegeven voorstelling is onjuist.

De door hem bij Batavia verzamelde planten zijn *niet* door mij over het hoofd gezien, maar toen ik mijn Exkursionsflora te Leiden schreef, had ik over die te Buitenzorg liggende exemplaren geen beschikking.

De groeiplaats van mijn herbariumexemplaar ligt weliswaar beneden 300 m zeehoogte, maar vele soorten, die bij voorkeur in streken met sterken oostmoesson groeien, heb ik op de westhelling van het Rahoen-Idjengebergte, langs den weg van Pradjekan naar Pantjoer (Oost-Java), ook boven 300 m en zelfs ook wel tot op ongeveer 1000 m zeehoogte, waargenomen.

In zijn citaat mijner door hem gekritiseerde groeiplaatsopgave laat hij bij de door mij vermelde groeiplaats de woorden „*zwischen Steinen*” weg, terwijl hij in zijn kritiek juist de aandacht er op vestigt, dat de soort bij voorkeur op steenachtige plaatsen groeit. Ook vermeldt hij niet, dat blijkens KDS-SCHUM., System. Verzeichnis I. § 1. Fam. 64 p. 1, reeds sedert 1896, een door een mijner vroegere inlandsche collectors verzameld exemplaar uit Kedoengdjati (Kds **25072** ♀), ook in het Buitenzorgsch herbarium ligt. Hier zij nog aangestipt, dat ook de groei-

plaats van dat inzamelingsnummer niet in mijne flora voorkomt, aangezien ik ook dat exemplaar, toen ik deze soort te Leiden voor mijne Exkursionsflora bewerkte, niet te mijner beschikking had, hetgeen aan den Heer B niet onbekend was, toen hij deze kritiek schreef.

67. *Flemingia involucrata* Benth.

Ganz (?) Java: Ebene und Gebirge (KDS. Exkflora III. 406).

Als JUNGHUHN, die te vertrouwen is, dat zóó zegt, kan men wel begrijpen, dat er geen kwestie van wesen kan, dat deze plant in geheel Java voorkomt. Dat is dan ook niet het geval, ze is alleen hier en daar, nog niet ten westen van Djokdja, op alang-alangvelden gevonden" (B, p. 44).

De schrijver der kritiek vermeldt niet, dat deze soort volgens ZOLLINGER (vergelijk MIQUEL, Flora Ind. Bat. I. 1. p. 166) ook in *Oost-Java* (o. a. bij Soerabaja, bij Poeger, bij Madjang tengah) gevonden is geworden.

Ofschoon ik door bijvoeging (II 406) van het vraagteken achter het woord *Ganz* (welke bijvoeging door den Heer B over het hoofd gezien schijnt te zijn) reeds uiting gegeven heb aan mijn twijfel of de soort wel in *geheel Java* zoude voorkomen, tòch vindt de Heer B in mijne groeiplaatsopgave aanleiding tot het over mijn persoon uiten van allerlei zeer grove, lasterlijke uitdrukkingen, waarvoor ik den lezer naar bladz. 44 van zijn kritiek moet verwijzen.

68. *Gloriosa superba* L.

Ganz Java: Ebene, im Regenwald und im Djatiwald, sehr zerstreut (KDS. Exkursionsflora I. 289).

„In het regenbosch ontbreekt ze geheel of nagenoeg geheel" (B. p. 45).

Dit gedeelte en ook het verdere gedeelte der kritiek over deze soort is m. i. zeer gezocht en niet geheel juist. Want de uitdrukking „Regenwald" is door mij in mijne flora steeds in zeer ruimen zin genomen, en dientengevolge omvat die term

ook de gedeeltelijk zeer ijle, heterogene bosschen van onvruchtbare gronden in Oost-Java en aldaar groeit de plant, ook „zerstreut” im Regenwalde.

69. *Gymnanthera littorale* Bl.

Kein Vergleichsmaterial im Herb. Buitenzorg angetroffen (KDS. Exkursionsflora III. 89).

„Dat is wel toevallig. Want reeds in 1905 lagen bij Batavia ingezamelde exemplaren op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium. KOORDERS is er dus in geslaagd ze over het hoofd te zien.” (B. p. 45).

Ik wensch hier slechts mijne hierboven geciteerde (III. 89) woorden te bevestigen en de kritiek voor verdachtmaking te verklaren.

70. *Jatropha gossypifolia* L.

Ganz Java: Überall angepflanzt und an sonnigen Stellen nicht selten verwildert (KDS Exkursionsflora II. 501).

Levendige fantasie siert den romanschrijver meer dan den botanicus. Deze plant wordt niet of hoogst zelden gekweekt, wordt nergens voor gebruikt en is in vele streken van Java met sterken oostmoesson verwilderd (B. p. 48).

De Heer B laat in zijn citaat mijner groeiplaatsopgave de volgende woorden geheel weg: „und an sonnigen Stellen nicht selten verwildert”.

In dit geval had de schrijver der kritiek mij volledig moeten citeren, want juist door zijn onvolledig citaat wordt voor vele zijner lezers verkeerde voorstelling gewekt.

Deze heester wordt in Java (niet zoo veelvuldig als *Jatropha curcas*) voor levende omheiningen aangeplant, vooral ook op en nabij Chineesche kerkhoven, o. a. in de streek tusschen Djokdja en Solo-Telawa, voorts in dorpen der afdeeling Blora van de residentie Rembang.

Blijkens KDS-SCHUM., System. Verzeichnis I. § 1. Fam. 147 p. 72 is deze soort in het herbarium-Kds zoowel van Nga-

rengan, alsook in Kedoengdjati (in Midden-Java), door aldaar gekweekte exemplaren, vertegenwoordigd.

Het is dus ook onjuist, dat deze heester „nergens voor gebruikt” wordt; want men kweekt immers deze plant hetzij alleen, hetzij samen met andere soorten, voor het maken van levende omheiningen.

71. *Fleurya cymosa* Wedd.

Ganz.(?) Java: Ebene, gemein (KDS. III. 129).

Absoluut onwaar. *Fleurya cymosa* is tot dusver nog maar alleen bij Batavia gevonden (B. p. 44).

Reeds aan MIQUEL moeten ook andere javaansche groeiplaatsen, behalve Batavia, bekend zijn geweest, want in zijne *Flora Ind.-Bat.* (I. 2. p. 228) staat woordelijk:

Java, gemeen om Batavia, enz. (MIQUEL l. c.).

Immers; indien de soort aan MIQUEL alleen van Batavia bekend ware geweest, dan zoude hij niet het woord „enz.” gebezigd hebben.

72. *Hibiscus cancellatus* Roxb.

Ganz.(?) Java: In der Ebene und im unteren Gebirge, im lichten Regenwald und im Gebüsch, sehr zerstreut (KDS. Exkursionsflora. II. 586).

Deze opgave is geheel fantastisch (B. p. 46).

Blijkens de kritiek van den Heer B is de soort door hem alleen in *West-Java* op 2 plaatsen in de laagvlakte gevonden. Maar uit de groeiplaatsopgaven, die mij indertijd, toen ik in Europa mijne flora schreef, aldaar ter beschikking stonden, bleek *niet*, dat deze soort in Java slechts tot het westelijk deel en alleen tot de laagvlakte beperkt zoude zijn. Wat het door mij vermelde voorkomen in *unteren Gebirge* betreft, zij opgemerkt, dat deze plant volgens HOOKER (*Flora British India* I. 342) in Voor-Indië tot op ruim 1300 meter zeehoogte (ascending to 4000 feet) voorkomt. Dit voorkomen tot op 1300 meter in Voor-Indië pleit reeds sterk tegen de door B beweerde

beperking dezer soort tot de laagvlakte van Java en zulks in verband met waarnemingen over analoge gevallen met andere soorten, die zoowel in Java als in Voor-Indië, zoowel in de laagvlakte, als ook in de lagere bergstreken voorkomen.

73. *Gymnosporia montana* Laws.

Ganz (?) *Java*: Ebene und (?) Gebirge, Regenwald; auch auf salzhaltigem Boden in der Mangrove und am Strande (KDS. Exkursionsflora).

Vraagteeken-fantasie! Van deze soort wordt op Java alleen aangetroffen de variëteit *littoralis*. Deze is nog nimmer in het binnenland, nog nooit in het gebergte, doch alleen op zeer enkele plaatsen aan het zeestrand ingezameld. Reeds in 1905 lagen bij Batavia ingezamelde exemplaren op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium (B. p. 46).

Dat er op Java alleen een variëteit *littoralis* zoude voorkomen is nog volstrekt niet bewezen. Ik heb althans in mijne Exkflora de door den Heer B in zijn Voorlooper eener Schoofflora (I. 55) afgescheiden variëteit m. i. terecht met het type der soort vereenigd. Daarmede werd dus zijne variëteit ingetrokken.

Blijkens HOOKER (Flora British India I. 621) is deze soort (*G. montana* Laws.) in Engelsch Indië geenszins tot het zeestrand beperkt, namelijk: throughout the drier parts of Central, South Western and North Western India (HOOKER l. c.).

Blijkens KDS-SCHUM., System. Verzeichnis I. § 1. Fam. 158 p. 3 werd reeds in 1898 een tot het herbarium-Kds behoorend exemplaar (Kds. 29693 ♀) in Midden-Java nabij het zeestrand ingezameld.

74. *Heliotropium curassavicum* L.

Java: An sonnigen Plätzen in der Ebene und im Gebirge verwildert (KDS III. Exkursionsflora 128).

Deze opgave legt vleierder getuigenis af voor de fantasie dan voor de waarheidsliefde van den Heer

KOORDERS. Want de plant is nog nooit op Java verzameld (B. p. 46).

In mijne herbarium-collecties van Java heb ik de plant tot dusver nog niet aangetroffen; evenwel vermeldt BOERLAGE (Handleiding Flora Nederl.-Indië II. 488) in 1899 voor deze soort woordelijk het volgende:

Uit tropisch Amerika, op Java verwilderd (BOERLAGE l. c. p. 488).

Deze kritiek legt m. i. geen vleierend getuigenis af voor de zorgvuldigheid, waarmede de schrijver der kritiek zijn woorden weegt.

75. *Harrisonia Brownii* Juss.

Zweifelhafte Art für Java. Vielleicht auch(?) Ost-Java? (KDS., Exkursionsflora II. 431).

Wederom vraagtekenfantasie. Sedert jaren liggen exemplaren bij *Grissee* door TEIJSMANN verzameld, op naam en plaats, in het Buitenzorgsche herbarium (B. p. 46).

In zijne kritiek citeert de Heer B mijne groeiplaatsopgave onvolledig en laat namelijk het volgende weg:

„Bisher von *Timor*, den Philippinen und dem tropischen Nordaustralien bekannt”. (KDS. l. c. 431).

Ik citeer hier volledig, omdat de deskundige lezer daardoor onmiddellijk zal begrijpen, dat ik juist door mijne groeiplaatsopgave: *Vielleicht auch? Ost-Java?* steunende op mijne kennis der verspreiding van vele oostjavaansche plantensoorten, om *plantengcographische* redenen, het zeer juiste vermoeden uitsprak, dat deze soort later, bij voortgezet onderzoek, misschien ook in *Oost-Java* zoude blijken voor te komen. Nu vermeldt *nota bene*, de schrijver der kritiek zelf, in zijne brochure, dus na de publicatie mijner flora, dat inderdaad in het Buitenzorgsche Herbarium ook exemplaren uit *Oost-Java* aanwezig zijn. Hij levert daarmede natuurlijk het bewijs voor de juistheid mijner destijds nog zeer onzekere, in de Exkursionsflora (ruim een

jaar tevoren) met twijfel, als volgt: „*Vielleicht auch (?) Ost-Java?*”, gepubliceerde *oostjavaansche* groeiplaatsopgave.

Immers de vindplaats der exemplaren van TEIJSMANN ligt bij (Grissee, dus in *Oost-Java*. Derhalve bewijzen de door den Heer B geciteerde exemplaren van TEIJSMANN juist datgene, wat ik destijds in Leiden mijne Flora schrijvende terecht vermoed heb, namelijk, dat deze soort inderdaad ook in *Oost-Java* voorkomt; iets wat ik op logisch gebleken plantengeographische gronden toen meende te mogen veronderstellen. Dat was dus volstrekt geen vraagtekenfantasie, maar een logische conclusie. Het schijnt echter, dat de schrijver der kritiek het m. i. voor de hand liggende, hierboven aangeduide logische verband niet begrepen heeft en dat hij daardoor mijne groeiplaatsopgave in zijn kritiek, met ongeoorloofde weglating van het voor de meerbedoelde plantengeographische conclusie juist belangrijkste gedeelte (namelijk: „Bisher von Timor, den Philippinen und Nord-australien bekannt”) *onvolledig citeert* en dat hij juist door zijn onvolledige citaat ten onrechte concludeert: „*wederom vraagtekenfantasie*”.

76. *Hydrocera triflora* (L.) W. et A.

West-Java: In der Ebene in Sümpfen und Gräben, häufig (KDS. Exkursionsflora II. 550).

Deze plant is een der zeldzame indigenen van Java. Tot dusver is ze alleen bij Batavia, in de Rawah Lak-bok en nu, zeer onlangs, op Djatiroto ingezameld; op al deze plaatsen is ze ver van overvloedig. KOORDERS heeft haar nooit gevonden, zijn opgave is een fantasie-product (B. p. 47):

Deze kritiek is weder onjuist. Van een fantasie-product is geen sprake.

Wel is het waar, dat de soort in het door mij verzamelde herbarium ontbreekt, maar door mij is *niet* gezegd, dat ik ze wèl in Java gevonden zoude hebben.

Mijne groeiplaatsopgave steunt op de gegevens (zoowel het materiaal als de literatuur), die ik in Europa bij het schrijven mijner flora te mijner beschikking had. De bronnen, waaruit ik toen geput heb, zijn zeer duidelijk in mijne flora (II. 550) geciteerd. De schrijver *der kritiek heeft echter deze door mij geciteerde literatuurbronnen over het hoofd gezien. Voorts schijnt hij bij het schrijven van zijn kritiek vergeten te zijn, wat hij zelf, in 1907, op p. 234 van deel I van zijn Flora van Batavia, over deze soort gezegd heeft. Immers aldaar staat woordelijk het volgende:

„Hier en daar aan slootkanten, in half uitgedroogde slooten en poelen. Zeer talrijk op de moerassige bouw- en graslanden tusschen Pepanggo en de kali Soenter (B., Flora van Batavia p. 234).

Verder bewijs voor de onbetrouwbaarheid van deze kritiek is overbodig.

Ten overvloede wil ik echter nog een paar oudere, aan de literatuur ontleende, groeiplaatsopgaven over deze soort citeren:

Throughout Bengal, the Eastern and Western Peninsula, Ceylon and Burma.—Distrib. Java (HOOKER, Flora Brit. India I. 482).

Voor-Indië, Sunda Archipel.—*Java*, in moerassen en staande wateren (MIQUEL, Flora Ind. Bat. I. z. p. 132).

Over deze en dergelijke gegevens beschikte ik, toen ik mijne door den Heer B gekritiseerde groeiplaatsopgave voor mijne Exkflora schreef.

In 1913 schrijft de Heer B in zijn kritiek over deze soort (zie boven) „op al deze plaatsen is ze ver van overvloedig”, terwijl hij in 1907, dus eenige jaren te voren, over dezelfde soort schrijft: „Zeer talrijk op de moerassige bouw- en graslanden”.

Die twee opgaven van den Heer B kloppen dus niet met elkander.

77. *Ischaemum aristatum* L.

„Volstrekt niet aan het hooggebergte gebonden”
(B. p. 47).

Door mij is niet vermeld, dat deze soort op Java *wil* aan het hooggebergte gebonden zoude zijn. Deze kritiek is weder een gevolg van slecht lezen of slecht begrijpen van mijn voorwoord van deel I mijner Exkflora. Men vergelijke voorts ook hetgeen onder § 2 op p. 108 van deel I mijner Exkflora over de groeiplaatsen dezer plant medegedeeld is geworden. Het dààr vermelde exemplaar was uit het hooggebergte afkomstig, namelijk van 2000 m zeehoogte van den Dieng en de determinatie was volkomen zeker, aangezien die door de Gramineënspecialiteit Dr. STAPF te Kew (England) verricht was geworden.

78. *Isotoma longiflora* Presl.

Bei Buitenzorg nicht selten verwilderte Pflanze (KDS. Exkursionsflora III. 305).

Dit geeft den toestand niet juist weer. Al sinds jaren is *Isotoma longiflora* op zeer vele plaatsen ingeburgerd (B. p. 47). Sinds jaren liggen bij Batavia en in Midden-Java ingezamelde exemplaren op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium (B. p. 48).

Deze kritiek, die weder een gevolg is van slecht lezen van mijn voorwoord van deel I der Exkursionsflora, geeft ook nog geen juist beeld van de verspreiding.

Blijkens KDS-SCHUM., Syst. Verzeichnis I. § 1. Fam. 276 p. 137 was deze soort reeds in 1896 niet slechts uit Buitenzorg, maar destijds ook verwilderd uit *Oost-Java* (in Malang) in het Herbarium-Kds te Buitenzorg vertegenwoordigd, dus eenige jaren voordat de door den schrijver der kritiek bedoelde exemplaren bij Batavia verzameld werden.

Dat materiaal (Kds 24090 β en Kds 23889 β) had ik echter, toen ik de *Isotoma*-groeiplaats voor mijn Exkflora in Leiden schreef, *niet* te mijner beschikking.

79. *Hydnophytum formicarum* Jack.

Reeds in de in 1908 verschenen 2te Auflage der Pflanzengeographie van SCHIMPER (pag. 434) wordt Midden-Java als groeiplaats opgegeven. De belegenheid van KOORDERS schijnt niet groot te zijn (B. p. 47).

De *tweede druk* van SCHIMPER's Pflanzengeographie heb ik inderdaad voor *Hydnophytum* niet geraadpleegd. Wèl de eerste uitgaaf. Ik bezit daarvan een present-exemplaar (van den eersten druk namelijk), dat SCHIMPER persoonlijk aan mij, dadelijk na de verschijning, toezond. Ik herinner mij niet in die eerste uitgave ook Midden-Java als groeiplaats gezien te hebben. Echter wil ik gaarne aannemen, dat SCHIMPER gelijk heeft en dat de soort ook in Midden-Java voorkomt.

Intusschen zij hier nog gereleveerd, dat ik principieel nooit blindelings afga op speciesnamen van de Pflanzengeographie van SCHIMPER. Zulks, omdat het zwaartepunt van dit standaardwerk *niet* ligt in de kennis der soortnamen, maar in de studie der levensvoorwaarden der planten in het algemeen. Dit blijkt m. i. ook duidelijk uit den titel van SCHIMPER's boek. De titel luidt immers: „Pflanzengeographie auf *physiologischer* Grundlage.” Wilde men nu bijv., blindelings afgaande op een soortnaam in SCHIMPER's Pflanzengeographie, beweren, dat *Vaccinium myrtoides* Miq. in Oost-Java in het wild voorkomt, omdat SCHIMPER die soort voor Oost-Java vermeldt, dan zoude men daardoor een fout maken, want uit een vele jaren na de uitgave van SCHIMPER's boek door mij te Leiden ingesteld vergelijkend onderzoek der door SCHIMPER voor *V. myrtoides* gedetermineerde javaansche herbariumexemplaren is mij gebleken, dat de oorspronkelijk door MIQUEL als *myrtoides* beschreven soort *niet* identiek is met de *myrtoides* van SCHIMPER, en dat dus de *Vaccinium myrtoides* Miq. — in strijd met de groeiplaatsopgave in SCHIMPER's Pflanzengeographie — niet slechts niet in Oost-Java wildgroeïend of ge-

kweekt voorkomt, maar zelfs ook in andere deelen van dit eiland geheel en al ontbreekt.

De schrijver der kritiek heeft blijkbaar niet begrepen, dat zijn tot mijn gericht verwijt, als zoude mijne „belezenheid niet groot” zijn in dit geval onbillijk is, omdat men (ook bij *Hydnophytum formicarum*) m. i. niet blindelings op alle soortnamen van SCHIMPER's Pflanzengeographie mag afgaan.

80. *Ixora timoriensis* Decaisne.

Mittel-Java: Bisher nur am Meeresstrande bei Pasokan, nördlich von Ngarengan, Djepara (KDS. Exkflora III. 264).

Reeds in 1905 lagen vele exemplaren bij Batavia ingezameld, op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium (B. p. 48).

Deze kritiek is weder een gevolg van slecht lezen van mijn voorwoord van deel I. Toen ik mijne blijkens het System. Verzeichnis op Kds. **34786** β steunende, aan de geciteerde literatuur ontleende, zeer juiste groeiplaats-opgave voor de Exkflora in Leiden schreef, had ik de door den schrijver der kritiek bedoelde Bataviasche exemplaren *met* te mijner beschikking.

81. *Jussieua*.

Er zijn niet 2 soorten van *Jussieua* op Java, doch 5 of 6 (B. p. 48).

De kritiek over de soorten van dit geslacht is grootendeels een gevolg van slecht lezen of van slecht begrijpen van mijn voorwoord van deel I mijner flora, want tot dit geslacht behoort geen javaansch hooggebergtemateriaal van mijne collecties en daarom had ik te Leiden over de door mij in Java verzamelde *Jussieua*-soorten uit den aard der zaak geen onderzoekingsmateriaal te mijner beschikking. Evenmin had ik toen (in Leiden) het andere Buitenzorgsche herbarium van *Jussieua* te mijner beschikking.

82. *Fuirena umbellata* Rottb.

West-Java: In Sümpfen bei Tjikoja (ZOLLINGER) (KDS, Exkursionsflora I. 193).

Zoo moet de schijn gewekt worden, dat de plant alleen dáár is ingezameld en na ZOLLINGER niet is teruggevonden. Het is in de zoetwaterpoelen van Batavia een vrij algemeene plant. Exemplaren van dáár liggen sedert 1905 op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium. Ook elders is ze herhaaldelijk gevonden (B. p. 45).

Voor iedereen, die mijn Voorwoord van deel I der Exkflora goed gelezen heeft wordt *niet* de „schijn” gewekt, die de Heer B uit mijne groeiplaatsopgave haalt, maar wordt slechts de conclusie getrokken, dat ik in Europa, bij het schrijven mijner flora destijds geen ander exemplaar uit Java te mijner beschikking had, behalve het door mij geciteerde van ZOLLINGER. Later, *nadat* mijn Exkflora-manuscript reeds ter perse gelegd was, vond ik te Buitenzorg bij het revidereen mijner herbariumcollecties, van deze soort een in 1895 in *Oost-Java* bij Poeger door mij ingezameld exemplaar. Door dit in KDS.-SCHUM., Syst. Verzeichnis (I. §1. Fam. 20. p. 5) vermelde exemplaar (KDS. 21158 β) is, voor zoover mij bekend, het voorkomen op die groeiplaats voor het eerst vastgesteld geworden.

83. *Laggera alata* Sch. Bip.

Ganz Java: Ebene und Gebirge, an sonnigen Plätzen zerstreut. Bisher wurde sie aber in Java noch nicht im Hochgebirgsgebiet von mir beobachtet (KDS., Exkflora III. 326).

Neen, en elders ook niet. Waarom zegt KOORDERS toch niet ronduit, dat hij de soort nooit heeft gevonden? Het is een onze allerzeldzaamste indigenen, sedert vele jaren niet ingezameld. *Ganz Java* van KOORDERS is een verzinsel (B. p. 49).

Door deze kritiek wordt wederom eene voor de beoordeeling van mijn werk verkeerde voorstelling gewekt.

Toen ik mijne *Laggera*-groeiplaats-opgave voor mijne Exkflora in Europa schreef, had ik—en dit was aan den Heer B toen hij zijne kritiek schreef niet onbekend—over geen andere origineele specimina van mijn herbarium beschikking dan over exemplaren, die in het *hooggebergte* (boven 1800 m) ingezameld waren. Dit gaf mij natuurlijk destijds volkomen het recht om te schrijven: „*Bisher wurde sie aber in Java noch nicht im Hochgebirgsgebiet von mir beobachtet*”. Want onder de uit Buitenzorg naar *Leiden* aan mij toegezonden hooggebergteplanten bevond zich geen enkel exemplaar dezer soort. Maar hoe konde ik destijds—terwijl ik immers alleen een zeer klein deel van mijn Compositen-herbarium in Leiden uit Buitenzorg ter leen gekregen had—in de jaren 1908 en 1909, te *Leiden* schrijven, dat de soort door mij nog nooit gevonden was? Het betreffende verwijt van den Heer B strijdt dus met het gezond verstand. Dat de soort in mijn javaansche herbarium, zoover bekend, tot dusver geheel ontbreekt, konde ik immers eerst later zeggen, *nadat* ik in 1910 te Buitenzorg teruggekeerd was en de talrijke, zelfs in 1910 nog ongedetermineerd te Buitenzorg door mij aangetroffene, niet boomachtige *Compositae* (ook *Laggera* is namelijk een niet-boomachtige Composiet voor het System. Verzeichnis) op naam gebracht had.

Uit Nederlandsch Indië was *Laggera alata*, toen ik te *Leiden* mijne flora schreef, reeds uit 2 plaatsen van *Java* en voorts uit Bima bekend, terwijl volgens HOOKER (Flora Ind. Bat. III. 271) niet slechts in Voor-Indië van de laagvlakte tot op 2000 meter (6000 feet) en in Ceylon tot op 2300 meter zeehoogte, maar ook in China, op de Filippijnen, in Java en in tropisch Afrika voorkomt.

De door MIQUEL (Flora Ind. Bat. II. 58) voor deze plant vermelde javaansche groeiplaatsen laat ik hieronder volgen: *Java*, op den Malabar, op droge heuvels bij Tjikoja, grasvlakten in de provincie Preanger (MIQUEL l. c.).

Ten overvloede zij nog vermeld, dat deze soort door ZOLLINGER (Nr. 2204) in alang-alang-velden der lagere bergstreken op den Waliran in *Oost-Java* ruim 50 jaren geleden verzameld is geworden, en dat in het Buitenzorgsche Herbarium de plant o. a. ook uit Sumatra (Herb. OUWEHAND) en Midden-Java (Herb. LÖRZING) vertegenwoordigd is.

Het is niet juist, dat de plant, zooals de Heer B (p. 49) beweert, „sedert vele jaren niet ingezameld” zoude zijn. Dit blijkt o. a. uit een door den Heer LÖRZING op 18. VI. 1912 onder Nr. 491 op 1400 meter zeehoogte op den G. Soembing in de residentie Kedoe, in Midden-Java verzameld herbarium-exemplaar, dat door den amerikaanschen botanist E. D. MERRILL op 15. 1. 1914 gedetermineerd werd, nadat het toen door hem te Buitenzorg in het herbarium generale, onder den foutieven naam *Blumea*, gevonden was geworden.

Blijkens een bij dat herbarium-exemplaar gevoegde aan teekening van de hand van den Heer LÖRZING vond hij van deze soort ook nog een exemplaar op den G. Telerep (ook in de residentie Kedoe). Aangezien de tijd, waarin de Heer LÖRZING op den G. Telerep verzamelde, in jaren niet ver uiteenloopt van den tijd, waarin hij op den Soembing verzamelde, blijkt dat de plant in de *allerlaatste jaren reeds op twee plaatsen in Midden-Java* verzameld is geworden.

Hoewel dus deze zeer ver verspreide Composiet, zoowel uit *West-Java*, alsook uit *Oost-Java*, reeds meer dan vijftig jaren geleden bekend was en zelfs in de allerlaatste jaren ook nog in *Midden-Java* ontdekt is geworden, toch schrijft de Heer B in zijne kritiek: Het Ganz Java van KOORDERS in een verzinsel (B. p. 49).

Zulk een partijdige, onjuiste kritiek tracht de Heer B aan zijne lezers als een eerlijke en onpartijdige beoordeeling (*a fair trial*) voor te stellen.

84. *Kalanchoë spathulata* DC.

De plant is nog nimmer op Java gevonden (B. p. 49).

Evenwel was de plant reeds aan MIQUEL (Flora Ind. Bat. I. l. p. 728), dus reeds meer dan 50 jaren geleden, uit *Java* bekend.

Dit blijkt uit de volgende groeiplaatsopgave:

„*Java*, op de bergen van Parang in Tjiandjoer” (MIQUEL l. c. 728).

De Heer B moet zijne bewering, dat de plant op Java nimmer gevonden is nog bewijzen.

Het is natuurlijk zeer goed mogelijk, dat de MIQUEL'S determinatie van het javaansche materiaal, waarop mijne groeiplaatsopgave steunt, niet juist is en dat dus inderdaad *Kalanchoë spathulata* DC. niet op Java gevonden is. Maar het bewijs voor die mogelijke onjuistheid van MIQUEL'S determinatie is door den schrijver der kritiek nog niet geleverd, althans, voor zoover mij bekend, nog niet gepubliceerd.

85. *Lamiacanthus viscosus* Ktze.

Java (ohne näheren? Standort). (KDS., Exkursionsflora).

Exemplaren van verschillende nauwkeurig aangegeven standplaatsen liggen sedert jaren (1908) op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium (B. p. 49).

Toen ik deze soort voor mijne Exkursionsflora in Leiden bewerkte had ik die door den Heer B bedoelde exemplaren echter *niet* te mijner beschikking. Zulks was echter reeds aan den Heer B bekend, toen hij zijne kritiek schreef.

Door de voorstelling, die hij hier geeft, wordt voor de meeste lezers de schijn gewekt, dat ik „verschillende nauwkeurig aangegeven groeiplaatsen” bij het schrijven van mijne groeiplaatsopgave in 1909 te Leiden over het hoofd gezien heb. Hetgeen niet waar is, zooals hierboven aangetoond is.

Ten overvloedige zij hier vermeld, dat in het Herbarium KDS. te Buitenzorg reeds sedert 1897 een van een nauwkeurige groeiplaatsopgave voorzien in 1908 door den Heer VALETON gedetermineerd herbariumexemplaar (KDS. 28058 β) van deze soort aanwezig was. Dit exemplaar is vermeld in het System. Verzeichnis (I. § 1. Fam. 266. p. 43) van Mevrouw KOORDERS.

86. *Lophaterum gracile* Brogn.

Deze kritiek komt weder op verdachtmaking neer.

87. *Leucas urticifolia* R. Br.

Die Art ist neu für Java. Diese Spezies unterscheidet sich scharf von den anderen javanischen *Leucas*-Arten (KDS. III. Exkursionsflora 146-147).

Geen wonder. Want de plant door Koorders als *Leucas urticifolia* gedetermineerd, is in het geheel geen *Leucas*, doch een *Satureia* soort (B. p. 50).

De Heer B verzwijgt in zijn kritiek, dat door mijne uitvoerige aanmerkingen op p. 147 en p. 149 van deel III mijner Exkursionsflora de onzekerheid mijner determinatie voor iederen en dus ook voor hem voor de hand lag. Ik schreef immers o. a.:

„Die Seitennerven der Blattunterseite treten bei den Java-Exemplaren mehr hervor” (KDS., l. c. p. 147) en verder „Mit Zweifel halte ich die Leidener Blume'schen Original Exemplare (KDS., l. c. p. 147) en voorts ook „mit Zweifel für *Leucas urticifolia* R. Br. bestimmten Art”. (Kds., Exkflora III. 149).

Voorts verzwijgt de Heer B, dat de geslachten *Leucas* en *Satureia* twee tot dezelfde onderfamilie, namelijk tot de *Labiatae-Stachyoideae* (Exkfl. III. 140) behorende nauwverwante geslachten zijn en dat hij voor zijne verbetering mijner foutieve determinatie (want het is inderdaad *Satureia umbrosa* en geen *Leucas*) de beschikking had over veel meer materiaal dan destijds aan mij van *Satureia umbrosa*, uit Buitenzorg, uit mijne collecties, naar Leiden ter leen gezonden was geworden.

Uit een oogpunt van de voor elke kritiek gewenschte onpartijdigheid zoude de schrijver m. i. in dit geval beter gedaan hebben, indien hij de hierboven door mij gereleveerde bijzonderheden volledig vermeld of althans aangestipt had. In geen geval had hij echter die bijzonderheden mogen verzwijgen.

88. *Leptaspis urceolata* R. Br.

Ganz Java: im unteren Gebirge und in der Ebene, im lichten Regenwald gemein (Kds. Exkursionsflora I. 141).

Dit gras behoort tot de zeldzame indigenen, van „algemeen” is geen kwestie. Tot dusverre is het uitsluitend in de kalkgebergten gevonden (B. p. 50).

Deze kritiek is niet geheel juist, want deze soort is door mij o. a. op Noesakambangan (Kds 21949 β), in de vlakte bij Soebah-Pekalongan (Kds 36858 β en Kds 36911 β) in *Mid-den-Java* en voorts bij Tjoramanis (Kds 28837 β en Kds 38896 β) in de lagere bergstreken en in de laagvlakte bij Rogodjampi (Besoeki in *Oost-Java*) (Kds 21012 β) verzameld geworden, op plaatsen, waar geen kalkgebergte is.

Deze groeiplaatsopgaven had de schrijver der kritiek kunnen vinden op pag. 14 van I. § 1. Fam. 19 van het hem bekende System. Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS.

89. *Lippia asperifolia* Rich.

Java (Kds. Exkursionsflora III. 133).

Deze plant is nog nooit op Java aangetroffen (B. p. 50).

Deze kritiek is zonderling, want ik heb reeds in mijn Exkflora de literatuurbronnen, waarop mijne groeiplaatsopgave „Java” steunde, zeer duidelijk geciteerd, namelijk: MIQUEL (Flora Ind. Bat. II. 906) en BOERLAGE (Handleiding Flora Ned. Indië II. 684). Zoowel MIQUEL als BOERLAGE noemen o. m. *Java* als groeiplaats.

Nu is wel is waar m. i. de mogelijkheid niet uitgesloten, dat de determinatie van MIQUEL, waarop mijne groeiplaatsopgave „Java” steunt, foutief is. Maar uit de kritiek van den Heer B blijkt niet, dat zulks het geval is.

Indien de Heer B meende, dat die determinatie van MIQUEL fout is, dan had hij zulks in zijn kritiek moeten vermelden en door bewijzen de juistheid van zijne bewering aantonen. Dit

bewijs heeft de Heer B echter nog niet geleverd, althans, voor zoover mij bekend, nog niet gepubliceerd. Hier geldt dus wederom: *The burden of the proof is with Mr. B.*

90. *Manisurus granularis* L.

Ganz Java: Im unteren Gebirge und in der Ebene, überall auf Wiesen gemein (KDS Exkursionsflora I. 109).

Het is lang niet overal te vinden, doch gebonden aan streken met krachtigen oostmoesson (B. p. 51).

Deze kritiek is wederom niet juist, want ik heb dit gras ook in streken ingezameld zonder krachtigen oostmoesson. Dit blijkt o. a. uit het in KDS-SCHUM., Syst. Verzeichnis (I. 1. Fam. 19. p. 5) vermelde inzamelingsnummer Kds **34574** β van Palaboeanratoe in het zuiden van de Preanger. Aldaar bij de Zuidkust van de Wijnkoopsbaai heerscht geen krachtige oostmoesson.

91. *Melissa parviflora* Bth.

Angeblich in Java. Im Himalaya bis 3300 m. ü. M. aufsteigend. Im javanischen Hochgebirge bisher noch nicht nachgewiesen (KDS. Exkursionsflora III. 149).

Onware opgave. Exemplaren meer dan 30 jaar geleden door SCHEFFER op den Tjikoraj ingezameld liggen reeds lang op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium. Op vele bergen (Slamat, Tjere-me, Papandajan, Malabar) is deze plant, die boven 1500 m zeehoogte volstrekt niet zeldzaam is, te vinden (B. p. 51).

Deze kritiek is in strijd met de waarheid. Mijne groeiplaatsopgave geeft zeer juist weer, wat het in Leiden, in 1908—1909, te mijner beschikking staande materiaal mij geleerd heeft. De door den Heer B vermelde Buitenzorgsche exemplaren had ik destijds, te Leiden, toen ik *Melissa* voor mijne Exkursionsflora bewerkte, *niet* te mijner beschikking en onder de uit Buitenzorg aan mij uit mijn hooggebergte-collecties ter leen

gezondene planten trof ik deze soort niet aan. Evenmin vond ik aldaar andere exemplaren, die een nauwkeurige aanwijzing voor het voorkomen boven de door mij aangenomen hooggebergte-grens van 1800 m opleverden. Daarom had ik dus te Leiden volkomen het recht om te schrijven:

„*Im javanischen Hochgebirge bisher noch nicht nachgewiesen* (KDS., Exkursionsflora III. 149).

Intusschen vestigde ik in mijne flora door de toevoeging: „*im Himalaya bis 3300 m. ü. M. aufsteigend*” de aandacht van den lezer op het feit, dat deze soort *buiten Java* reeds in het hooggebergte, boven 1800 meter zeehoogte, gevonden was geworden. Die toevoeging is echter in het door den Heer B gegeven citaat mijner groeiplaatsopgave weggelaten.

Ten slotte zij opgemerkt, dat de Heer B (p. 51) wèl zegt, dat „de soort boven 1500 m volstrekt niet zeldzaam is”, maar volstrekt nog niet bewijst, dat de plant inderdaad op Java óók in het hooggebergte, namelijk ook boven 1800 m zeehoogte, voorkomt.

Het voorkomen in het hooggebergte van Java meen ik echter als waarschijnlijk te mogen aannemen, omdat de plant in Engelsch Indië niet slechts in de lagere bergstreken, maar zelfs ook nog op 3300 m zeehoogte voorkomt.

92. *Martynia annua* L.

Als Dr. KOORDERS met u. a. en met vraagteekens werken gaat, is hij *au bout de son latin*. Vandaar de *talloze* vraagteekens, waarmede de Exkursionsflora overstrooid is, het zijn evenzoovele getuigen van zijn kritiekloozen, niet-onderzoekenden geest (B. p. 51).

Wat de vele vraagteekens in mijne Exkursionsflora aangaat wil ik hier opmerken, dat deze ten doel hebben om op tal van onvoldoend onderzochte punten de aandacht te vestigen. Die talrijke vraagteekens leggen dus *niet* het getuigenis af, dat de schrijver der kritiek daaruit ten onrechte distilleert, maar

zij vloeiden hoofdzakelijk voort uit het herhaaldelijk door mij gereleveerde feit, dat ik te *Leiden* mijne Exkursionsflora schrijvende, telkens en telkens door het gemis van mijne te *Buitenzorg* liggende, javaansche herbariumcollecties talrijke onvoldoende gegevens der oudere literatuur niet aan een afdoend onderzoek konde onderwerpen.

Deze kritiek komt dus weder op verdachtmaking neer.

93. *Milletia dasyphylla* Miq. Boerl.

„KOORDERS is er in geslaagd ze niet op te merken” (B. p. 52).

Deze kritiek van den Heer B komt weder geheel op verdachtmaking neder. Men vergelijke mijn voorwoord in deel I mijner Exkursionsflora.

94. *Memecylon floribundum* Bl.

Mittel-Java: Bisher nur auf Nusa Kambangan in der Ebene, im Regenwald von mir gefunden; ziemlich selten (KDS. Exkursionsflora II. 702).

Weer een opgave, die den nauwgezetzten schrijver typeert. Bij Meester-Cornelis is deze heester algemeen. Exemplaren van die groeiplaats, gevonden door een der thans nog aan het herbarium verbonden ambtenaren, lagen reeds in 1905 op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium. KOORDERS is er in geslaagd ze niet op te merken (B. p. 52).

Deze kritiek is (in verband met de door den Heer B ook in zijne brochure tot mij gerichte lasterlijke beschuldiging over het doodzwijgen van wel-bestaande groeiplaatsen) een verdachtmaking van het over het hoofd zien van exemplaren, die door anderen verzameld zijn geworden. Het lasterlijke karakter van deze kritiek ben ik gelukkig thans in staat om met authentieke gegevens te bewijzen. Aangezien het hier echter een zeer ernstige beschuldiging geldt, waarvan niet slechts de deskundige, maar ook de niet-deskundige lezer het recht heeft om kennis te nemen van alles wat er pro en contra te

zeggen valt, zal ik hier uitvoeriger moeten zijn dan voor het geval, dat ik slechts voor deskundige lezers wilde aantonen, dat de Heer B zich hier aan verdachtmaking schuldig maakt.

Toen ik mijne Exkflora in Leiden in 1908—1909 schreef, had ik over geen andere groeiplaatsopgaven beschikking, behalve over het voorkomen der soort op Noesakambangan. Ik had aldaar te Leiden *niet* de beschikking over de door den Heer B bedoelde, door hem in West-Java, bij Meester Cornelis, verzamelde exemplaren.

Dit was hem bekend, toen hij zijn kritiek schreef. Daardoor ontaardt deze kritiek in verdachtmaking. Temeer is zulks het geval, omdat de Heer B eenige bladzijden te voren in zijne kritiek de volgende insinuatie zeer duidelijk aan mij gericht neerschrijft:

„Wanneer hij uit verregaande achteloosheid of erger nog, moedwillig, *wel*-bestaande groeiplaatsen doodswijgt dan maakt hij zich schuldig aan een der ergste vergrijpen, die hij zou kunnen plegen” (B. p. 7). „De namen der vindere te vermelden is in een Exkursionsflora eigenlijk overbodig” (B. p. 7). „Namen noemen is een speculatie op de menschelijke ijdelheid. Maar wil men het doen,—en uit een praktisch oogpunt is er wel *wat* voor te zeggen—dat men het dan *cerlijk* doe! Nooit mag het noemen van namen ontaarden in een kinderachtige reclame voor zich zelve, minder nog in het wegmoffelen van de verdiensten van anderen” (B. p. 7).

Waarin bestaat nu bij de door den Heer B gekritiseerde opgave van *Memecylon floribundum* de „reclame” voor mij zelf. Welnu, dat ik—waartoe ik immers het recht had—schreef: „von mir gefunden”.

En waarin bestaat nu het aan mij voor de voeten geworpen „wegmoffelen van de verdiensten van anderen”?

Welnu hierin, dat ik te Leiden, in 1908—1909, mijne Exkursionsflora schrijvende, daarin de groeiplaats Meester Cornelis

niet vermeldde, omdat ik destijds, in Leiden, geen beschikking had over de, in de westjavaansche laagvlakte, bij Meester Cornelis, door den Heer B verzamelde, te Buitenzorg liggende exemplaren. De beschuldiging van het „wegmoffelen” strijdt hier immers toch met de eenvoudigste wetten van logica. Om gegevens *weg te moffelen* moet men toch allereerst de beschikking hebben over die gegevens. Dat staat vast, en zooals aan den schrijver der kritiek niet onbekend was, had ik te Leiden geen beschikking over die door hem van dezen heester verzamelde exemplaren en omdat de groeiplaats Meester Cornelis destijds (in 1908—1909) nog niet door hem gepubliceerd was. Hoe konde ik nu, in Leiden, mijn boek schrijvende, daarin eene groeiplaatsopgave (bij Meester Cornelis) opnemen, terwijl ik toen voor het bestaan van die groeiplaatsopgave *geen enkele aanwijzing* had? Die eisch is immers absurd en strijdt met het gezond verstand.

Wanneer wij ons onderzoek over deze plant voortzetten dan treedt de ongegrondheid der door den Heer B tot mij gerichte beschuldiging in een nog scherper licht.

Blijkens het Syst. Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS-SCHUMACHER I. § 1. Fam. 223 (1913) p. 80 is meerbedoelde soort (*Memecylon floribundum*) in het Herbarium KDS door 18 (zegge achttien) inzamelingsnummers vertegenwoordigd en wel:

West-Java: Preanger: Palaboeanratoe (6 nummers; het oudste van het jaar 1890).

Midden-Java: Banjomas: Noesakambangan (7 nummers, het oudste van 1891).

id. *Djapara:* Ngarengan (2 nummers; beide van 1899).

id. *Rembang:* Ngandang (2 nummers; beide van 1898).

Oost-Java: Besoeki: Poeger (2 nummers; het oudste van 1898).

Blijkens het Verzeichnis zijn al die groeiplaatsopgaven uit den eersten hoogtegordel van JUNGHUHN. Al die exemplaren (Kds 5386 β, 34616 β, 34620 β, enz.) vielen dus, als *niet* groeiende in het hooggebergte, *niet* in de termen om destijds, in 1908, uit Buitenzorg naar Leiden, aan mij ter leen gezonden

te worden. Deze hierbedoelde, door mij verzamelde exemplaren heb ik nota bene eerst kunnen revideren, *nadat* ik het in Nederland geschreven *Mcmecylon*-manuscript uit Buitenzorg naar Europa teruggestuurd had om het aldaar te laten drukken.

Bedenkt men nu, dat de hierboven vermelde groeiplaatsopgaven van het Verzeichnis eerst in 1913 (dus *na* de verschijning mijner Exkursionsflora) gepubliceerd zijn geworden, dan blijkt, dat er geen sprake van konde zijn, dat ik destijds, in 1908—1909, in *Leiden* mijne flora schrijvende, over die op mijne collecties gebaseerde groeiplaatsopgaven had kunnen beschikken.

Ten slotte nog een enkele opmerking.

De Heer B verzwijgt in zijn kritiek de 18 door mij op verschillende plaatsen in Java (in de residenties Rembang, Djapara, Semarang, Besoeki, enz.) verzamelde herbarium-exemplaren en noemt, zonderling genoeg, alleen de door hemzelf op één enkele plaats (Mr. Cornelis) gevonden exemplaren, zulks niettegenstaande hij toch gedurende het schrijven van zijn kritiek, over alle achttien te Buitenzorg in het Herbarium onder zijn bereik liggende exemplaren de vrije beschikking tot onderzoek had.

Resumeerende blijkt, dat er van wegmoffelen van de verdiensten van anderen geen sprake is en dat de geheele *Mcmecylon*-beschuldiging van den Heer B op verdachtmaking neerkomt.

95. *Merremia nymphaeifolia* Hallier.

Ganz Java: Ebene und Gebirge, im Gebüsch, $\pm$ gemein (KDS., Exkursionsflora III. 113).

Wat „ $\pm$ gemein” beteekent is me niet recht helder. Maar wel weet ik, dat de plant niet overal voorkomt. Ze is een bewoonster der secundaire kreupelbosschen van de heuvel- en lagere bergstreken en komt ook in de lagere Rawah Lakbok langs de spoorbaan vrij veel voor (B. p. 52).

Deze kritiek is eenigszins gezocht.

Dat deze soort een bewoonster is van secundaire kreupelbosschen van de heuvel- en lagere bergstreken, was aan mij

reeds in 1895 bekend. Dit blijkt m.i. duidelijk uit de volgende groeiplaats-opgaven, die ik op grond mijner in 1894—1895 op een botanische reis in Noord-Celebes gedane waarnemingen, reeds in 1898 gepubliceerd heb in mijn Verslag eener botanische dienstreis door de Minahasa p. 545. Aan die publicatie ontleen ik over deze soort het volgende:

„In de Minahasa zeer algemeen en dikwijls over tientallen hectaren gezellig groeiend in jonge 5—15 jarige bosschen op verlaten bouwvelden. Uitsluitend op 0—800 M. zeehoogte. In oude schaduwrijke bosschen alleen langs rivieroeveren en op lichtere plekken in het woud: bijv. langs den Ranoiapo bij Amoerang. Bij voorkeur op 100—250 M. zeehoogte. *Manaring* (Tt) (Ts) of *Waringin* (Tt) (Ts) bij Amoerang, Sonder en kota Menado; vrij vaste naam, maar soms toch ook voor een paar andere klimplanten gebezigd. *Tichinian* (Tw) bij Loboe. Sap van den stengel in de oogen gedroppeld tegen oogontsteking. Zeer zeker voor sierplant te gebruiken en wellicht om alang-alang uit te roeien; klimplant; soms 25—30 M. hoog en diameter van den stengel circa 6 cM. Bloemen zeer groot, zeer talrijk, fraai geel. Bladeren van jonge planten meer dan tweemaal zoo groot dan van volwassen planten; ook van deze nog zeer groot schildvormig en zoo dicht opeen geplaatst, dat veelal dichte schaduw onder de planten heerscht” (KDS., Celebes l. c. 545).

In bovengenoemde, als Mededeeling van 's Lands Plantentuin XIX. (1898) uitgegeven publicatie heet de soort, volgens de vroegere determinatie van de bekende Convolvulaceën-specialiteit Dr. HALLIER: *Operculina peltata* (Choisy) HALLIER.

Hoewel deze synoniem reeds in mijne Exkursionsflora (III. 113) vermeld is, schijnt de schrijver der kritiek toch zoowel deze synoniem, alsook mijne vroegere uitvoerige publicatie der Celebes-groeiplaats-condities over het hoofd gezien te hebben.

Dat *Merremia nymphaeifolia* HALLIER en *Operculina peltata* (Choisy) HALLIER slechts twee verschillende namen voor één en dezelfde soort zijn had de Heer B, vóórdat hij zijn kritiek

over *Merremia nymphaeifolia* schreef, moeten weten en daarom had hij eerst moeten nalezen, wat ik over het voorkomen van *Operculina peltata* in mijn Celebes-publicatie medegedeeld heb.

In mijne Exkursionsflora moest ik uiterst beknopt zijn, want anders zoude het boek veel te dik en daardoor veel te duur geworden zijn. Daarom beperkte ik mij voor „Java” tot de zeer korte, maar toch juiste omschrijving: „± gemein”, temeer omdat reeds in mijne Celebes-publicatie uitvoerige gegevens over de plant gepubliceerd waren.

96. *Nicotiana rustica* L.

Uit den aard der zaak neem ik thans op het gezag van het nieuwe, door PRINSEN GEERLIGS geredigeerde standaardwerk: „VAN GORKOM's Oost Indische Cultures” als vaststaande aan, dat er *thans* op Java slechts één enkele soort van *Nicotiana* gekweekt wordt.

Maar ik moet hier opmerken, dat de andere soort (*N. rustica*) *vroeger* toch wél op Java gekweekt werd. Dit blijkt uit de nu ruim 50 jaar geleden gepubliceerde Flora van Nederl. Indië van MIQUEL. Dáár staat bij *N. rustica* woordelijk het volgende:

In alle tropische landen verbouwd. Ook in Java (MIQUEL l. c. II. 672).

Voorts merk ik nog op, dat BOERLAGE in zijn Handleiding tot de kennis der Flora van Nederl. Indië niet slechts *Nicotiana tabacum*, maar ook nog 4 andere soorten, en daaronder ook *N. rustica*, voor Nederl. Indië als gekweekt vermeldt.

Nu was, toen ik mijn Exkflora in Leiden schreef, het over *Nicotiana* handelende gedeelte der nieuwe, door PRINSEN GEERLIGS geredigeerde publicatie Oost Indische Cultures, zoover mij bekend, nog *niet* verschenen en ik was destijds daarom genoodzaakt om mij met de oudere bronnen (MIQUEL en BOERLAGE) te behelpen. De *Nicotiana*-kritiek van den Heer B luidende: „Zoo licht men het publiek voor” (B. p 53) is m. i. daarom zeer ongepast.

Ten slotte merk ik nog op, dat de schoolmeesterachtige toon, waarin hij over de „roodbloemige” tabaksplant en over de soort met groengele, veel kleinere bloemen spreekt, hier niet op zijn plaats is, omdat in mijne Exkflora reeds vermeld staat, dat de bloemen van *N. rustica* „grünlich oder $\pm$ gelb” en van *N. tabacum* „ $\pm$ rosarot” gekleurd zijn.

Voorts zij nog opgemerkt, dat door mij in mijne Exkflora volstrekt niet gezegd is, dat ik *N. rustica* op Java verzameld zoude hebben en daarom schijnt mij zijn kritiek: „Dr. KOORDERS heeft *Nicotiana rustica* nooit ingezameld”, overbodig.

97. *Momordica balsamina* L.

De plant komt op Java *in het geheel* niet voor, is daar althans nog nooit gevonden, nog nimmer ingezameld (B. p. 53).

Echter heeft BOERLAGE deze soort in zijn Handleiding tot de Flora van Nederlandsch Indië opgenomen en vermeldt aldaar: *Overal gekweekt* (BOERLAGE l. c. I. p. 595).

Ik acht het intusschen mogelijk, dat eenige der door mij vroeger voor *Momordica balsamina* gehouden exemplaren tot de daarop nog al veel gelijkende *Momordica charantia* behooren. Zonder mannelijke bloemen is evenwel het verschil van deze soorten nog al moeilijk waar te nemen. De talrijke door mij op Java verzamelde exemplaren van *Momordica* behooren, blijkens KDS-SCHUM., Syst. Verzeichnis I § 1. Fam. 275. p. 274—275 vermoedelijk alle tot *M. charantia*.

Toen ik echter in Leiden mijne flora schreef had ik die te Buitenzorg liggende exemplaren *niet* te mijner beschikking. Aan den schrijver der kritiek was zulks bekend. De groeiplaats van die exemplaren ligt immers *beneden* de voor mijn herbarium-aanvraag destijds gestelde hoogtegrens van 1800 m.

98. *Nicandra physaloides* Gaertn

Hier is de weeldrige fantasie van Dr. KOORDERS aan het ronddartelen geweest. De door hem vermelde

„obersten Exemplare” bestaan in werkelijkheid uit slechts 1 exemplaar, tevens het eenige, dat ooit op Java is ingezameld”. (B. p. 53).

Deze kritiek is niet juist en zeer ongepast. Er zijn namelijk meerdere exemplaren door mij op 6 November 1899 op den Tengger ingezameld, maar die op verschillende herbariumvelen gemonteerde exemplaren zijn (*zoaals niet zelden ook met andere kleine kruiden geschied is*) alle onder een enkel β nummer door mij geregistreerd geworden, namelijk als Kds. **37810** β .

Een gedeelte van die exemplaren werd op mijn voorstel destijds, door den wd. Directeur van 's Lands Plantentuin, als geschenk naar Leiden en Kew gezonden. Dit had plaats tusschen 1900 en 1903, dus op een tijdstip, toen de schrijver der kritiek nog niet te Buitenzorg geplaatst was. Hij vond, toen hij zijn kritiek schreef (1912-1913), slechts één exemplaar in het herbarium-Kds en concludeert dan foutief: *dus* bestaat er in werkelijkheid slechts één exemplaar, terwijl er in werkelijkheid van hetzelfde, door mij in mijn Exkursionsflora geciteerde inzamelingsnummer, meer dan één exemplaar verzameld is geworden.

Door het eene hierbovenvermelde β -nummer (Kds **37810** β) heeft de schrijver der kritiek zich tot een onjuiste conclusie, „slechts 1 exemplaar”, laten verleiden. De beschuldiging der „weeldrige fantasie” is dus weder uit de lucht gegrepen.

99. *Pachygone hebephylla* Miers.

Im Buitenzorger Herbar habe ich diese Art nicht aus Java angetroffen (KDS. Exkursionsflora II. 235).

De aantrefkunst van den schrijver schijnt niet bijzonder groot te zijn. Want ook deze plant ligt sinds onheugelijke tijden op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium (B. p. 54).

Deze kritiek komt weder geheel op verdachtmaking neder, want toen ik de hierboven uit mijn flora geciteerde woorden schreef, lag de soort *niet* op naam en plaats, anders zoude ik

ze toen aldaar aangetroffen hebben. Wat *niet* het geval geweest is. Vermoedelijk was destijds het Buitenzorgsche materiaal niet te Buitenzorg, omdat het toen met de overige Buitenzorgsche *Menispermaceae* naar Professor DIELS in Duitschland ter leen gezonden was geworden of was het reeds op een andere plaats, buiten het algemeen herbarium, gelegd met de bedoeling om het naar Europa aan DIELS ter leen te zenden. De schrijver der kritiek heeft de mogelijkheid over het hoofd gezien en evenzeer de mogelijkheid, dat — op het tijdstip, toen ik te Buitenzorg deze soort in het Herbarium trachtte te raadplegen — het uitgeleende materiaal, of toen nog niet uit Duitschland in Buitenzorg terug ontvangen was, of dat het Inlandsche herbarium-personeel het uitgeleende materiaal van *Pachygone* toen nog niet op de juiste plaats in het Herbarium-generale teruggelegd (geïnsereerd) had.

Deze kritiek van den Heer B kan dus wederom den toets der waarheid niet doorstaan en komt neder op eene verdacht-making, die door het niet-deskundige publiek, in het goed vertrouwen der door hem beweerde onpartijdigheid, ten onrechte voor waarheid aangenomen wordt.

100. *Ochtocharis javanica* Bl.

De kritiek over deze soort is weder niet juist.

HOOKEER noemt in zijne *Flora of British India* (II. 528—529) deze soort *seashoreplant*. Tot dusver is de plant in Java nog niet in het gebergte, doch alleen in de vlakke gevonden.

Ik heb niet geschreven, dat deze soort door mij op Java verzameld zoude zijn en daarom is het slot der kritiek van den Heer B: „nimmer teruggevonden, ook niet door Dr. KOORDERS” niet slechts geheel overbodig, maar misplaatst, omdat daardoor de verkeerde voorstelling gewekt wordt, alsof ik beweerd zoude hebben, dat de plant wèl in Java door mij teruggevonden zoude zijn. Wat niet het geval is.

101. *Pemphis acidula* Forst.

Java: Dort bisher nur von mir auf felsigem oder sandigem Meeresstrande in der Res. Besuki gefunden (KDS., Exkursionsflora).

Wederom een opgave, die den schrijver en zijn werk typeert. Reeds jaren geleden werd de plant door wijlen Dr. VORDERMANN en anderen bij Batavia ingezameld. Die exemplaren liggen sedert vele jaren op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium, waar ze echter door Dr. KOORDERS, toevalligerwijze, niet werden opgemerkt. Dan hebben we nog een indertijd door ZOLLINGER ingezameld exemplaar. Ook dit is aan den blik van den schrijver dezer Exkursionsflora ontsnapt. (B. p. 55).

Dat een strandplant, die in Oost-Java aangetroffen is, ook in andere deelen van Java voorkomt, is een verschijnsel, dat niet bevreemdend is, want zulks blijkt bij voortgezet onderzoek in Java, met *bijna alle strandplanten*, het geval te zijn. Ik heb trouwens niet gezegd, dat deze soort elders niet voorkomt.

De vermelding van Buitenzorgsche exemplaren, die „aan den blik van den schrijver der Exkursionsflora ontsnapt” zijn, is weder een der talloze verdachtmakingen, waarvan de kritiek van den Heer B wemelt. Men leze, wat ik in mijn voorwoord Exkursionsflora I over de Buitenzorgsche exemplaren der *beneden* het hooggebergte ingezamelde soorten medegedeeld heb.

De bedoelde herbarium-exemplaren zijn namelijk niet aan mijn blik ontsnapt, maar ik had ze niet te mijner beschikking, toen ik in Leiden deze *niet* in het hooggebergte voorkomende soort voor mijne Exkursionsflora beschreef. Dat was aan den Heer B niet onbekend, toen hij zijne kritiek schreef.

102. *Polygala javana* D.C.

Ganz Java: Ebene und Gebirge, bis 1700 m. ü M. aufsteigend (KDS. Exkursionsflora).

De plant komt in West-Java in het geheel niet voor, is daar althans nog nooit ingezameld. Ze is op Java nog niet boven 200 M. zeehoogte gevonden, de opgave van KOORDERS „bis 1700 m. ü. M.” is verzonnen. *Geen* der door Dr. KOORDERS ingezamelde exemplaren draagt een hoogte-opgave. (B. p. 56).

Deze kritiek komt weder geheel neder op verdachtmaking, die wel is waar geen geloof vindt bij deskundigen, die bekend zijn met de methodische wijze van etikettering mijner herbarium-collecties of die bekend zijn met den inhoud van het Systematisches Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS, maar die toch bij het groote publiek (waaronder de Heer B met milde hand zijn kritiek heeft rondgestrooid) door onbekendheid met mijne methode van herbarium-etikettering — wellicht als juist aangenomen wordt.

De door hem bedoelde exemplaren van het herbarium KDS. zijn alle ingezameld in een boschterrein met genummerde boomen, dat ik reeds in 1888, in alle richtingen doorkruist heb en waarvan de zeehoogte mij *naauwkeurig bekend is*.

Derhalve is, ook al dragen de herbariumetiketten der binnen dat boschterrein verzamelde exemplaren geen cijfer voor de zeehoogte, reeds alleen door den naam van mijn z. g. *genummerd boschterrein* de hoogte-opgave van herbarium-exemplaren aan iedereen, die mijne collecties voldoende bestudeerd heeft, met een oogopslag bekend. In het meerbedoelde geval moet bijv. de zeehoogte der binnen dat „genummerde” boschterrein verzamelde exemplaren binnen JUNGHUHN's hoogtegordel I gelegen zijn, dus beneden 650 meter liggen en wel voor verreweg de meeste inzamelingsnummers binnen dat terrein (Kedoengdjati-Tjandiroeboeh) 100—300 meter zeehoogte. Nu zijn de bovenbedoelde exemplaren (Kds **25493** β, **25528** β en **27200** β) van

Polygala javana alle met een zeer duidelijke vindplaats-etikette voorzien, waarop het boschterrein vermeld is en dus is daardoor ook de hoogte boven zee bekend.

De woorden van den Heer B: „Geen der door Dr. KOORDERS ingezamelde exemplaren draagt een hoogte opgave” geven derhalve een onjuiste en voor mijn goeden naam, nadeelige voorstelling.

In mijne herbarium-collecties is de soort alleen uit Midden-Java vertegenwoordigd. In de Flora van Ned.-Indië van MIQUEL (I. 2. p. 124) staat: „*Java, algemeen*,” zonder dat daarbij vermeld wordt, dat de soort in West-Java zoude ontbreken.

103. *Polygonum plebejum* R. Br.

Ganz-Java: Ebene und Gebirge (KDS Exkursionsflora).

In West-Java ontbreekt de plant geheel. Beneden 2000 M. zeehoogte is ze nog nooit aangetroffen. De eenig bekende groeiplaatsen zijn Tengger en Diëng. Het is deze plant, welke door Dr. S. H. KOORDERS in het Natuurkundig Tijdschrift van Nederlandsch-Indië, LX, pag. 273, No. 104 met een vrij uitvoerige beschrijving als een nieuwe soort van *Portulaca* (sic!) werd gepubliceerd. (B. p. 56).

In mijne Exkflora (II. 182) heb ik reeds het door den Heer B genoemde soortnummer mijner Tosari-collectie 104 bij *Polygonum plebejum* vermeld en daarmede mijne vroegere onjuiste determinatie verbeterd.

De groeiplaatsen Tengger en Diëng zijn voorts door mij reeds gepubliceerd.

De bedoelde plant heb ik in mijn oude, in 1900 verschenen voorloopige Tosari-publicatie van 1900 *niet* als een „nieuwe soort”, maar als *spec. indet.* beschreven onder denzelfden foutieven geslachtsnaam (*Portulacca*), waaronder van dezelfde soort, een door TEYSMANN, ook bij Ngadisari, op den Tengger verzameld, en door hem eigenhandig als *Portulacca* geëtiketteerd herbariumexemplaar ruim *veertig* jaren lang in het

Buitenzorgsche Herbarium gelegen had, toen ik ruim 13 jaren geleden het TEYSMANN'sche materiaal daarin vond.

Deze kritiek komt dus weder voor het grootste gedeelte neder op verdachtmaking en wel onder den schijn van het eerlijk noemen van „man en paard”. Immers citeert hij zelfs de pagina van een tijdschrift, waar ik eene foutieve determinatie in een voorloopige soortenlijst van Tengger-planten gepubliceerd heb. Maar hij laat in zijn citaat het jaartal 1900 weg en hij *verzwijgt* verder in zijn kritiek het feit, dat ik die oude voorloopige determinatie zelf reeds in mijn Exkursionsflora (II. 182) verbeterd had.

Het publiek, dat echter de kritiek van den Heer B leest, heeft natuurlijk geen tijd en meestal ook geen gelegenheid om al zijne verdachtmakingen aan de waarheid te toetsen. Daarom behoort vooral deze verdachtmaking in ruimen kring onder de lezers zijner brochure bekend te worden.

104. *Rhinacanthus nasutus* (Linn.) Lindau.

„De opgave van KOORDERS „ $\pm$ *schlingend*” is fantasie, geen werkelijkheid” (B. p. 58).

Deze kritiek is weder onjuist. Ik heb in mijne Exkflora (III. 228) het volgende geschreven: „Strauch, aufrecht oder $\pm$ *schlingend*” en die opgave is geen fantasie, maar steunt op de volgende door mij in mijne flora geciteerde literatuurgegevens:

HOOKEE (Flora British India IV. 541) en ook MIQUEL (Flora Ind. Bat. II. 833) hebben *Justicia scandens* Vahl als synoniem tot *Rhicanthus nasutus* getrokken, terwijl onder de geslachtsbeschrijving van *Rhinacanthus* door HOOKEE (l. c.) vermeld wordt: „*Shrubs, sometimes subscandent*” en terwijl door MIQUEL (l. c. 833) „*Frutices subscandentes*” opgegeven wordt. Dat is dus vertaald precies wat ik vermeld heb, namelijk ($\pm$ *schlingender* Strauch).

Ik heb dus zeer goede gronden gehad om achter het woord *aufrecht* (voor rechtop groeiend) bij te voegen *oder $\pm$ schlingend*.

Maar de Heer B heeft verzuimd om die gemakkelijk toegankelijke, ten overvloede zelfs in mijne Exkflora vermelde, oude, betrouwbare bronnen te raadplegen. Hij vond het gemakkelijker om klakkeloos neer te schrijven: „*is fantasie, geen werkelijkheid*”.

Zoo iets durft de schrijver der kritiek voor een onpartijdige en zorgvuldige boekbeoordeeling te doen doorgaan.

105. *Ranunculus fibrosus* Well.

West-Java: In der Res. Preanger auf dem Papandajan, vermutlich über 2000 m. ü. M. von JUNGHUHN gesammelt. Im Leidener und Utrechter Herbar von mir gesehen, jedoch von mir noch nicht in anderen Herbarsammlungen aus Java wiedergefunden (KDS., Exkursionsflora).

Dan is de Heer KOORDERS er weer in geslaagd exemplaren, in 1909 op Java verzameld en sedert dien tijd op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium liggend, over het hoofd te zien. Tusschen 1000 en 1800 M. komt de plant voor op den Tjikoraj, den Goentoer, den Papandajan en bijzonder veel op het Pengalengan-plateau, waar ze op vele plaatsen langs den weg overvloedig is. (B. p. 57).

Mijne groeiplaatsopgave geeft evenwel zeer juist weder, wat ik destijds (1908 — 1909), toen ik in Leiden *Ranunculus* bewerkte, in het Rijks Herbarium te Leiden en te Utrecht en in de literatuur over deze soort gevonden heb. Meer materiaal had ik, toen ik in Nederland mijne Exkflora schreef, niet te mijner beschikking.

De kritiek: „over het hoofd zien” (B. p. 57) van Buitenzorgsche herbarium-exemplaren komt weder geheel op verdachtmaking neer. Men vergelijke mijn voorwoord van deel I mijner Exkursionsflora.

106. *Ruppia maritima* L

Vielleicht auch in Java (KDS., Exkursionsflora).

Deze soort, een synoniem van *Ruppia rostellata* KOCH, werd reeds jaren geleden bij Tandjong Priok ingezameld. Exemplaren van daar liggen sedert 1905 op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium. (B. p. 58).

Deze kritiek komt weder geheel neer op verdachtmaking, die bij een groot gedeelte van het door hem voorgelichte niet-deskundige publiek — dat natuurlijk mijn voorwoord van deel I mijner Exkursionsflora nooit gelezen heeft, en ook wel nooit onder de oogen zal krijgen — tot benadeeling van mijn goeden naam, gemakkelijk ingang vindt.

107. *Rhynchosia sericea* Span.

Java: Im Regenwald und in Hochgraswildnissen, in der Ebene und im Gebirge, vermutlich bis in das Hochgebirge aufsteigend. In Vorderindien wächst diese Art von 1700—2000 m. ü. M. (KDS Exkursionsflora II. 405).

Deze plant is nog nooit in een *Regenwald* en nog nooit in het gebergte gevonden. KOORDERS heeft haar nimmer ingezameld, zijne opgave is een *verzinsel*. De plant is indertijd door ZOLLINGER aan den weg tusschen Loemadjang en Poeger gevonden, in welke buurt zij kort geleden ook teruggevonden werd (B. p. 58).

Deze kritiek is van het begin tot het eind onjuist.

Reeds in 1895 is deze soort door mij ingezameld geworden. Dit blijkt uit KDS-SCHUM., System. Verzeichnis I. 1. Fam. 128 (1912) p. 69. Aldaar worden van de laatstbedoelde groeiplaats (namelijk in mijn genummerd boschterrein *Poeger* in de laagvlakte van Zuid-Besoeki) twee mijner inzamelingsnummers genoemd, namelijk Kds **21276** β en Kds **20873** β en wel als *Rhynchosia mollissima* ZOLL. et MOR., welke soort volgens

MIQUEL (Flora Ind. Bat. I. 1. p. 169) synoniem is met *Rhynchosia sericea* SPANOGHE. Nu blijkt nota bene uit de aan mijne origineele herbarium-exemplaren van die soort gehechte etiketten, dat reeds eenige jaren geleden de bedoelde twee nummers van Poeger door den Heer B voor *Rhynchosia mollissima* ZOLL. et MOR. gedetermineerd zijn geworden.

Het boschterrein, waar die nummers door mij verzameld werden, was met zeer ijl heterogeen bosch en met alang-alang-wildernissen begroeid. Mijne omschrijving: im *Regenwald* und in *Hochgraswildnissen* was dus zeer juist.

Dat *Rhynchosia sericea* nooit in het gebergte gevonden zoude zijn is een bewering (B. p. 58), waarvan de onjuistheid althans Voor-Indië betreft) duidelijk blijkt uit de volgende aan (wat HOOKER's Flora Brit. India (II. 225) ontleende groeiplaatsopgave:

Central- and Western Himalaya ascending to 5—6000 feet (HOOKER l. c. 225).

In mijne Exkflora (II. 405) is die literatuur-opgave (HOOK. l. c. 225) op de juiste plaats vermeld. Blijkbaar heeft echter de schrijver der kritiek verzuimd om de aldaar vermelde gebergte-groeiplaats van Voor-Indië te raadplegen, anders zoude hij niet in strijd met de waarheid geschreven hebben: „nog nooit in het gebergte gevonden”.

Van zijne lasterlijke kritiek: „is een *verzinsel*”, blijft dus niets over en zulke kritiek durft de Heer B als een onpartijdige en zorgvuldige beoordeeling van mijn werk te doen gelden.

108. *Ruellia tuberosa* L.

In Amerika einheimisch, seit einigen Jahrzehnten in *West-Java*: Im Gras (u. a. bei Buitenzorg) häufig verwildert, auch in Gärten als Zierpflanze (KDs. Exkursionsflora III 220).

De plant komt bij Buitenzorg *in het geheel niet* voor. De eenige plaats, waar KOORDERS haar heeft ingezameld, is 's Lands Plantentuin, waar zij gekweekt wordt (B. p. 58).

Het schijnt mij toe juist te zijn, dat deze soort *tegenwoordig* bij Buitenzorg niet buiten 's Lands Plantentuin voorkomt. Evenwel kwam ruim twintig jaren geleden de plant aldaar *wel* in verwilderen toestand, en zelfs pleksgewijze in groot aantal (*häufig*) voor. BOERLAGE vond haar op die plaats het eerst in verwilderen staat en ik iets later, nadat ik door BOERLAGE'S ontdekking van die groeiplaats er opmerkzaam op geworden was.

Voorbeelden van uitheemsche soorten, die gedurende eenige jaren, pleksgewijze in groot aantal, (*stellenweise häufig*) verwilderd voorkomen, en daarna plotseling of geleidelijk in den loop der jaren verdwijnen of althans zeer zeldzaam worden; zijn ook in Europa bekend.

Met *Ruellia tuberosa* blijkt iets dergelijks het geval te zijn, voor zoover het (aan den Heer B onbekend gebleven) in vroegere jaren verwildeerde voorkomen bij Buitenzorg betreft.

Dat ik de soort *alleen* in 's Lands Plantentuin verzameld heb, is voorts óók niet juist. Meer dan eens heb ik, een twintigtal jaren geleden, eenige verwildeerde exemplaren bij Buitenzorg buiten 's Lands Plantentuin ingezameld. Maar ik heb die exemplaren indertijd niet als herbarium bewaard, omdat ik destijds hoofdzakelijk boomachtige soorten verzamelde en bewaarde en *toen* relatief zelden ook het materiaal van kruiden in mijne collecties opnam.

De juistheid voor dit laatste door mij vermelde feit wordt bevestigd door een vergelijking der jaartallen van inzameling, die in het System. Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS voor de boomachtige en voor de niet-boomachtige soorten vermeld staan.

Op 7 Juni 1912 heb ik van deze soort in Bantam in Rangkasbitung — waar de soort op een plek, tusschen het gras, binnen de stad, niet ver van het hotel, in zeer groot aantal, bloeiend door mij aangetroffen werd — ook een paar verwildeerde exemplaren ingezameld, maar ook dit materiaal is thans niet meer in mijn herbarium aanwezig. In dit geval ontbreekt dat materiaal, omdat het destijds op de voortzetting van

mijn Bantamsche reis, door onvoorzichtigheid, te erg beschadigd was om het naar Buitenzorg mee te nemen.

Ik vermeld deze details om de onjuistheid aan te toonen van de conclusie van den schrijver der kritiek als zoude de soort nooit door mij ingezameld zijn geworden buiten de eenige groeiplaats, die thans in het Herbarium-KDS door materiaal vertegenwoordigd is.

De Heer B heeft zich ook bij eenige andere soorten in zijne kritiek aan deze onlogische gevolgtrekking schuldig gemaakt. Hij moest toch uit zijn eigen ervaring weten, dat soms slecht gedroogde exemplaren, op reis (door beschimmelen, enz.) zóó erg bederven, dat men ze reeds gedurende de reis of onmiddellijk na aankomst te Buitenzorg weg moet werpen en dat dus niemand het recht heeft om uit het tegenwoordig ontbreken van materiaal in de door mij verzamelde collecties — zooals de Heer B ten onrechte doet — te concluderen: „dus heeft KOORDERS de plant nooit ingezameld”.

109. *Senecio tenuifolius* Burm.

Ganz? Java: In der Ebene, auf trockenen, felsigen Plätzen ziemlich selten, auch auf sandigem Meeresstrande, besonders in *Ost-Java* (KDS. Exkursionsflora III. 345).

Dit alles is verzinsel. De plant is nog nooit met zekerheid op Java gevonden (B. p. 59).

Echter blijkt reeds uit de volgende door mij aan HOOKER (Flora British India III. 346) ontleende groeiplaatsopgave, dat de soort wél vroeger op Java gevonden is geworden:

Western Peninsula, on the dry hills of the Western Ghats, from the Concan southwards. — Distribution: Java (HOOKER l. c. 346).

Misschien is de determinatie van het javaansche materiaal van HOOKER's flora onjuist. Maar het bewijs hiervoor is zoover mij bekend nog niet geleverd, althans nog niet gepubliceerd.

Het is dus alsnog aan den Heer B om te bewijzen, dat

die determinatie van HOOKER's flora, waarop mijne groeiplaats-opgave voor deze soort steunt onjuist zoude zijn.

The burden of the proof is with Mr. B.

110. *Scirpus articulatus* L.

Java (?) (KDS., Exkursionsflora I. 195).

Bij Batavia ingezamelde exemplaren liggen sedert 1905 op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium (B. p. 59).

Door deze opgave wordt, althans voor outsiders, de voorstelling gewekt, dat ik die door hem bij Batavia verzamelde exemplaren over het hoofd gezien heb en dat ik dus ten onrechte het voorkomen der soort op Java betwijfeld heb. Nòch het een, nòch het ander is echter het geval. Want toen ik deze soort voor mijne Exkflora in Leiden beschreef had ik niet alleen niet die door den Heer B bedoelde exemplaren van Batavia, maar ook de andere hieronder vermelde javaansche herbarium-exemplaren, *niet* te mijner beschikking.

Ik schreef daarom destijds zeer terecht vragenderwijze: *Java?*

Ten slotte zij nog aangestipt, dat blijkens het System. Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS-SCHUMACHER (I § 1. Fam. 20. p. 6) *Scirpus articulatus* in mijne collecties door vier, in 1896—1902 ingezamelde, nummers van de volgende drie groeiplaatsen vertegenwoordigd is:

West-Java: *R. Preanger*: Takoka, Hoogtegordel II.

Midden-Java: *R. Madioen*: Telaga-Ngebel, Hoogtegordel II.

Oost-Java: *R. Besoeki*: Poeger, Hoogtegordel I.

De 4 inzamelingsnummers (Kds **39494** β, **23305** β, **23306** β en **39866** β) lagen, toen ik die te Buitenzorg, in 1911/12, ten behoeve van de samenstelling van het Syst. Verzeichnis determineerde, nog *niet* op naam en plaats, niettegenstaande de *veel later* ingezamelde en in de kritiek van den Heer B alleen genoemde, door hem bij Batavia ingezamelde exemplaren, wèl door hem op naam en plaats gebracht waren geworden.

Toen ik eindelijk, in 1911 te Buitenzorg, gelegenheid had

om mijne javaansche Cyperaceae te determineeren, was mijn Exkursionsflora-manuscript dezer plantenfamilie reeds niet meer te mijner beschikking, omdat het reeds lang te voren in Europa ter perse gelegd was geworden.

111. *Satureia umbrosa* (Marsch. Bieb.) Scheele.

Ganz-Java: Ebene (?) und Gebirge (KDS. Exkflora III. 149).

Vraagteeken fantasie. Hoe KOORDERS er toe komen kon om, zelfs vragenderwijs, deze plant voor de vlak-te te vermelden is een raadsel (B. p. 59).

Ik heb deze soort alleen in het gebergte verzameld en de zeehoogte-opgaven (o. a. 2000—2600 meter) van de door mij en ook door anderen verzamelde exemplaren is, *voor zoover ik daarover te Leiden beschikking had*, nauwkeurig door mij vermeld. Inderdaad betwijfel ook ik zeer of de soort ook tot de vlakte afdaalt. Maar in verband met de groeiplaatsvoorwaarden, waaronder de soort door mij waargenomen is geworden, vind ik het niet onmogelijk dat — bij verder voortgezet floristisch onderzoek — deze gebergte-soort op enkele plaatsen van Java ook tot in de laagvlakte (d. w. z. tot in de 1e region van Junghuhn, dus beneden 650 meter) zal blijken voor te komen. Ik heb juist daardoor, dat ik bij de vaststaande groeiplaats „Gebirge” nog het woord Ebene (?) toevoegde, de aandacht er op willen vestigen, dat deze in Engelsch Indië volgens HOOKER (Fl. Br. Ind. IV. 651) tot op 1300 meter afdalende, en aldaar bijzonder algemeene gebergteplant, in Java wellicht ook tot in de vlakte afdaalt.

112. *Scirpus grossus* Linn, fil.

Oos-Java: bei Lumadjang (ZOLLINGER) KDS. Exkflora I. 196).

Een der algemeenste *Scirpus*-soorten van West-Java. Bij Batavia ingezamelde exemplaren liggen sedert 1905 op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium (B. p. 59).

Blijkens het Syst. Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS,

(I. § 1. Fam. 20 p. 5) bevinden zich echter van deze soort in het door mij verzamelde herbarium vijf, in de jaren 1895—1899, in Java, ingezamelde nummers van de volgende drie groeiplaatsen:

West-Java: R. Preanger: Bij Garoet.

Midden-Java: R. Banjoemas: Bij Kroja.

Oost-Java: R. Besoeki: Bij Poeger.

Hier zij opgemerkt, dat ik te Leiden, toen ik mijne Cyperaceae (waartoe immers *Scirpus* behoort) voor de Exkflora beschreef, de hierbovenbedoelde, door den Heer B bij Batavia ingezamelde exemplaren en de van deze soort door mij in Java ingezamelde nummers (Kds **37079** β , **37076** β , **37077** β , **21160** en **21153** β) *niet* te mijner beschikking had.

De eenige javaansche groeiplaats, waarover ik te Leiden, toen ik mijn flora schreef, beschikte, namelijk *Locmadjang* in Oost-Java, heb ik met vermelding van ZOLLINGER's naam reeds in mijn Exkursionsflora geciteerd.

Deze kritiek komt, in verband met de op p. 7 in de brochure door den Heer B geuite lasterlijke verwijten over groeiplaatsopgaven, weder geheel neer op verdachtmaking van mijn werk.

113. *Solanum dulcamara* L.

Het door den Heer B bedoelde nummer KDS. **37845** β is later (*nadat* deel III mijner Exkursionsflora reeds uitgegeven was) in KDS.-SCHUM. (System. Verzeichnis I. § 1. (1913) Fam. 256 p. 12) door mij met twijfel voor een andere soort: *Solanum* (?) *alpinum* ZOLL. et MOR. gedetermineerd geworden.

114. *Spergula arvensis* L.

Ganz Java: Ebene und Gebirge, bebaute Plätze, besonders im Hochgebirge (KDS. Exkursionsflora III. 60).

„In de vlakte ontbreekt ze geheel en al” (B. p. 60).

Evenwel heeft volgens MIQUEL (Flora Ind. Bat. II. 1053) JUNGHUHN deze soort op zandstreken in Djokdjakarta verzameld.

Nu ligt deze vindplaats (Djokdja) van JUNGHUHN, die reeds meer dan 50 jaren geleden in de hiervoren geciteerde literatuur vermeld is, in de vlakte.

Deze kritiek is dus weder onjuist.

115. *Solanum aculeatissimum* Jacq.

Mittel- und Ost-Java (KDS. Exkursionsflora III. 166).

Bij Batavia is deze soort tamelijk algemeen. Daar ingezamelde exemplaren lagen reeds in 1905 op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium. (B. p. 60).

Door deze kritiek wordt de verkeerde voorstelling gewekt, dat ik het voorkomen dezer soort in *West-Java* over het hoofd gezien zoude hebben, niettegenstaande ik de door hem bedoelde, in Batavia door hem ingezamelde, exemplaren te mijner beschikking gehad zoude hebben, toen ik den *Solanum*-tekst voor mijne flora te Leiden schreef. Dit was echter *niet* het geval. Want toen ik in Leiden het geslacht *Solanum* voor de Exkursionsflora bewerkte, had ik nòch dat door hem verzamelde materiaal, nòch het door mij in Java beneden 1800 meter zeehoogte verzamelde herbarium ter beschikking. Zelfs wanneer ik alleen dit laatstbedoelde materiaal te Leiden te mijner beschikking gehad had, dan zoude ik immers ook *West-Java* als groeiplaats vermeld hebben. Immers blijkt KDS.-SCHUM., System. Verzeichnis I. § 1. Familie 256. p. 16 is *Solanum aculeatissimum* in mijne collecties zelfs uit drie groeiplaatsen van West-Java (alle beneden 1800 m) (Kds **32580** β, **31842** β, **15133** β en **26463** β) vertegenwoordigd, namelijk:

Residentie Batavia: Buitenzorg (sedert 1898).

Residentie Preanger: Tjibodas (sedert 1894), Takoka (sedert 1894) en Pangentjongan (sedert 1897).

De *Solanum*-kritiek van den Heer B komt dus weder op verdachtmaking neer.

116. *Tetrastigma pergamaceum* (Bl.) Planch.

Nicht von *Gagnepain* revidierte, ongenügend bekende Art. (KDS., Exkursionsflora II. 559).

In werkelijkheid is *Tetrastigma pergamaceum* een goed bekende soort, sedert lang in 's Lands Plantentuin gekweekt en voldoende in de herbaria vertegenwoordigd (B. p. 61).

Deze kritiek is waardeloos. De door den Heer B vermelde feiten bewijzen volstrekt niet, dat deze soort, indertijd, toen ik in 1908—1910 te Leiden mijne Exkursionsflora schreef, wèl goed bekend zoude zijn.

Voorts zij opgemerkt, dat blijkens het System. Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS (I. § 1. Fam. 170, p. 3) reeds sedert 1898 negen inzamelingsnummers (Kds **30741** β, **31527** β, **25950** β, **31505** β, **31518** β, **26382** β, **26245** β, **23346** β en **23632** β) van deze soort uit *West-, Midden- en Oost-Java* bekend zijn, maar dat ik dit Buitenzorgsche herbarium-materiaal, toen ik mijne Exkursionsflora te Leiden schreef, *niet* te mijner beschikking had. Zulks kan aan den schrijver der kritiek niet onbekend gebleven zijn, want die 9 exemplaren werden alle *beneden* de hooggebergtegrens door mij ingezameld, terwijl immers in 1908 geen andere dan de *hooggebergte*-exemplaren mijner javaansche collecties naar Leiden aan mij ter leen gezonden zijn geworden.

117. *Staurogyne elongata* (Bl.) Ktze.

West Java: ü. a. angeblich auf dem Salak, nicht im Hochgebirge (KDS. Exkursionsflora III. p. 211).

Zoo wordt de schijn gewekt, dat de plant in den jongsten tijd niet is teruggevonden. Maar exemplaren, in de laatste 10 jaren op verschillende plaatsen in Java ingezameld, liggen sinds jaren op naam (*Ebermayera elongata*) en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium (B p. 61).

Deze kritiek komt weder geheel neder op verdachtmaking van mijn werk.

Toen ik mijne Exkursionsflora in Leiden schreef, had ik de door den Heer B bedoelde exemplaren *niet* te mijner beschikking.

Evenmin had ik toen (te Leiden) beschikking over de in 1894—1900, in Java verzamelde, tot het herbarium-KDS. behoorende exemplaren. Die exemplaren zijn in KDS.-SCHUM., Syst. Verzeichnis I. § 1. Fam. 266. p. 40 op de bekende wijze, met vermelding van β nummer, datum en globale hoogte-opgave, èèn voor èèn, opgesomd. Het zijn totaal vier inzamelingsnummers (Kds **15130** β , **27120** β , enz.) die blijkens het Verzeichnis van de volgende groeiplaatsen afkomstig zijn:

West-Java: Preanger: Takoka Region II.

Mittel-Java: Banjoemas: Pringombo Region II.

Kedu: Karangbolong Region I.

Uit deze opgaven blijkt, dat geen der nummers in het hooggebergte verzameld is en aangezien de niet in het hooggebergte verzamelde nummers mijner collecties *niet* uit Buitenzorg naar Leiden aan mij ter leen gezonden zijn geworden, wordt reeds uit de geciteerde opgave van het Verzeichnis bevestigd, hetgeen ik hierboven mededeelde, namelijk dat ik destijds (1908—1909) te Leiden, toen ik mijne Exkursionsflora schreef de tot mijne collecties behoorende herbarium-exemplaren dezer soort *niet* te mijner beschikking had.

118. *Staurogyne spathulata* (Bl.) Kds.

Ganz Java: in Reissümpfen gemein (KDS. Exkflora III. 211).

Fantastische opgave. De plant is op Java nog nooit gevonden (B. p. 61).

Deze kritiek is weder onjuist. Reeds bijna *honderd jaren* geleden is deze soort op Java gevonden en als *Adenosma spathulatum* Bl. beschreven geworden. Dit blijkt o. a. ook uit MIQUEL (Flora Ind. Bat. II. 772), die deze soort niet slechts voor Java vermeldt, maar er o. a. nog bijvoegt:

Op rochtige plaatsen. bij en om Batavia (MIQUEL l. c.).

Deze groeiplaatsopgave heeft de schrijver der kritiek naar het schijnt over het hoofd gezien en zulks schijnt ook het geval te zijn met de volgende groeiplaatsopgave, die CLARKE in HOOKER, Flora Brit. India IV. 396 voor *Adenosma spathulatum* Bl. = *Ebermayera glauca* var. *spathulata* (Bl.) Clarke aldus vermeld heeft:

Pegu, Tenasserim, Bengal, Pubna. — *Distribution*: Java. — Growing in rice swamps (HOOKER l. c. 396).

Nu is de mogelijkheid m. i. niet uitgesloten, dat o. a. de determinatie van het javaansche materiaal door MIQUEL, waarop mijne groeiplaatsopgave steunt, foutief is. Maar het bewijs hiervoor is nog niet geleverd, althans, zoover mij bekend, nog niet gepubliceerd, ook niet door den Heer B. Voor deze kritiek geldt dus weder: *The burden of the proof is with Mr. B.*

119. *Trifolium procumbens* L.

Ost-Java: Tenggergebirge „Aus Java bisher noch nicht von einem anderen Fundort bekannt (KDS. Exkflora II. 379).

De Heer KOORDERS is er voor den zooveelsten keer in geslaagd zich te vergissen. Exemplaren van WURTH op den Ardjoeno verzameld, liggen reeds jaren op naam en plaats in het Buitenzorgsch Herbarium (B. p. 62).

Deze kritiek komt weder geheel op verdachtmaking neer, want de Heer B wist, toen hij zijne kritiek schreef, dat het door hem bedoelde, te Buitenzorg liggende herbarium van WURTH, *niet* te mijner beschikking was, toen ik in *Leiden* de soort *Trifolium procumbens* voor mijne Exkursionsflora bewerkte.

Er is dus hier geen sprake van, dat ik mij zoude vergist hebben, maar alleen, dat ik het betreffende Buitenzorgsche herbariummateriaal van WURTH destijds (1908—1909) *niet* te Leiden te mijner beschikking had.

120. *Vicia sativa* L.

Java: Bisweilen gebaut und z. B. bei Tosari um 1750 m. ü. M. verwildert (KDS Exkursionsflora II. 396).

Dit is fantasie. Verbouwd wordt de plant nergens. KOORDERS geeft toevallig alleen de plaats op, waar hij zelf *V. angustifolia*, den wilden stamvorm der plant inzamelde. De andere groeiplaats, de Merbaboe, wordt zonder geldige reden verzwegen. In de omgeving van Tosari is *V. angustifolia* talrijk, (B. p. 62).

Deze kritiek geeft eene verkeerde voorstelling.

De Heer B citeert mijne groeiplaatsopgave onvolledig en laat juist het voor mijne verdediging belangrijkste gedeelte weg en begint dan te kritiseeren.

Zijn onvolledig citaat uit mijne flora luidt namelijk slechts als volgt:

„*Java*: Bisweilen gebaut.”

Welk gedeelte de Heer B bij het citeren mijner woorden weggelaten heeft kan de lezer zien door vergelijking van zijn citaat met de hierboven op p. 148, aan het begin dezer opmerking Nr. 120, door mij *volledig* geciteerde groeiplaatsopgave.

Reeds een halve eeuw geleden werd door MIQUEL in zijne Flora van Nederl. Indië (I. 1. p. 283) — die door mij in mijne Exkursionsflora geciteerd is — woordelijk het volgende over *Vicia sativa* (de „Wikken”) medegedeeld:

De wikken groeien op de akkerlanden van Europa en worden sinds onheugelijke tijden alom verbouwd. — *Java*, op den berg Sello, door Dr. Th. HORSFIELD gevonden. — Verwilderd?” (MIQUEL l. c. 283).

Gekweekte exemplaren van *sativa* heb ik op Java niet verzameld en ook niet waargenomen. Dit is door mij ook nergens beweerd, ook niet in de Exkursionsflora.

Het eenige op Java door mij van deze soort (*sativa*) verzamelde nummer is Kds. **38008** β.

Dit 3^e nummer werd in 1899 in verwilderden toestand bij Tosari verzameld en werd vermeld in KDS.-SCHUM., Verzeichnis I § 1. Fam. 128. p. 57.

Dat bij Tosari verzamelde materiaal werd door mij in mijn oude, voorloopige Tengger-Tosari-publicatie van 1900 — 1901 als *soort* Nr. 89 onder den onjuisten naam *Vicia cracca* opgenomen, terwijl de plant later in de Exkursionsflora (II. 396) door mij onder den juisten naam (*Vicia sativa*), onder bijvoeging van het soortnummer, als *Tosari species n. 89* vermeld werd.

Dat materiaal behoort inderdaad tot de wilde, niet gekweekte stamvorm *angustifolia*, maar deze „soort” wordt door vele plantkundigen niet als afzonderlijke „soort” maar slechts als variëteit van *sativa* afgescheiden, zoodat mijn in de Exkursionsflora vermelde speciesnaam (*Vicia sativa*) voor het door mij op 1750 meter zeehoogte bij Tosari in 1899 verzamelde materiaal zeer juist is en *niet* vervangen moet worden door *Vicia angustifolia*.

121. *Waltheria indica* L.

Ook dit is een duimprodukt (B. p. 62). De inlandsche namen, die KOORDERS voor deze plant opgeeft, behooren niet bij haar, doch bij *Melochia arborea*, een totaal verschillende plant (B. p. 63).

Reeds zeer vele jaren, vóórdát er voor den schrijver der kritiek zelfs sprake was om in Java een begin te maken met zijne floristische onderzoekingen, en ook lang vóór zijne allereerste botanische publicatie (Flora van Batavia), had ik reeds de waarde der in West-, Midden- en Oost-Java voor *Melochia arborea* BLANCO = *Melochia indica* (HOUTT.) Gray geldende inlandsche namen, door eigen plaatselijk onderzoek, op talrijke reizen, vastgesteld.

Reeds in 1894 schreef ik omtrent die inlandsche namen van *Melochia indica* in KDS. en VAL., Bijdrage Boomsoorten Java II. (1894) p. 194 o. m. het volgende:

Inlandsche namen: *Bintinoc*, s. in West-Java, *Senoc*, j. in Semarang, Soerakarta en Madioen. *Wisnoc*, j. in Tegal, Pekalongan, Banjoemas, Kedoe en Zuid Besoeeki. *Al deze namen uitsluitend voor de kenbare*, aan bijna elk inlander bekende boomsoort geldig. Bij Pantjoer in de afdeeling Panaroekan (Besoeeki) was deze boom echter aan alle door ons (lees: door mij — S. H. K.) in loco ondervraagde inlanders (madoerezen) bij name geheel „onbekend.” (KDS. et VAL l. c. p. 194).

Reeds dit citaat toont m. i. aan, dat de door den Heer B bedoelde „totaal verschillende plant” reeds in 1894 voor mij geen onbekende was.

Voorts heb ik, uitsluitend op grond van door mij in 1894 ingesteld plaatselijk onderzoek, voor diezelfde woudboomsoort, voor een gedeelte der afdeeling Panaroekan (Besoeeki), ook nog den madoereeschen soortnaam *Bisnoh*, md. gepubliceerd. De opmerkzame lezer, die de bovengeciteerde publicatie (Bijdrage Booms. Java en Plantkundig Woordenboek der Woudboomen van Java), kent, zal bemerkt hebben, dat de gekritiseerde inlandsche namen: *Bintinu*, Sund.; *Bisnoh*, Madur., *Senu*, Jav., zelfs met de dialectverschillen *Lesnu* en *Wesnu* — die in mijne Exkursionsflora II. 593 foutief onderaan bij *Waltheria indica* gedrukt zijn geworden — *niet* bij die kruidachtige of halfheesterachtige *Waltheria*, maar bij den op *dezelfde* bladzijde, eenige regels hooger, aan het slot van *Mclochia indica* (= *Mclochia arborca*), gedrukt had moeten worden en dat dus hier geen determinatiefout de oorzaak kan zijn, waarom in mijne Exkursionsflora de vaste inlandsche namen van deze *Mclochia* bij een „totaal verschillende plant” (B. p. 63) vermeld staan. Tòch is mij gebleken, dat bij sommige lezers door de *Waltheria*-kritiek van den Heer B de voor den goeden naam van mijn werk verkeerde voorstelling gewekt wordt als zoude ik den algemeen bekenden *Mclochia*-boom voor een *Waltheria*-heester gehouden hebben.

De door den Heer B bedoelde fout in mijne flora is ontstaan, doordat het slechts met de verkorting, *M. indica* gemerkte,

„losse strookje” der bedoelde inlandsche namen van *Melochia indica*, in het manuscript mijner Exkursionsflora ten onrechte opgeplakt is geworden bij den afgekorten soortnaam *W. indica* en zulks door een door mij over het hoofd geziene kleine onoplettendheid van mijne vrouw, die met bewonderenswaardige opoffering van tijd en moeite voor het in mijn flora-manuscript inplakken der duizenden strookjes met inlandsche plantennamen zorgde (vergl. p. 12, regel 3 van boven, van mijn Vorwort van Deel I) en die voor het bedoelde strookje de letter **M** voor een **W** aanzag, waardoor natuurlijk mijne bedoelde, voor *Melochia* zeer juiste inlandsche namen bij een „totaal verschillende plant” geplakt werden.

Het bovengeciteerde gedeelte der kritiek van den Heer B heeft dus m. i. meer van verdachtmaking van mijn werk dan van onpartijdige, zakelijke beoordeeling. Van een „duimproduct” is dus bij *Melochia* en *Waltheria* geen sprake. Toen de Heer B in zijn kritiek het woord „duimproduct” neerschreef, wist hij wel beter. Want hij (die zelf, ongevraagd, schriftelijk aan mij erkend heeft zeer veel profijt uit mijne collecties getrokken te hebben) wist toen, dat ik in mijne collecties geen enkele *Melochia indica* voor een *Waltheria* gedetermineerd had en dat er dus ook in mijne Exkursionsflora van een „duimproduct” geen sprake konde zijn.

122. *Ximenia americana* L.

Ganz Java: Ebene, in Savannen und im lichten Regenwald, zerstreut (KDS Exkursionsflora II. 172).

Als nooit een „vergissing” gemakkelijk te betrappen — want *betrappen* moet hier het woord zijn — geweest is, dan is het deze. *Ximania* is namelijk eene welbekende strandplant, nergens groeiend dan aan de zeekust en op Java nog maar hier en daar gevonden. KOORDERS, die de plant zelf nooit heeft ingezameld, heeft er maar op los gefantaseerd. (B. p. 63).

De schrijver der kritiek beweert, *lijvrecht in strijd met de waarheid*, dat ik deze „welbekende” soort „nooit” ingezameld zoude hebben, terwijl er *nota bene* te Buitenzorg in mijne herbarium-collecties de volgende *twee inzamelingsnummers* sedert meer dan 18 (zegge: *achttien*) jaren aanwezig waren en ook thans nog aldaar aanwezig zijn, namelijk:

Oost-Java: Residentie Besoekei, Afdeeling Banjoewangi: Bij Bomo in het district Rogodjampi, aan het zeestrand: Kds **10082** β (* Strand. — Bladtwijgen, met jonge vruchten en bloemknoppen door mij ingezameld op 26. VIII. 1889. Inlandsche naam aan de mij vergezellende inlanders onbekend).

Noord-Celebes: Residentie Menado: Aan het strand van het district Ponosakan bij Ratatotok, in het zuidwesten der Minahasa: Kds. **19615** β (2068 * Ratatotok. — Bladtwijgen met jonge vruchten door mij verzameld op 16. III. 1895.— Inlandsche naam: *Saha mocntej* of *Saha mocntej Salojong*, Ponosakan-taal).

De soort-determinaties van deze twee inzamelingsnummers zijn boven elken twijfel verheven. Ik kan dit zeer beslist verzekeren, omdat ik de moeite genomen heb om deze beide herbariumexemplaren — na de kritiek van B — nog eens aan een hernieuwde analyse te onderwerpen en daarbij tot de conclusie gekomen, dat elke twijfel omtrent de identiteit dezer 2 door den Heer B blijkbaar over het hoofd geziene nummers met *Ximenea americana* L. geheel en al uitgesloten is.

Het Javaansche exemplaar (KDS. **10082** β) is het eerst door mij op naam en plaats gebracht in Juni 1911. Ik ontdekte het destijds bij het, ten behoeve van het door mijne vrouw geschreven Systematisches Verzeichnis, te Buitenzorg revideeren mijner aldaar liggende collecties en ik vond het toen nog geheel en al in ongedetermineerden toestand (namelijk ook nog zonder familienaam) in een herbariumpakket met oude oostjavaansche „Indeterminata.”

Het Celebes-Minahassa-exemplaar (KDS. **19615** β) werd het eerst in Januari 1914 op naam gebracht door den bekenden ameri-

kaanschen botanist, chef van het Herbarium van het Bureau of Science te Manila, den Heer E. D. MERRILL.

Deze amerikaansche kruidkundige ontdekte te Buitenzorg deze soort in een pakket met de tot op dien datum nog geheel ongedetermineerd gebleven (ook nog zonder familienaam) oude herbariumexemplaren. Deze plant, die men te Buitenzorg gedurende ruim 18 (*achttien*) jaren ongedetermineerd had laten liggen, herkende de Heer MERRILL met een oogopslag voor *Ximenia americana* L.

Waarom heeft de schrijver der kritiek deze twee, sedert vele jaren, binnen zijn bereik, in het Buitenzorgsche Herbarium, onder de ongedetermineerde planten liggende herbariumexemplaren nooit behoorlijk onderzocht? Waarom heeft hij niet getracht om ze op *naam* en *plaats* te brengen?

Mij dunkt, vóórdat hij in zijn kritiek de navolgende beschuldiging neerschreef: „KOORDERS, die de plant zelf nooit heeft ingezameld, heeft er maar op los gefantaseerd — ware het zijn plicht geweest om allereerst alle door mij in Java, Celebes en Sumatra verzamelde herbariumexemplaren (dus ook de nog geheel ongedetermineerd geblevene herbariumnummers) zorgvuldig te onderzoeken. Maar van zulk een voor de hand liggend onderzoek der genoemde twee door mij van *Ximenia americana* verzamelde nummers, KDS. **10082** β (van het jaar 1889) en KDS. **19615** β (van het jaar 1895), blijkt geen spoor. In dit geval is het nalaten van bedoeld onderzoek van het materiaal een ernstig verzuim, want juist door dat verzuim schrijft hij in zijn kritiek iets, dat *lynrecht in strijd is met de waarheid* en dat in zijn *Ximenia*-kritiek juist dienen moet om kracht bij te zetten aan zijne uit de lucht gegrepen, als knaleffect berekende, absurde beschuldiging: „KOORDERS, die de plant zelf nooit heeft ingezameld, heeft er maar op los gefantaseerd” (B. p. 64).

Intusschen vereischt mijne hierbovengeciteerde groeiplaatsopgave (III. 172) eene verbetering en moet als volgt gelezen worden:

Gans Java: Ebene, in Savannen und im lichten Walde zerstreut, besonders in der Nähe der Küste und auf sandigem oder felsigem Meeresstrande.

Ten slotte laat ik nog een citaat volgen uit een zeer recent standaardwerk van Prof. Dr. O. WARBURG, een botanist, die zelf zeer veel in de tropen, en ook in Ned. Indië, gereisd heeft:

„*Ximnia americana* ist ein sowohl an den sandigen Küsten als auch in den Savannen und anderen offenen Formationen der gesammten Tropen häufiger, dorniger Strauch“ (WARBURG, Die Pflanzenwelt I. (1913) p. 511).

Nu vraag ik den lezer zijn dan de door mij genoemde vindplaatsen „in Savannen und im lichten Regenwald” niet ook „offene Formationen”? Wat blijft er nu over van hetgeen de Heer B (p. 64) ten onrechte beweert: „nergens groeiend dan aan de zeekust?” Het blijkt dus, dat *Ximnia americana*, in strijd met de bewering van den Heer B, *niet* uitsluitend aan de zeekust groeit.

123. *Xanthium stumarium* L.

Gans-Java: Ebene und Gebirge (KDS., Exkursionsflora).

De plant is op Java uiterst zeldzaam, in de laatste 50 jaren alleen bij Pangentjongan in het wild gevonden (B. p. 63).

Echter is volgens MIQUEL (Fl. Ind. Bat. II. 68) *Xanthium orientale* (non *Linn.*) BLUME, die volgens HOOKER (Flora Brit. India III. 303) synoniem is met *X. strumarium* *Linn.*, reeds door BLUME, en voorts ook door ZOLLINGER en HASSKARL (en ook meer dan 50 jaren geleden) bij Buitenzorg verzameld geworden, terwijl verder, ook volgens MIQUEL (Flora Ind. Bat. II. 66) *Xanthium indicum* *Roxb.*, die volgens HOOKER ook synoniem is met *X. strumarium* *L.*, reeds door HORSFIELD (dus ook reeds meer dan 50 jaren geleden) in de Preanger verzameld werd.

Volgens HOOKER (Flora Br. Ind. III. 303) is de verspreiding dezer soort in Engelsch Indië als volgt:

„Throughout the hotter parts of India and Ceylon, usually near houses, ascending the Western Himalya to 5000 ft” (HOOKER l. c.).

Uit de bovenstaande gegevens blijkt, dat deze plantensoort een zeer ruime verspreiding heeft en dat zij op *Java* reeds sedert *meer* dan 50 jaar van *meer dan een plaats* bekend is.

Dat deze soort op *Java* in de laatste 50 jaren *alleen* bij Pangentjongan in het wild gevonden zoude zijn (hetgeen de Heer B. beweert) is dus niet juist. Dit blijkt ook nog uit het System. Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS-SCHUMACHER (I. § 1. Fam. 280. p. 154.) Aldaar worden twee inzamelingsnummers uit *Java* voor het herbarium Kds vermeld, het eene (Kds **26699** β) werd door een mijner inlandsche collectors in 1897 ingezameld bij Pangentjongan, terwijl het tweede (Kds **31927** β) in het jaar 1898 op braakliggende akkers bij Tjibodas, door mij wildgroeïend gevonden werd.

Deze kritiek van den Heer B is dus weder onjuist.

124. *Trichosporum miniatum* (Lindl.) Ktze.

Java: (?) Selten (KDS., Exkursionsflora III 193).

Dit is eene niet bestaande soort, gebaseerd op eene slechte afbeelding van *Trichosporum pulchrum* (B. p. 62).

Deze kritiek geeft een verkeerde voorstelling. De Heer B verzuimt te vermelden, dat de bedoelde soort (*Trich. miniatum*) door KUNTZE gebaseerd is geworden op eene door LINDLEY onder den naam *Aeschynanthus miniatum* Lindl. in 1846 gepubliceerde afbeelding (hetgeen trouwens uit de in mijne Exkursionsflora III. 193 opgenomen citaten der literatuur duidelijk blijkt) en dat voorts CLARKE in zijne monographie der Gesneriaceae op p. 50 onder n. 62 (welke monographie ook door mij in mijne Exkursionsflora III. 193 duidelijk geciteerd is) die soort van LINDLEY *niet* ingetrokken heeft.

Indien nu misschien deze soort van LINDLEY (en ook van CLARKE en van KUNTZE) ingetrokken en met *Trichosporum pulchrum* vereenigd zal moeten worden, dan dient zulks op

grond van kritisch onderzoek van het authentieke, in Europa aanwezige materiaal te geschieden. Van zulk een kritisch onderzoek blijkt echter uit de kritiek *niets* en daarom is zijne kritiek over deze soort waardeloos.

Indien in mijne Exkursionsflora de bedoelde soort van LINDLEY (= CLARKE = KUNTZE) misschien ten onrechte nog niet ingetrokken werd, dan treft het verwijt betreffende de onbestaanbaarheid dezer soort *niet* mij, maar in de eerste plaats LINDLEY, die de soort het eerst opstelde, in de tweede plaats CLARKE die de soort in zijne monographie opnam en in de derde plaats KUNTZE, die deze soort ook handhaafde en omdoopte.

Ook hier bij deze kritiek is de Heer B het bewijs voor zijne bewering schuldig gebleven en hier geldt dus weder; *The burden of the proof is with Mr. B.*

125. *Vitis flexuosa* Thunb.

Die Zugehörigkeit zu dieser Gattung fordert nähere Untersuchung. Mir ist diese Art nicht genügend bekannt. In der Revision van *Gagnepain* ist die Art nicht genannt." (KDS. Exkflora II. 557).

Sedert jaren wordt *Vitis flexuosa* in den Buitenzorgschen Plantentuin gekweekt. Als er nader onderzoek noodig was, had KOORDERS dat gemakkelijk kunnen verrichten. Maar het is hier, zoo als overal in het boek, nergens is van onderzoek sprake, alles is of onoordeelkundig, geesteloos plagiaat of verzinsel (B. p. 63).

Deze kritiek is wederom geheel onjuist en komt weder geheel op verdachtmaking neer.

Voor deskundigen, die mijn Vorwort in deel I der Exkursionsflora gelezen hebben en die bovendien bekend zijn met de onbetrouwbaarheid van vele soortnamen der tuinetiketten der in den Buitenzorgschen Plantentuin gekweekte *Vitis*- en *Cissus*-soorten is weerlegging dezer kritiek geheel overbodig.

Echter wil ik voor den niet-deskundigen lezer hier nog een paar toelichtingen geven.

Toen ik destijds (in 1908—1909), te Leiden, de door den Heer B gekritiseerde opmerking over de onvoldoende bekendheid der door THUNBERG als *Vitis flexuosa* beschreven soort voor mijne Exkflora neerschreef, had ik het door den Heer B bedoelde „in den Buitenzorgschen Plantentuin gekweekte materiaal” niet te mijner beschikking. Het desbetreffende tot mij gerichte verwijt is dus ongegrond en waardeloos. Zijne beschuldigingen van „onoordeelkundig geesteloos plagiaat en verzinsel” komen overal neer op laster en verdachtmaking. Ik heb in mijne Exkursionsflora overal, waar het noodig was, steeds de bronnen, waaruit ik geput heb, geciteerd; zelfs ook, wanneer het een bron gold zooals de „Voorlooper tot een Schoolflora van Java”, die de auteur zelf (de Heer B) als een „obsuur schoolboekje” aangeduid heeft.

126. *Gentiana* en *Vaccinium*.

„Wij zullen nu nog enkele woorden wijden aan de wijze, waarop KOORDERS kritische opmerkingen maakt en dan ons eindoordeel over de Exkursionsflora beknoptelijk samenvatten”.

„Van KOORDERS’ opvatting van kritiek een paar staaltjes”. (B. p. 64).

Dan laat de Heer B als eerste „staaltje” eenige waardeloze aanmerkingen volgen op mijn kritiek over de door ZOLLINGER als *Gentiana laxicaulis* Zoll. beschreven soort. Daarbij citeert de Heer B den betreffenden tekst van mijne flora onvolledig en rukt daardoor het geheel uit zijn verband. Ik heb namelijk (op p. 65 van deel III mijner flora) woordelijk als volgt geschreven: „Nach SCHIMPER l. c. soll *G. laxicaulis* nur die Schattenform und die gedrungene *G. quadrifaria* die Sonnenform sein von derselben Art. Mir scheint eine nähere Untersuchung über diese Frage erwünscht. Ich halte *G. laxicaulis* eher für einen Mutant von *G. quadrifaria* (Fig. 7). — MÜLL. l. c.

560; *G. quadrifaria* (non BL.) SCHIMPER, Pflanzengeographie 766. Fig. 425. n. 3."

„*Bemerkung* über die Artbegrenzung von *G. quadrifaria* BL. Weil die mir zur Verfügung stehenden Specimina von der von CLARKE l. c. und auch von SCHIMPER l. c. damit vereinigten *Gentiana laxicaulis* Zoll. stets dieselben schon von ZOLLINGER und von MIQUEL hervorgehobenen Unterschiede von *G. quadrifaria* BL. aufweisen, halte ich es für besser, die erwähnte, von ZOLLINGER aufgestellte, *G. laxicaulis* als eigene Art, neben *G. quadrifaria* BL., aufrecht zu erhalten. Indessen musz ich hervorheben, dasz habituell bisweilen einige Teile derselben, mit der Zollingerschen (und Miquelschen) Diagnose von *G. laxicaulis* genau übereinstimmenden Exemplare an *G. quadrifaria* BL. erinnern. Nur bei der gemeinen *G. quadrifaria* verfüge ich über eine grosze Zahl Blüten und Früchte zur vergleichenden Untersuchung, jedoch ist solches mit der seltenen *G. laxicaulis* bisher nicht der Fall." (KDS., Exkursionsflora III. 64).

Uit mijne hierboven thans volledig geciteerde woorden blijkt m.i. duidelijk, dat de schrijver der kritiek slecht geciteerd heeft en dat ik in mijne Exkursionsflora (III. 64. 65) in strijd met de door den Heer B gegeven voorstelling, niet alleen geen eindbeslissing heb genomen, maar integendeel op een nader onderzoek aangedrongen heb. Ik acht het namelijk ook thans zeer goed mogelijk, doch geenszins zeker, dat men er misschien in slagen kan om uit karakteristieke exemplaren van *G. laxicaulis* de typische gedrongene *G. quadrifaria* en om door gewijzigde cultuur-condities omgekeerd de laatste „soort" uit de eerste te cultiveeren. Maar, zoover mij bekend is, heeft een dergelijk methodisch onderzoek van deze *Gentiana*-soorten tot dusver *nog nooit plaats gehad*, en is althans, zoover mij bekend, het resultaat van zulk een onderzoek nog nooit gepubliceerd geworden.

Mij dunkt, dat ik thans voldoende aangetoond heb, dat deze door den Heer B gedane *Gentiana*-aanval een onjuiste voorstelling geeft van hetgeen ik over de „*Artbegrenzung*" van

Gentiana quadrifaria en *laxicaulis* in mijne Exkursionsflora gepubliceerd heb.

Het tweede door den Heer B vermelde „staaltje,” van „mijne opvatting van kritiek” komt voor het grootste gedeelte op verdachtmaking neer.

Ik laat hier woordelijk volgen, wat hij op p. 65 zijner brochure daarover schrijft:

„Verbijsterend diepzinnig, bij zinledig af, worden de *kritische Bemerkungen*, als het de *Vacciniums* geldt.”

„In deel III, pag. 15, regel 3 en 4 van boven, worden *Agapetes vulgaris* en *Vaccinium erythrinum* als synoniemen van *V. varingiifolium* genoemd. Maar een paar regels later is de schrijver in eens van opinie veranderd en wordt *V. erythrinum* een zelfstandige soort, die in Oost-Java *V. varingiifolium* vervangt. Weer wat later krijgt *V. erythrinum* totaal noodeloos, een anderen naam, dan gaat ze *V. Schimperii* heeten en is *Agapetes vulgaris* synoniem geworden met deze laatste soort.

Wat moet men nu bij slot van rekening gelooven? Men moet zich bij den ouden MIQUEL houden, die de door KOORDERS door elkaar gehanselde vormen alle tot *V. varingiifolium* rekent. Al het geschrijf van KOORDERS heeft slot nog zin.”

„De overige kritiek in dit boek is van hetzelfde gehalte.” (B. p. 65).

Deze *Vaccinium*-aanval legt m. i. een beter getuigenis af voor de telkens in de brochure van den Heer B te voorschijn tredende zucht tot verdachtmaking (men vergelijke uitdrukkingen als: verbijsterend diepzinnig, bij zinledig af”, „door elkaar gehanselde vormen” en dergelijke uitdrukkingen) dan voor de bevattelijkheid van den schrijver der laster-brochure.

Immers het is waarlijk niet zeer moeilijk om te begrijpen, en bij *zorgvuldige lezing* ligt het zelfs voor bijna ieder deskundige voor de hand, dat een in deel III. p. 15, 16 en 18 van mijn boek ingeslopen en over het hoofd geziene zinstorende drukfout de oorzaak is van hetgeen op den Heer B den indruk van „verbijsterend diepzinnig, bij zinledig af” gemaakt heeft.

Wanneer men dan ook de door den Heer B niet opgemerkte, hierbovenbedoelde drukfout in mijne flora verbetert op de wijze, zooals ik die in mijne „Neue Verbesserungen und Einfügungen zu meiner Exkursionsflora” (October 1913) gecorrigeerd heb, *dan verdwijnen plotseling alle tegenstrijdigheden betreffende *Vaccinium erythrinum* en *Schimperi** en dan is ook tegelijkertijd het door de herhaling derzelfde drukfout veroorzaakte gestoorde logische verband tusschen de op p. 15, 16 en 18 van deel III door mij over *Vaccinium*-soorten gepubliceerde beschouwingen onmiddellijk geheel hersteld.

De Heer B heeft evenwel niet begrepen, dat hier slechts een zich herhalende drukfout de oorzaak der tegenstrijdigheden was en als gevolg van zijn gemis aan inzicht der oorzaak van de tegenstrijdigheden eindigt hij zijn *Vaccinium*-aanval met de volgende zonderlinge conclusie: „Al het geschrift van KOORDERS heeft slot nog zin. De overige kritiek in dit boek is van hetzelfde gehalte” (B. p. 65).

Ten slotte laat ik onder mededeeling, dat reeds vóór de publicatie van de brochure van den Heer B, door een buitenlandsch kruidkundige, per brief, mijne aandacht op de bedoelde *erythrinum*-tegenstrijdigheden gevestigd was geworden, hieronder mijne hierboven bedoelde, in October 1913 gepubliceerde drukfout-correctie volgen:

III. p. 15. Zeile 20 und 29 von oben, sowie Seite 16 Zeile 15, 29 und 31 von unten und Seite 18 Zeile 6 von oben, statt *erythrinum* HOOK., setze: *Schimperi* KDS. (jedoch muss auf Seite 15 Zeile 3 von oben der Synonym *erythrinum* HOOK. unverändert stehen bleiben) (KDS., Neue Verbesserungen, und Einfügungen zu meiner Exkursionsflora von Java [October 1913]).

De lezer zal dus bemerkt hebben, dat er van het tweede door den Heer B gepubliceerde „staaltje” bij *zorgvuldig onpartijdig* onderzoek, niets anders overblijft behalve een drukfout, die eenige bladzijden achter elkander teruggekeerd is. Dit laatste, namelijk het terugkeeren derzelfde drukfout is geschied doordat ik de bedoelde *erythrinum*-correctie in de perscopij slechts op één enkele plaats aangebracht had, onder bijvoeging van eene korte aanwijzing voor den letterzetter, dat bij het drukken ook op de volgende *Vaccinium*-pagina's de (onjuiste) woorden *erythrinum Hook.* door *Schimperii Kds.* vervangen moesten worden. Die korte aanwijzing is bij het zetten der drukproeven en daarna ook bij de drukproefcorrectie over het hoofd gezien geworden.

Wat blijft er nu over van de door den Heer B geuite lasterlijke beschuldigingen „verbijsterend diepzinnig, bij zinledig af” (B. p. 65) en „Al zijne oorspronkelijke en kritische opmerkingen hebben dezelfde waarde. Namelijk *absoluut* geene, het zijn *verwarde onbenulligheden*” (B. p. 66)?

Immers van deze beschuldigingen blijft niets over na de correctie der meergenoemde drukfout.

Indien de bevattelijkheid van den schrijver der kritiek iets grooter geweest ware dan zoude hij ontdekt hebben, dat hier een zich herhalende zinstorende drukfout de oorzaak is van bedoelde tegenstrijdigheden in het hierboven behandelde *Vaccinium*-tekstgedeelte en dan zoude hij zijne onjuiste beschuldigingen niet klakkeloos neergeschreven en gepubliceerd hebben.

127. *Enicostemma verticillatum* (L.) Engler.

Ganz(?) Java: Ebene und Gebirge, an sonnigen, unfruchtbaren felzigen und salzigen Plätzen zerstreut, aber nicht selten (Kds., Exkursionsfl. III p. 62).

Deze opgave is uitsluitend het product van fantasie. KOORDERS heeft de plant nooit ingezameld. Ze groeit nooit in het gebergte, doch uitsluitend aan

of zeer nabij het zeestrand of aan zoutwaterpoelen en is nog maar op enkele plaatsen, alle aan de Noordkust gevonden (B. p. 42).

De onjuistheid dezer kritiek blijkt o. m. reeds uit het op 20 Februari 1914, op een botanische exkursie op het zouthoudende terrein der in Midden Java gelegen modderwellen van Bledoeg - Koewoe, door mij geconstateerde feit, dat *Enicostemma verticillatum* aldaar niet zeldzaam wildgroeiend voorkomt. Die groeiplaats ligt namelijk *niet* aan de Noordkust, maar diep in het binnenland, notabene meer dan 45 (zegge: *vijf en veertig*) kilometer van het naastbij zijnde zeestrand verwijderd. Aldaar heb ik toen (20. II. 1914) een aantal herbariumexemplaren (Kds 42241 ♂, Kds 42242 ♂, Kds 42243 ♂, enz.) van deze soort verzameld.

Voorts blijkt de onjuistheid dezer kritiek nog uit het volgende.

De bewering van den Heer B, als zoude deze plant [*Enicostemma verticillatum* (L.) Engler = *Enicostemma littorale* Bl. = *Hippion littorale* (Bl.) Miq.] nooit in het gebergte groeien, is geheel uit de lucht gegrepen en zoowel wat Nederl.-Indië betreft, alsook wat Engelsch-Indië aangaat, in strijd met feiten, die de Heer B. bij het schrijven zijner kritiek niet over het hoofd had mogen zien.

Wat Engelsch-Indië betreft had de schrijver der kritiek dit moeten weten, want reeds in het in 1883 verschenen eerste stuk van deel IV der Flora British India van HOOKER staat op p. 101 (welke pagina reeds in mijne Exkursionsflora III. 62 geciteerd is) voor deze plant duidelijk de volgende groeiplaatsopgave:

„Throughout India, alt. 0—1500 ft., from the Pundjab and Gangetic Plain to Ceylon, more frequent near the sea, not known in Bengal. *Distribution*: Malaya, Tropical Africa, W. Indies (HOOKER l. c.).

Uit deze meer dan 30 jaren geleden in een standaardwerk gepubliceerde groeiplaatsopgave — die blijkbaar door den schrijver der kritiek over het hoofd gezien is — blijkt overtuigend, dat

deze soort in Engelsch Indië, *zoowel in het gebergte als ook in de laagvlakte*, en dus in strijd met de bewering van den Heer B p. 42), volstrekt niet „uitsluitend aan of zeer nabij het zeestrand” voorkomt.

Wat Java betreft, blijkt voorts de onjuistheid der bewering van den Heer B, als zoude de plant „nooit in het gebergte” groeien, uit het volgende.

Blijkens eene nog in mijn bezit zijnde door mij gemaakte aantekening, zag ik namelijk van deze plant op 29 Februari 1908, te Leiden, een door Prof. Dr. A. ERNST, in de binnenlanden van West-Java, op naakte lavarotsen van den Goentoer-vulkaan (dus in het gebergte), in 1905 verzameld herbariumexemplaar (A. ERNST Nr. 22 in Herb. Zürich) dat, blijkens de bij dat exemplaar liggende etikette reeds als *Enicostemma littoralis* Bl. gedetermineerd was geworden. Dat herbariumexemplaar werd destijds, in 1908, door Professor ERNST uit Zürich, tegelijk met eenige andere door hem in Nederl. Indië verzamelde herbariumexemplaren, aan mij (ongevraagd) naar Leiden toegezonden, met verzoek om de door de Buitenzorgsche herbariumambtenaren daarbij geplaatste voorloopige determinaties te willen controleren en aanvullen. Door een gelukkig toeval heb ik mijne destijds (in 1908) in Leiden over het door ERNST in het javaansche gebergte, in 1905, verzamelde herbarium gemaakte aantekening thans nog in mijn bezit en ben ik daardoor thans in staat gesteld om de *onbetrouwbaarheid* der schijnbaar vernietigende *Enicostemma*-kritiek van den Heer B, overtuigend aan te toonen.

Immers de door mij genoemde groeiplaats van meerbedoeld javaansch herbariumexemplaar (ERNST Nr. 22) ligt namelijk *niet* aan de Noordkust, ook *niet* aan of zeer nabij het zeestrand, maar ver verwijderd van het zeestrand, diep in de binnenlanden, op naakte lavarotsen van den Goentervulkaan, dus *in het gebergte*, terwijl volgens den Heer B de plant nooit in het gebergte zoude groeien.

Wat verder de bewering van den Heer B betreft, als zoude

ik de plant nooit ingezameld hebben, zij het volgende opgemerkt.

Aangezien de plant (*Enicostemma*) in mijn herbarium ontbrak, toen hij zijn kritiek schreef, concludeert hij niet : de soort ontbreekt tot dusver in het Herbarium KDS — wat juist geweest ware — maar hij zegt daarentegen: „KOORDERS heeft de plant nooit ingezameld” — wat *niet* juist is.

Voorts nog de opmerking, dat van deze plant reeds meer dan 27 jaren geleden door mij (door tusschenkomst van den Heer HAAK) in Semarang aan de Noordkust van Java materiaal verzameld werd. Hiervoor bezit ik, door een gelukkig toeval, een schriftelijk bewijs. Dat bewijs bestaat uit een korte potlood-aanteekening (o. a. over de bloemkleur), die ik destijds, in 1886, te Semarang, op p. 559 van deel II van een zich thans nog in mijn bezit bevindend exemplaar van MIQUEL'S Flora van Nederlandsch Indië geschreven heb. Dat herbariummateriaal werd weliswaar, tegelijk met de door mij van een paar andere javaansche kruiden verzamelde, gedroogde exemplaren, reeds door insecten en vocht vernietigd vòòrdat ik er toe kwam om het ter conserveering naar Buitenzorg te sturen, maar mijne hier bovenbedoelde oude aanteekening bewijst, dat ik de plant toen reeds, dus nu ruim 27 jaren geleden, in Semarang naar levend (toen verzameld) materiaal onderzocht en reeds als *Hippion littorale* Miq. en dus als *Enicostemma verticillatum* (L.) Engler — wat slechts een andere naam (een synoniem) voor dezelfde soort is — herkend had. Met andere woorden blijkt duidelijk, dat ik van die plant reeds levend javaansch materiaal onderzocht en juist gedetermineerd had, op een tijdstip, toen de schrijver der kritiek nog òf als jeugdig scholier òf misschien hoogstens als aspirant-hulponderwijzer, op de schoolbanken zat.

Ten slotte wensch ik er nog de aandacht op te vestigen, dat gebleken is, dat door zijne woorden: „is nog maar op enkele plaatsen, alle aan de Noordkust gevonden” (B. p. 42) bij het niet-deskundige publiek de verkeerde voorstelling gewekt wordt, als zoude deze plant *buiten Java* in het geheel niet voorkomen en op Java alleen „op enkele plaatsen aan de

Noordkust". Nu is het wel mogelijk — en zulks wil ik ook wel als excuus aannemen — dat hij misschien had willen schrijven: „in Java alleen nog maar op enkele plaatsen aan de Noordkust" (wat trouwens dan ook nog fout geweest zoude zijn). Maar dan zoude hij althans daardoor de nog onjuistere voorstelling, — eene voorstelling, als zoude de plant niet buiten Java voorkomen, — vermeden hebben, die, zooals ik hierboven door mijn citaat uit een reeds *dertig* jaren *oude* standaardpublicatie (namelijk uit HOOKER's Flora of British India) aangetoond heb, *lijnrecht in strijd is met de waarheid*. Immers deze plant is zelfs zeer ver buiten den Maleischen Archipel (en dus ook vèr buiten Java) verspreid, namelijk:

- 1). In vele streken van Engelsch-Indië, vooral in de nabijheid van het zeestrand;
- 2). Tropisch Afrika;
- 3). West Indië.

Wat blijft er nu van de *Enicostemma*-kritiek van den Heer B over? Niets, dan dat ik m.i. aan het slot van mijne groei-plaatsopgave indertijd nog had moeten bijvoegen: besonders am Meeresstrand. Meer niet. Want de *Enicostemma*-groei-plaatsopgave van mijne Exkursionsflora is overigens geheel juist en mijne desbetreffende opgave is niet „het product van fantasie", maar steunt op feiten, die door den schrijver der kritiek over het hoofd gezien zijn geworden.

Uit de hierboven medegedeelde resultaten van mijn onderzoek naar de waarde der *Enicostemma*-kritiek van den Heer B blijkt, dat zijn oordeel *onbetrouwbaar* is en dat zijne uit de lucht gegrepen beschuldiging, luidende: „uitsluitend het product van fantasie" blijkbaar er op berekend is om indruk te maken op het publiek, dat of de gegevens mist, of de tijd mist, of de lust mist, of de kennis mist, of al die factoren tegelijk mist om zijne verdachtmaking van mijn werk aan de waarheid te toetsen.

In dit opzicht hebben wij hier een zeer karakteristiek voorbeeld voor het *onbetrouwbare* en *lasterlijke* karakter der kritiek van den Heer B, die volgens zijne gehuichelde verklaring (B.

p. 7) „met onaantastbare beginselen voor oogen” mijne Exkursionsflora heeft willen bespreken.

128. Over de door de Buitenzorgsche Herbarium-directie verzuumde toezending van *Stellaria media* Linn.

Twee nummers van *Stellaria media* (Kds. 37353 β en Kds. 37354 β) werden hem niet toegezonden, omdat ze *geen hoogteopgave droegen*. De opgave in de Exkursionsflora: $\pm$ 2000 m. ü. M. is door Dr. KOORDERS later uit het hoofd ingelascht. Zulke nummers zijn er meer (B. p. 4).

Deze kritiek is wederom onjuist. Dit blijkt uit het volgende.

Blijkens mijne Exkflora (II. p. 212—212) en mijne aldaar vermelde Tosari-Tengger-publicatie is de groeiplaatsopgave van bedoeld Ngadisari-nummer door mij als soort Nr. 18 in het Natuurkundig Tijdschrift van Ned. Indië van 1900 gepubliceerd geworden. Aldaar staat in genoemd tijdschrift het volgende: *Nicht oberhalb 2200 M. beobachtet. Localer Name bei Ngadisari unbekannt.* (KDS., Tosari l. c. 18 p. 247).

Nu blijkt verder uit mijn citaat: „*Localer Name bei Ngadisari unbekannt*”, dat de bedoelde soort Nr. 18 bij Ngadisari groeit. Immers uit dit citaat blijkt, dat door mij *bij Ngadisari* aan de inlanders naar den inlandschen naam der aldaar verzamelde plant gevraagd werd.

Ten overvloede blijkt uit de beide origineele herbarium-exemplaren dezer in 1900 door mij als soort Nr. 18 gepubliceerde plant, dat deze exemplaren beide bij Ngadisari door mij verzameld werden. Nu blijkt voorts uit talrijke, wèl met hoogteopgave voorziene Buitenzorgsche tot het herbarium-KDS. behorende origineele exemplaren van Ngadisari, dat die plaats op $\pm$ 2000 meter zeehoogte ligt. Eindelijk blijkt ook uit de volgende citaten uit mijne in de Exkflora geciteerde Tosari-Tenggerpublicatie zeer duidelijk, dat de volgens den schrijver

der kritiek later door mij uit het hoofd ingelaschte opgave van $\pm$ 2000 m. ü M. zelfs reeds *meer dan dertien jaren geleden* in genoemd tijdschrift meer dan eens door mij gepubliceerd is geworden; namelijk:

1) auf 2000 M. bei Ngadisari staat reeds in KDS., Tosari l. c. Spec. Nr. 33. op p. 259 van genoemd tijdschrift:

2) bei Ngadisari auf 2000 M. nicht selten (KDS., Tosari l. c. (1900) Spec. Nr. 37. op p. 253) van genoemd tijdschrift;

3). Nur hier und dort verwildert auf 2000 M. bei Ngadisari (KDS., Tosari l. c. (1900) Spec. Nr. 38 op. 253 van genoemd tijdschrift).

Het schijnt mij niet noodig om nog meer te citeeren van deze reeds in 1900 gepubliceerde hoogteopgave van Ngadisari, want er blijkt immers reeds uit de hierbovenstaande citaten overtuigend, dat voor de twee meerbedoelde Ngadisari-exemplaren reeds in 1900 de vermelde hoogteopgave $\pm$ 2000 m. ü. M. gepubliceerd was en dat dus de Buitenzorgsche herbarium-directie bij het doen uitzoeken der op of boven 1800 meter zeehoogte door mij in Java verzamelde planten deze twee herbariumnummers (Kds. **37353** β en Kds. **37354** β) niet had mogen overslaan, omdat ze destijds op de herbariumetikette slechts den naam Ngadisari en geen hoogteopgave droegen. Het feit, dat op de inzamelingsetikette het cijfer 2000 meter zeehoogte niet vermeld stond, toen men in Buitenzorg de door mij te Leiden benoodigde exemplaren moest uitzoeken, is voor de herbarium-directie geen afdoende verontschuldiging, want uit elk der beide aan het origineel herbarium gehechte inzamelings-etiketten blijkt immers (in verband met mijne in 1900 verschenen Tengger-publicatie) duidelijk, dat deze bij *Ngadisari* ingezameld werden en dus op een plaats van 2000 meter zeehoogte gevonden waren geworden. Door dit verzuim der herbariumdirectie had ik destijds, toen ik in Leiden *Stellaria* voor mijne flora bewerkte, geen enkel door mij verzameld origineel herbariumexemplaar van *Stellaria media* te mijner beschikking, niettegenstaande er toch reeds sedert

1899 twee javaansche hoogtegebergte-nummers van die soort in mijne herbariumcollectie te Buitenzorg aanwezig waren.

Resumeerende blijkt dus, dat de schrijver der kritiek niet zeer gelukkig is geweest met de keuze mijner herbariumnummers, waarmede hij op p. 3 en ook verder in zijne brochure het volgende bewijzen wil: Dat dan ook zeer enkele nummers, een miniem deel in vergelijking van het groote geheel, over het hoofd zijn gezien, valt aan de directie van het Herbarium niet euvel te duiden; de spijtige opmerkingen, die KOORDERS daarover in zijn boek hier en daar ten beste geeft zijn onbillijk en missen niet zelden allen grond". (B. p. 3).

Want de Heer B noemt als bewijs totaal slechts drie mijner herbariumnummers namelijk: Kds. **37353** β en Kds. **37354** β = *Stellaria media* = Tosari-soort Nr. 18, zoomede het hieronder (p. 169 — 176) afzonderlijk door mij behandelde nummer: Kds. **37637** β = Tosari-soort Nr. 79] en die drie nummers bewijzen bij *zorgvuldig, onpartijdig onderzoek* alle drie juist het tegendeel van hetgeen de schrijver der kritiek bewijzen wil en die drie nummers bevestigen alle drie volkomen, hetgeen ik daarover in mijne Exkursionsflora (II. 212, 383) mededeelde.

Maar het onderzoek van den schrijver der kritiek is niet onpartijdig en ook niet zorgvuldig geweest en is dientengevolge ook onbetrouwbaar.

129. Over de door de Buitenzorgsche herbarium-directie verzuimde toezending van het origineele exemplaar van soort No. 79 mijner Tosari-collectie.

Onder *Aeschynomene indica* staat in mijne Exkursionsflora (II. 383) het volgende: („KDS., Tosari l. c. spec. No. 79; das erwähnte Hochgebirgsmaterial jedoch erhielt ich nicht zur Revision und es bleibt die Bestimmung deshalb unsicher)".

De schrijver der kritiek beweert echter: „Zoo werd No. 79 der Tosari-collectie, dat hij zegt niet ontvangen te hebben, wèl door hem ontvangen" (B. p. 3).

Daarop merkt hij eenige bladzijden verder (B. p. 30), over dezelfde soort No. 79 mijner Tosari-collectie, het volgende op „De door KOORDERS bedoelde hooggebergteplant, die hij zegt niet ontvangen te hebben, werd wèl door hem ontvangen, echter niet onder den naam van *Aeschynomene indica*, want het was de welbekende *Cassia mimosoides*, onder welken juisten naam ze hem toegezonden werd.” (B. p. 30).

In de allereerste plaats zij hier gereleveerd, dat het voor de eindbeslissing in dezen door den Heer B uitgelokten strijd over het door mij in de Exkursionsflora medegedeelde „*niet ontvangen* (erhielt ich nicht)” tegenover de op p. 3 en p. 30 door hem herhaalde besliste tegenspraak „wèl ontvangen”, uitsluitend gaat om het al of niet in 1908 uit *Buitenzorg*, naar *Leiden*, aan mij „zur Revision” (ter leen) zenden van het *origineele herbariumexemplaar* van de soort No. 79 mijner Tengger-Tosari-Ngadisari-collectie en *niet* om het in de vroegere jaren verzenden van distributie-*doubletten* van die plant.

Dit punt is hier van beslissend belang. Zulks, omdat alleen hij, *die de beschikking heeft over het origineele herbarium-exemplaar* van meerbedoelde Tosari-Soort No. 79, [namelijk het exemplaar, dat, behalve het origineele herbariumstamboeknummer Kds **37637** β met de z. g. inzamelings- of boschetikette, tevens ook nog het etiketje draagt, waarop het soortvolgnummer No. 79 vermeld is, waaronder deze plant indertijd, ruim 13 jaar geleden, onder den foutieven naam *Aeschynomene indica* in het Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië door mij gepubliceerd werd], het volgende met zekerheid kan uitmaken:

1) dat de reeds sedert 1900 te Buitenzorg onder den juisten naam *Cassia mimosoides* liggende hooggebergteplant soort No. 79 en mijne hierbovenbedoelde *Aeschynomene indica* van het Natuurk. Tijdschrift beide tot een en hetzelfde inzamelingsnummer (Kds **37637** β) behooren en dus, niettegenstaande de verschillende namen, een en dezelfde plant zijn;

2) dat de uitsluitend op de oudste, foutieve determinatie van

soort No. 79 gebaseerde hooggebergte-groeiplaatsopgave niet op *Aeschynomene indica*, maar (blijkens mijne in 1900 op de herbarium-etikette, na de publicatie van mijn tijdschrift-artikel, verbeterde determinatie) op *Cassia mimosoides* betrekking heeft.

Met andere woorden, alleen hij, die de beschikking had over het te Buitenzorg liggende en aan mij niet toegezonden *originele herbarium-exemplaar* van meerbedoelde Tosari-soort No. 79 konde met zekerheid uitmaken, dat de in mijne Exkursionsflora (II. 383) onder *Aeschynomene indica* voorkomende hooggebergte-groeiplaats-opgave van die Tosari-soort No. 79 geschrapt moest worden, aangezien blijkens de *aan dat originele exemplaar gehechte* verbeterde determinatie reeds in 1900 door mij uitgemaakt was, dat bedoelde Tosari-soort No. 79 niet *Aeschynomene indica*, maar *Cassia mimosoides* was.

Dit laatste nu konde ik, toen ik destijds (in 1908—1909) de geslachten *Aeschynomene* en *Cassia* in Leiden voor mijne Exkursionsflora bewerkte, onmogelijk weten, omdat ik juist tengevolge van de door de Buitenzorgsche herbarium-directie verzuimde toezending naar Leiden geen beschikking had over het meerbedoelde *originele* herbarium-exemplaar van mijne Tosari-soort No. 79.

Tot toelichting van het bovenstaande moge het volgende ten overvloede nog vermeld worden.

Het meergenoemde No. 79 is het soort-volnummer, waaronder de bedoelde soort in 1900 in het Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië in een artikel getiteld: „Versuch einer Arten-Aufzählung der Hochgebirgsflora von Tosari und Ngadisari” door mij gepubliceerd is geworden, op grond van herbarium, dat in 1899 op den Tengger door mij verzameld en (ook in 1899) door mij geregistreerd werd als Kds **37637** β.

Het *originele exemplaar* van dit inzamelingsnummer Kds **37637** β droeg, toen ik het, Augustus 1913 (kort na de ontvangst der kritiek van den Heer B.), met het oog op den op mij gerichten *Aeschynomene*-aanval raadpleegde, de volgende etiketten en aantekeningen:

1) de zoogenaamde origineele museum-etikette met het herbariumstamboeknummer Kds **37637** β;

2) de origineele inzamelings-etikette, waarvan de inhoud in KOORDERS-SCHUMACHER, System. Verzeichnis I. § 1 p. 31 onder Kds **37637** β als volgt vermeld is: (2376 * 20. X. 1899. Dinding of Kedinding, Jav.);

3) een indertijd, meer dan tien jaar geleden door mij aan dat exemplaar gehecht publicatie-etiketje, dat vermeldt, dat die plant als soort No. 79 in het Natuurkundig Tijdschrift v. Ned. Indië door mij gepubliceerd is geworden;

4) een oud determinatie-etiketje, waaruit blijkt, dat ik bij mijne allereerste, zonder analyse, slechts op het oog verrichte zeer voorloopige determinatie, in 1899, de plant ten onrechte voor *Aeschynomene indica* gehouden had, welke foutieve determinatie echter door mij reeds in 1900, dus meer dan dertien jaren geleden, maar *na de publicatie* van den onjuisten naam *Aeschynomene indica* in het Natuurk. Tijdschrift, doorgeschrapt en terecht in *Cassia mimosoides* veranderd was geworden.

Op de laatstgenoemde, in 1900, door mij verbeterde determinatie-etikette, staat nota bene een (potlood-) paraaf „B.”, van de hand van den schrijver der kritiek. Daaruit blijkt niet slechts, dat de Heer B accoord gaat met mijn verbeterde determinatie (*Cassia mimosoides*) van het jaar 1900, maar daaruit blijkt tevens overtuigend, dat de schrijver der kritiek het *origineele* herbariumexemplaar van de meerbedoelde Tenggerplant No. 79 in handen heeft gehad, *nadat* ik mijne onjuiste, oude determinatie *Aeschynomene indica* doorgeschrapt en door den „juisten naam” *Cassia mimosoides* vervangen had.

Niettegenstaande dus de Heer B op grond van dit door hem te Buitenzorg geraadpleegde en bij het schrijven der kritiek steeds binnen zijn bereik liggende origineele herbarium-exemplaar had moeten begrijpen, dat mijne op bladzijde 383 en 742 van deel II der Exkursionsflora gepubliceerde foutieve hooggebergte-groeiplaatsopgave van *Aeschynomene indica*, zowel in de plaatverklaring op bladzijde 742, alsook in den

tekst op bladzijde 383 een logisch gevolg waren van het feit, dat ik in 1908—1909, tijdens het neerschrijven van die bladzijden, in Leiden, aldaar *geen beschikking* had over het meer genoemde *origineele* herbariumexemplaar van soort No. 79 (aangezien immers de Buitenzorgsche Herbariumdirectie in 1908 verzuimd had het origineel aan mij naar Leiden ter leen te zenden), tòch schrijft hij in zijne kritiek het volgende:

„Op de dertiende plaat in de Exkursionsflora, volgens de verklaring een typische *Hochgraswildnis* voorstellend, waarin *Aeschynomene indica* *schr häufig* wordt gezegd te zijn, is het me niet mogelijk ook maar een enkele plant te herkennen. Maar op dergelijke plaatsen komt *Ae. Indica* nooit, *Cassia mimosoides* algemeen voor” (B. p. 30).

Door zijne poging om desnoods slechts een enkele plant van *Ae. indica* in de dertiende plaat mijner Exkursionsflora te herkennen, wekt hij den schijn een zeer onpartijdig en zorgvuldig beoordeelaar te zijn.

Maar bij nader onderzoek (ik herinner aan het door mij in Augustus 1913 ontdekte, hierboven vermelde schriftelijk bewijs, dat de Heer B het meerbedoelde origineele herbariumexemplaar No. 79 der vermeende *Aeschynomene indica* reeds in handen gehad heeft, *nadat* die foutieve naam meer dan dertien jaren geleden door mij in *Cassia mimosoides* verbeterd was geworden) rijst er bij mij zeer gegronde twijfel aan de noodige zorgvuldigheid en aan de eveneens onmisbare onpartijdigheid van zijn *Aeschynomene*-kritiek.

Ten slotte wil ik bovendien nog twee door mij in het Buitenzorgsche Herbarium ontdekte bewijsstukken vermelden, waaruit overtuigend blijkt, dat het meerbedoelde origineel exemplaar van mijn Tosari-soort No. 79, overeenkomstig mijne opgave in Exkursionsflora II. 383 en in strijd met de kritiek van den Heer B. (p. 3 en 30), indertijd *niet* uit *Buitenzorg* naar *Europa*, aan mij ter leen verzonden is geworden.

Die door den Heer B voor zijne kritiek òf in het geheel niet

of zeer slecht onderzochte, te Buitenzorg onder zijn bereik liggende, authentieke bewijsstukken zijn de volgende:

1) Het authentieke herbariumexemplaar der meerbedoelde soort No. 79 is *niet afgestempeld* met den zoogenaamden „Remittendum“-stempel, waarmede men te Buitenzorg, indertijd zonder uitzondering, alle uit mijne collecties aan mij (in 1908) naar Leiden ter leen gezonden origineele hooggebergte-exemplaren afgestempeld had.

2) In de officieele, door den toenmaligen conservator Herbarii den Heer P. DE MONCHY, eigenhandig geschreven, in het Register Nr. I van uitgeleende collecties opgenomene, verzendingslijst mijner β nummers van de indertijd (in 1908), uit Buitenzorg, aan mij, naar Leiden, ter leen gezonden origineele herbarium-exemplaren *komt de meerbedoelde soort No. 79 niet* voor (niet alleen niet onder den juisten naam *Cassia mimosoides*, maar óók niet onder de onjuiste, oude determinatie *Aeschynomene indica*), óók niet op folio 54 van dat verzendings-register, alwaar de verzondene javaansche Leguminosae (waartoe de plant in kwestie behoort), met mijne β nummers er bij, alle vermeld staan.

Ten overvloede zij voorts nog het volgende opgemerkt.

Blijkens eenige door mij, in 1908 — 1910 in Leiden en Kew gemaakte, niet gepubliceerde aantekeningen, zag ik aldaar van meerbedoeld Tengger-inzamelingsnummer KDS **37637** β onder den juisten naam *Cassia mimosoides* een doublet, dat op mijn voorstel, *tusschen de jaren 1900 en 1903*, onder den juisten naam *Cassia mimosoides*, uit *Buitenzorg* naar *Leiden* en naar Kew door den wd. Directeur van 's Lands Plantentuin Dr. P. VAN ROMBURGH als geschenk verzonden was geworden. Nu werd het meerbedoelde herbariumnummer Kds **37637** β door mij te Leiden zeer terecht in mijne Exkursionsflora (II. 396) onder *Cassia mimosoides* vermeld en zulks op grond van het onderzoek van één der twee genoemde *doublotten* (*en niet op grond van het origineele exemplaar*). Voorts werd de in mijne Exkflora (II. 369) vermelde, zeer juiste groeiplaats-

opgave te Leiden, *bij gemis aan het origineel herbariumexemplaar*, slechts op grond van het *herbariumdoublet* geschreven. Dit laatste wordt nog bevestigd door het feit, dat ik in mijne Exkursionsflora (II. 369) onder *Cassia mimosoides* alleen mijn soortnummer No. 331 en *niet* het meerbedoelde soort-nummer No. 79 van mijne oude Tosari-Ngadisari-publicatie geciteerd heb, terwijl ik immers, indien ik te Leiden het origineele herbariumexemplaar (*namelijk alleen dat exemplaar en niet het doublet draagt* behalve het β -nummer ook *het soortnummer No. 79*) te mijner beschikking gehad had, natuurlijk ook dat soortnummer No. 79 aldaar onder *Cassia mimosoides* wel vermeld zoude hebben. Wat *niet* het geval is.

Uit het feit, dat in mijne Exkursionsflora (II. 369) achter het bedoelde β -nummer geen enkele z. g. „spijtige” aanmerking („bijv.: „nicht zur Revision erhalten”) door mij toegevoegd is geworden, mag nooit een conclusie worden getrokken betreffende het al of niet naar Leiden ter leen verzenden van het origineele herbariumexemplaar. Zulks mag niet, omdat ik uit den aard der zaak geheel en al vrij was om in mijne publicatie de door Buitenzorg verzuimde toezending al dan niet te vermelden. In verband met het door mij ontdekte feit, dat men te Buitenzorg, door slordig uitzoeken, een *zeer groot aantal nummers* overgeslagen had, vond ik het niet wenschelijk om telkens en telkens, bij elk te weinig door mij uit Buitenzorg ontvangen origineel-nummer, op nieuw melding te maken van de door de Buitenzorgsche Herbariumdirectie verzuimde toezending.

Hoe aanzienlijk dit aantal overgeslagen nummers is, blijkt uit de aan het slot dezer brochure opgenomen, door Mevrouw KOORDERS samengestelde *lijst van eenige in het javaansche hooggebergte verzamelde β -nummers*, waarvan de Buitenzorgsche Herbariumdirectie indertijd verzuimd heeft de *origineele exemplaren naar mij, in Leiden, ter leen te zenden*.

Ook in het Systematisches Verzeichnis van Mevr. KOORDERS zal men bij eenige β nummers *soms* een aanmerking over de

verzuimde toezending van het origineele exemplaar aantreffen, maar ook *niet steeds* (bijv. ook niet bij meerbedoeld nummer: Kds 37637 β), terwijl in mijne Exkursionsflora de door de Buitenzorgsche Herbariumdirectie overgeslagen β hooggebergtenummers òf in het geheel niet vermeld zijn òf zonder „spijtige” aanmerkingen over het verzuim, hetzij te Leiden op grond van de in Kew, enz. liggende *doubletten*, hetzij later na mijn terugkeer te Buitenzorg, op grond van de origineele exemplaren opgenomen zijn geworden. Het verzuim werd zoo herhaaldelijk door mij geconstateerd, dat ik het ongewenscht vond om telkens en telkens weder te moeten schrijven: »Man hat in Buitenzorg versäumt das Original-Herbarexemplar dieser Nummer nach Leiden zur Revision zu senden”.

Het schijnt intusschen, dat de schrijver der kritiek zich door het bij *Cassia mimosoides* op bladz. 369 van deel II mijner Exkursionsflora achter het β nummer ontbreken van zulk een „spijtige aanmerking”, zonder het noodige, zorgvuldige onderzoek der te Buitenzorg berustende origineele bewijsstukken, hoogst onvoorzichtig, heeft laten verleiden tot het trekken van de onjuiste conclusie, als zoude ik het meerbedoelde origineele exemplaar wèl in Leiden ontvangen hebben. Wat zooals hierboven door mij aangetoond werd, *niet* het geval geweest is.

Als de Heer B de moeite genomen had, om alvorens hij zijn kritiek schreef, de te Buitenzorg, onmiddellijk onder zijn bereik liggende, hierboven vermelde origineele bewijsstukken (namelijk het officieele herbariumverzendingsregister en het origineele herbarium-exemplaar mijner soort No. 79) met de noodige zorg en met de noodige onpartijdigheid te raadplegen, dan zoude hij niet *lichtvaardig* en *in strijd met de waarheid* de volgende woorden in zijn kritiek hebben neergeschreven: „De door KOORDERS bedoelde hooggebergteplant, die hij zegt niet ontvangen te hebben, werd wèl door hem ontvangen (B. p 30.)

Ik ben hier opzettelijk zeer uitvoerig geweest ten einde

niet slechts den plantkundige, maar ook den niet-botanist in de gelegenheid te stellen om mij, bij de weerlegging der door den Heer B onder *Aeschynomene* tegen mij ingebrachte beschuldiging op den voet te kunnen volgen. Speciaal in dit geval, bij *Aeschynomene*, stelde ik er prijs op, om elk misverstand bij den lezer te voorkomen en om punt voor punt de onjuistheid der kritiek te bewijzen. Zulks, omdat het hier eene principieele kwestie betreft, namelijk een oordeel over de betrouwbaarheid van mijn beslist: *neen*, tegenover het zeer besliste en zelfs twee keer (B. p. 3 en p. 30) daartegenover geplaatste: *ja* van den schrijver der kritiek. Ik wenschte, dat elke lezer, ook de niet-botanist, in staat zoude zijn om, thans gesteund door alle bewijsstukken *pro* en *contra*, zich van de *onbetrouwbaarheid* der Aeschynomene-kritiek van den Heer B te kunnen overtuigen.

130. Algemeene opmerkingen over de door de Buitenzorgsche Herbariumdirectie verzuimde toezending van het door mij benooidge onderzoekingsmateriaal.

Toen mijne naar aanleiding der aan mij verleende Ministerieele opdracht, aan den Minister van Koloniën in het einde van 1907 ingediende aanvraag om toezending (ter leen) van alle origineele exemplaren der in *Java op of boven 1800 meter zeehoogte* (in het hooggebergte) in 1888—1903 door mij verzamelde planten (Phanerogamen) te Buitenzorg ter afdoening ontvangen werd, bestond het europeesche personeel van het Buitenzorgsche Herbarium uit de volgende personen:

Dr. TH. VALETON, Chef der Afdeeling Herbarium en Museum voor Systematische Botanie van het Departement van Landbouw van Ned.-Indië;

Dr. J. J. SMITH, destijds oudste Assistent en

C. A. BACKER, destijds jongste Assistent aan deze Afdeeling;

P. DE MONCHY, Conservator Herbarii aan deze Afdeeling.

Niettegenstaande het hier een herbarium-aanvraag gold, die

plaats had ingevolge eener Ministerieele opdracht, toch vond de Herbariumchef, de Heer VALETON het blijkbaar niet noodig om er persoonlijk voor te zorgen, dat al de aangevraagde planten uitgezocht werden. Hij vond het blijkbaar evenmin nodig om zijn Conservator herbarii of een zijner Herbarium-Assistenten met het uitzoeken der aangevraagde hooggebergte-exemplaren te belasten, en hij liet het uitzoeken, naar gebleken is, zonder voldoende toezicht en zonder behoorlijke leiding, nota bene verrichten door een onvoldoend geschoold inlander, die een vreemdeling was in de methode mijner etiketteering (en der op de etiketten gebezigde afkortingen) mijner collecties.

Deze onverantwoordelijke, afkeurenswaardige handelwijze van den Herbariumchef heeft natuurlijk ten gevolge gehad, dat een groot aantal herbariumexemplaren, waarvan hetzij uit publicaties, hetzij blijkens de aangehechte etiketten *met zekerheid bekend was, dat zij op of boven 1800 meter* door mij of door mijn personeel verzameld waren geworden, te Buitenzorg bij het uitzoeken over het hoofd werden gezien en dat dientengevolge van sommige door mij reeds in 1888 — 1903 in het hooggebergte van Java verzamelde plantensoorten, of te weinig origineele herbariumexemplaren, of soms zelfs geen enkel exemplaar naar mij, naar Leiden toegezonden werd.

De schrijver der kritiek heeft in zijne brochure een mislukte poging gedaan om zich zelf, en tegelijkertijd ook de drie andere hierbovengenoemde Herbariumambtenaren, te ontlasten van de op hen gezamenlijk rustende verantwoordelijkheid voor de door mij in mijne Exkursionsflora herhaaldelijk gereleveerde verzuimde toezending van het door mij te Leiden benodigde, in mijne collecties te Buitenzorg in het Herbarium-Koorders liggende onderzoekings-materiaal.

De Heer B doet deze mislukte poging in de volgende woorden:

Natuurlijk moest het uitzoeken daarvan door de lagere beambten van het Herbarium geschieden. Noch een conservator, noch een afdeelingsschef of assistent kan voor zulk werk weken lang aan zijne eigenlijke

functies worden onttrokken. Dat dan ook zeer enkele nummers, een miniem deel in vergelijking van het groote geheel, over het hoofd zijn gezien, valt aan de directie van het Herbarium niet euvel te duiden, de spijtige opmerkingen, die KOORDERS daarover in zijn boek hier en daar ten beste geeft zijn onbillijk en missen niet zelden allen grond." (B. p. 3).

Hoe door en door onbetrouwbaar zijne hier geciteerde verzekering is, als zoude men te Buitenzorg slechts „zeer enkele nummers, een miniem deel in vergelijking van het groote geheel" over het hoofd gezien hebben blijkt overtuigend uit de hieronderstaande, door Mevrouw KOORDERS-SCHUMACHER, op mijn verzoek, op grond der origineele herbarium-exemplaren van eenige plantenfamilies, samengestelde lijst van β nummers, waarvan de Buitenzorgsche Herbarium-directie in 1908 verzuimd heeft om aan mij, naar Leiden, het benoodigde origineele herbariummateriaal ter leen te zenden.

Blijkens het officieele Buitenzorgsche verzendingsregister werden in 1908 en 1909 totaal 907 mijner β nummers naar Leiden aan mij ter leen gezonden.

Blijkens de lijst van Mevrouw KOORDERS, die slechts *een gedeelte* der families mijner hooggebergteplanten omvat, werden door de Herbariumdirectie bij het doen uitzoeken totaal 285 β nummers, dus meer dan 24 (zegge: *vier en twintig*) procent van het geheele aantal mijner destijds te Buitenzorg liggende javaansche hooggebergteplanten over het hoofd gezien.

Voor sommige plantenfamilies zijn die getallen der door de Buitenzorgsche herbariumambtenaren over het hoofd geziene Kds. β nummers nòg grooter.

Dit blijkt o. a. uit het onderstaande overzicht:

Nummer en naam der Familie der lijst van Mevrouw KOORDERS.	Aantal Kds β hooggebergte-nummers, waar- van het origineele herbarium-exemplaar:		Welk gedeelte in vergelijking van het geheel door de Bui- tenzorgsche Herbariumdirec- tie bij het uitzoeken in 1908— 1909 over het hoofd gezien werd.
	blijkens het officieele verzendingsregister No. I in 1908—1909 verzonden zijn ge- worden.	blijkens de lijst van Mevrouw Koorders de toezending aan mij door verzuim der Bui- tenzorgsche Herba- riumdirectie <i>niet</i> heeft plaats gehad.	
Fam. Amaryllidaceae .	1 stuks nummers	1 stuks nummers	50 %
Fam. Asclepiadaceae .	2 " "	2 " "	50 "
Fam. Boraginaceae . .	2 " "	3 " "	60 "
Fam. Buxaceae . . .	0 " "	2 " "	100 "
Fam. Caryophyllaceae .	6 " "	4 " "	40 "
Fam. Compositae. . .	67 " "	46 " "	40 "
Fam. Ericaceae . . .	59 " "	28 " "	32 "
Fam. Euphorbiaceae .	20 " "	7 " "	26 "
Fam. Gentianaceae . .	4 " "	4 " "	50 "
Fam. Gramineae . . .	34 " "	28 " "	45 "
Fam. Hamamelidaceae.	0 " "	2 " "	100 "
Fam. Leguminosae . .	31 " "	14 " "	31 "
Fam. Liliaceae	14 " "	5 " "	26 "
Fam. Labiatae	20 " "	7 " "	26 "
Fam. Myrsinaceae . .	28 " "	11 " "	28 "
Fam. Plantaginaceae .	5 " "	5 " "	50 "
Fam. Polygonaceae . .	10 " "	12 " "	54 "
Fam. Primulaceae . .	1 " "	2 " "	66 "
Fam. Ranunculaceae .	10 " "	5 " "	33 "
Fam. Rosaceae	48 " "	14 " "	22 "
Fam. Scrophulariaceae.	6 " "	4 " "	40 "
Fam. Urticaceae . . .	17 " "	13 " "	43 "
Fam. Vitaceae	3 " "	3 " "	50 "

De hierbovengenoemde families der *Hamamelidaceae* en *Buxaceae*, zoomede o. m. de geslachten *Crawfordia*, *Curculigo* en *Primula*, voorts o. m. de karakteristieke hooggebergtesoort *Homalanthus giganteus* Zoll. werden bij het „uitzoeken” te Buitenzorg door de herbariumdirectie geheel en al over het hoofd gezien, ofschoon er destijds te Buitenzorg in de door mij op Java bijeengebrachte collecties een of meer origineele exemplaren aanwezig waren, waarvan met *zekerheid* bekend was, dat zij *op of boven* 1800 meter, dus in het *hooggebergte*, verzameld waren geworden.

Ter voorkoming van misverstand wensch ik hier nog het volgende te releveeren.

De bedoeling van de hierboven gegeven opsomming der door de Buitenzorgsche herbariumdirectie gemaakte fouten in de toezending van het door mij aangevraagde onderzoekingsmateriaal is geenszins om daardoor een gedeelte der door mij in mijne Exkursionsflora in groeiplaatsopgaven als anderszins gemaakte fouten te verontschuldigen, maar *uitsluitend* om, gestaafd door authentieke bewijsstukken, ook voor den niet-deskundigen lezer, overtuigend de *onbetrouwbaarheid aan te toonen van den schrijver der kritiek* en in het bijzonder van zijne woorden: Dat dan ook zeer enkele nummers, een miniem deel in vergelijking van het groote geheel, over het hoofd zijn gezien, valt aan de directie van het Herbarium niet euvel te duiden (B. p. 3).

Ten einde te verhinderen, dat het aan de verzuimde toezending schuldige viertal (namelijk de Heeren VALETON, SMITH, DE MONCHY en B.) nog met allerlei uitvluchten voor hun nalatigheid mocht willen aankomen dan die, welke de Heer B op p. 3 zijner brochure tn onrechte ten hunner verontschuldiging aanvoert, zij hier nog het volgende opgemerkt.

Onder de 252. Familie der lijst van Mevrouw KOORDERS zijn drie β nummers genoemd, namelijk: Kds **37341** β , **37342** β en **37343** β waarvan de origineele exemplaren geen van drieën een *hoogtecijfer* droegen, en die daarom door den onvol-

doend geschoolden inlander natuurlijk over het hoofd gezien werden, maar die de herbariumdirectie niet over het hoofd had mogen zien. Waarom niet? Omdat de herbariumdirectie had moeten weten, dat de vindplaats der twee eerstgenoemde nummers luidende: *top Widodaren-Tengger*, in het hooggebergte, boven 1800 meter zeehoogte, gelegen is. Dat dit laatste het geval is blijkt namelijk uit een groot aantal mijner herbariumexemplaren, die behalve deze korte opgave: *Top Widodaren-Tengger*, bovendien ook nog een hoogtecijfer droegen, hetgeen bijv. met het volgende β nummer het geval is: Kds **37409** β (2500 m. ü. M. *Top Widodaren*) = *Gnaphalium involucratum* FORST.

Voor de verzuimde toezending der beide eerste nummers Kds **37341** β , en **37342** β is dus om die redenen voor de herbariumdirectie geen enkele verontschuldiging.

Voor het „verzuimde” derde nummer (Kds **37343** β) is evenmin een verontschuldiging voor de herbariumdirectie aanwezig. Waarom niet? Omdat het origineele exemplaar van dit nummer, behalve de opgave: *G. Batok-Tengger*, ook nog de volgende, indertijd (1901—1902) door mij daaraan gehechte weliswaar korte, maar toch duidelijke publicatie-etikette draagt: *In N. T. v. N. I. als soort No. 13.*

Immers uit deze publicatie-etikette blijkt dat de plant *als soort No. 13* opgenomen is in mijne aan de herbariumdirectie bekende publicatie: *Versuch einer Arten-Aufzählung der Hochgebirgsflora von Tosari und Ngadisari*, die verschenen is in het *Natuurkundig Tijdschrift van Nederlandsch Indië. Deel LX—LXII. (1900—1902).*

Met andere woorden blijkt reeds alleen uit de publicatie-etikette, dat het materiaal als *hooggebergte-soort No. 13* in mijne genoemde hooggebergte-publicatie opgenomen is geworden. Derhalve had de herbariumdirectie dit hooggebergte-exemplaar niet over het hoofd mogen zien.

Nu blijkt voorts uit vele andere met hoogtecijfer voorziene exemplaren mijner Tengger-collectie, bijv. uit Kds. **37718** β

(2200 m. ü. M. *G. Batok-Tengger*) = *Polygonum plebejum* R. Br.) dat de vindplaats *G. Batok-Tengger* boven 1800 m zeehoogte ligt.

Het spreekt echter van zelf, dat een onvoldoend geschoold inlander, bij gebrekkige leiding, zulk een niet van een hoogte-cijfer voorzien herbariumexemplaar, niettegenstaande de zich daaraan bevindende verkorte hooggebergte-publicatie-opgave, luidende: *N. T. v. N. I. als soort No. 13*, over het hoofd zal zien. Wat dan ook bij het uitzoeken te Buitenzorg natuurlijk gebeurd is, omdat zoowel de leiding als het toezicht op het doen uitzoeken blijkbaar gebrekkig waren. De herbariumdirectie had zulk een met mijne hooggebergte-publicatie-etikette. (In *N. T. v. N. T. als soort No. 13*) voorzien originieel hooggebergte-exemplaar niet over het hoofd mogen zien.

In de hieronderstaande, door Mevrouw KOORDERS samengestelde lijst zal de lezer bij een groot aantal β -nummers de opgave vinden, dat het materiaal in mijne oude Tengger-hooggebergte-publicatie (In *N. T. v. N. I.*) vermeld is geworden. Uit deze opgaven blijkt, dat de Buitenzorgsche Herbariumdirectie ook die β -nummers niet over het hoofd had mogen zien.

Evenmin had de Buitenzorgsche Herbariumdirectie het in het javaansche hooggebergte (*boven* 1800 meter) door mij verzamelde herbariummateriaal over het hoofd mogen zien, dat op de bijbehorende inzamelingsetikette de naam eener groeiplaats staat, waarvan elk algemeen ontwikkeld persoon weet, dat deze groeiplaats in het *hooggebergte*, boven 1800 meter zeehoogte, gelegen is. Ik bedoel groeiplaatsopgaven, zooals *top Pangerango*, *top Gede*, *top Telomojo*, *G. Prahoc-Dirng*.

Het spreekt weder van zelf, dat een onvoldoend geschoolde inlander, bij gebrekkige leiding en bij onvoldoend toezicht, ook zulke, geen hoogte-cijfer dragende hooggebergte-exemplaren, over het hoofd zal zien, niettegenstaande toch de naam der hooggebergte-groeiplaats daarvan voor elk deskundige onmiddellijk de zekerheid geeft, dat zij boven 1800 meter zeehoogte

verzameld werden. Bij herhaling heeft men dan ook zulke nummers te Buitenzorg bij het uitzoeken overgeslagen.

De herbariumdirectie had evenwel zulke hooggebergte-exemplaren niet over het hoofd mogen zien.

Wat voor den onvoldoend geschoolden inlander m. i. zelfs niet eens een klein verzuim genoemd mag worden, blijkt in verband met de hierboven opgesomde feiten, voor de verantwoordelijke herbariumambtenaren (VALETON, SMITH, DE MONCHY en B) *een zeer ernstig verzuim*, waarvoor de schrijver der kritiek vergeefsch getracht heeft om uitvluchten te zoeken, maar waarvoor in werkelijkheid geen enkele deugdelijke verontschuldiging te vinden is.

Het gold hier immers, zooals hierboven reeds vermeld werd, een officieele herbarium-aanvraag, die door tusschenkomst van den Minister en van de Indische Regeering, ter afdoening gegeven werd aan den beheerder der Buitenzorgsche herbariumcollecties, waarin zich de door mij ter leen aangevraagde javaansche hooggebergte-exemplaren bevonden.

De vier hierboven, met namen en titels, genoemde Buitenzorgsche herbariumambtenaren en inzonderheid de voor de goede afdoening der aanvraag verantwoordelijke waarnemend herbariumchef, de Heer VALETON, hadden moeten begrijpen, dat zij zich aan plichtsverzuim schuldig maakten door het uitzoeken der aangevraagde herbariumexemplaren, zonder behoorlijke leiding en zonder behoorlijk toezicht, geheel over te laten aan een onvoldoend geschoolden inlander, wat tóch inderdaad geschied is.

131. Lijst van eenige β nummers, waarvan de Buitenzorgsche herbariumdirectie door onachtzaamheid verzuimd heeft om de aangevraagde origineele herbariumexemplaren naar Leiden, aan mij, ter leen te zenden.

Op grond der te Buitenzorg hiervoor gerevideerde origineele herbariumexemplaren
samengesteld

door

Mevrouw A. KOORDERS-SCHUMACHER.

Buitenzorg, 20 Juli 1914.

19. Familie GRAMINEAE. 1)

***Agrostis rigidula* Steud.**

Kds 37587 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als
soort No. 264).

Kds 37590 β (2500 meter zeehoogte).

Kds 37593 β (2500 meter zeehoogte).

***Andropogon micranthus* Kth.**

Kds 37574 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als
soort No. 278).

Kds 37569 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort
No. 278).

***Andropogon nardus* L. var. *rectus* Stapf.**

Kds 37578 β (Top Widodaren).

Kds 37577 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als
soort No. 269).

***Arthraxon typicus* (Büse) Kds.**

Kds 27776 β (1800 meter zeehoogte).

Kds 37557 β (2000 meter zeehoogte).

Kds 37560 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als
soort No. 279).

Kds 37559 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als
soort No. 279).

***Briza minor* L.**

Kds 37553 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als
soort No. 265).

Kds 37552 β (2000 meter zeehoogte.)

1) De beteekenis der Kds β nummers (herbarium-stamboeknummers) is reeds hierboven op p. 25 onder opmerking G kort uiteengezet. — S. H. Kds.

***Calamagrostis javanica* (?) Steud.**

Kds 37589 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 246).

***Cynodon dactylon* Pers.**

Kds 37598 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 262).

Kds 37554 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 262).

***Dendrocalamus flagellifer* Munro.**

Kds 38050 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 283).

Kds 38051 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 283).

Kds 38600 β (In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 283).

***Imperata arundinacea* Cyr.**

Kds 37564 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 261).

Kds 37563 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 261).

***Pennisetum compressum* R. Br.**

Kds 37544 β (In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 276).

***Poa annua* L.**

Kds 37541 β (Top Widodaren).

***Pollinia rufispica* Hackel forma *mutica* Hackel.**

Kds 37567 β (Top Widodaren. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 273).

***Setaria flava* (Nees) Kunth.**

Kds 37556 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 277).

***Sporobolus diander* Beauv.**

Kds 37547 β (2000 meter zeehoogte).

Kds 37546 β (2400 meter zeehoogte).

***Themeda Forskali* Hack.**

Kds 37580 β (2200 meter zeehoogte).

20. Familie CYPERCEAE.

***Carex nubigena* Don.**

Kds 37455 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort. No. 255.)

***Cyperus distans* L.**

Kds 37447 β (2200 meter zeehoogte).

Gahnia javanica Zoll.

Kds 25850 β (2800 meter zeehoogte, Top Gede).

38. Familie LILIACEAE.

Disporum pullum Salisb.

Kds 37333 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 10).

Kds 37334 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 10).

Heterosmilax japonicus Thb. var. **javanicus** DC

Kds 31607 β (1800 meter zeehoogte).

Smilax odoratissima Bl.

Kds 25995 β (2400 meter zeehoogte).

Smilax spec.

Kds 37653 β (2000 meter zeehoogte Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 91).

40. Familie AMARYLLIDACEAE

Curculigo recurvata DC.

Kds 37610 β (2000 meter zeehoogte).

50. Familie ORCHIDACEAE.

Appendicula pauciflora Bl.

Kds 29635 β (Op den top van den G. Telomojo).

Appendicula purpurascens Bl.

Kds 29632 β (Op den top van den G. Telomojo).

Briza erecta Lndl.

Kds 37952 β (2225 meter zeehoogte. Top G. Salak).

Coelogyne longifolia Lndl.

Kds 36701 β (Top G. Salak). —

Coelogyne miniata Lndl.

Kds 32044 β (1800 meter zeehoogte).

Liparis decurrens Rehb.

Kds 29636 β (Op den top van G. Telomojo).

Liparis pallida Lndl.

Kds 29634 β (Op den top van G. Telomojo).

Taeniophyllum glandulosum Bl.

Kds 32084 β (2400 meter zeehoogte).

62. Familie FAGACEAE.

Quercus pruinosa Bl.

Kds 37378 β (Ngadisari als soort No. 17).

Quercus spicata E. Sm.

Kds 32231 β (2200 meter zeehoogte).

Kds 1557 β (1800 meter zeehoogte).

Kds 11281 β (1800 meter zeehoogte).

65. Familie URTICACEAE.

Cypholophus lutescens Wedd.

Kds 37899 β (2000 meter zeehoogte).

Debregeasia longifolia Wedd.

Kds 37902 β (2000 meter zeehoogte).

Kds 37907 β (2000 meter zeehoogte).

Elatostema paludosum Miq.

Kds 37890 β (2000 meter zeehoogte).

E. pendunculosum Miq.

Kds 31888 β (2000 meter zeehoogte).

Kds 29647 β (1880 meter zeehoogte).

Kds 29648 β (1880 meter zeehoogte).

Kds 37889 β (2000 meter zeehoogte).

Kds 25841 β (2200 meter zeehoogte).

Parasponia parviflora Miq.

Kds 36243 β (1800 meter zeehoogte).

Pilea trinervia (Roxb.) Wight.

Kds 32040 β (2400 meter zeehoogte).

Kds 37896 β (2000 meter zeehoogte).

Urtica grandidentata Miq.

Kds 37900 β (2200 meter zeehoogte).

77. Familie POLYGONACEAE.

Polygonum chinense L. var. corymbosum Meisn.

Kds 37715 β (G. Batok. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 205).

Kds 37712 β (G. Batok. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 205).

Kds 37714 β (G. Batok. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 205).

Polygonum plebejum R. Br.

Kds 37718 β (G. Batok 2200 meter zeehoogte).

Kds 36753 β (Wonokorto. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 104).

Polygonum posumbu Hmlt.

Kds 37705 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 203).

Kds 37706 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 203).

Polygonum runcinatum Hmlt.

Kds 37709 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 204).

Kds 37708 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 204).

Kds 37710 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 204).

Rumex crispus L.

Kds 37717 β (Dasar 2000 meter zeehoogte).

Rumex nepalensis (?) Spreng.

Kds 25979 β (2400 meter zeehoogte. Kadang badak).

79. Familie AMARANTHACEAE.

Achyranthes aspera L.

Kds 37321 β (2200 meter zeehoogte).

Amaranthus polygamus L.

Kds 37323 β (2000 meter zeehoogte).

87. Familie CARYOPHYLLACEAE.

Cerastium indicum Wight et Arn.

Kds 38171 β (3333 meter zeehoogte).

Stellaria media L.

Kds 37354 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 18).

Kds 37353 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 18).

Stellaria saxatilis Hmlt.

Kds 37918 β (1800 meter zeehoogte).

92. Familie RANUNCULACEAE

Clematis Leschenaultiana DC.

Kds 25983 β (2400 meter zeehoogte).

Clematis vitalba L.

Kds 37723 β (2100 meter zeehoogte. Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 106).

Ranunculus diffusus DC.

Kds 37729 β (2000 meter zeehoogte. Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 107).

Kds 37728 β (2000 meter zeehoogte. Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 107).

Ranunculus javanicus Reinw.

Kds 26074 β (3000 meter zeehoogte).

102. Familie LAURACEAE.

Lindera bibracteata Boerl.

Kds 36705 β (2215 meter zeehoogte).

105. Familie CRUCIFERAE.

Barbarea vulgaris R. Br.

Kds 37370 β (2100 meter zeehoogte. Ngadisari).

Cardamine hirsuta L.

Kds 37368 β (2000 meter zeehoogte. Ngadisari).

117. Familie SAXIFRAGACEAE.

Astilbe indica Bl.

Kds 27652 β (1880 meter zeehoogte).

Kds 37912 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 127).

Hydrangea oblongifolia Bl.

Kds 32074 β (2400 meter zeehoogte).

Kds 7604 β (1600 — 1800 meter zeehoogte).

Kds 27697 β (1880 meter zeehoogte).

Kds 37833 β (1900 meter zeehoogte.) Tengger. In Natuurk. Tijdschriif. v. Ned. Indië als soort No. 128).

123. Familie HAMAMELIDACEAE.

Distylium stellare O. Ktze.

Kds 11202 β (2200 meter zeehoogte).

Kds 11242 β (2550 meter zeehoogte).

126. Familie ROSACEAE.

Agrimonia eupatoria L.

Kds 37730 β (G. Kembang Ngadisari 2000 meter zeehoogte).

Kds 37732 β (G. Kembang Ngadisari 2000 meter zeehoogte).

Alchemilla villosa Jungh.

Kds 38023 β (2100 meter zeehoogte).

Photinia Notoniana W. et Arn.

Kds 37739 β (In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 112).

Kds 37737 β (In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 112).

Kds 37738 β (Top Widodaren. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 112).

Prunus persica Sieb. et Zucc.

Kds 38086 β (In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 292).

Rubus lineatus Reinw.

Kds 37751 β (In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 116. Tengger).

Rosa moschata Mill.

Kds 37741 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 113).

Kds 37742 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 113).

Rubus niveus Thbg. forma Horsfieldii Miq.

Kds 37747 β (G. Batok Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 115).

Kds 37748 β (2100 meter zeehoogte. Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 115).

Rubus rosaefolius Sm.

Kds 37756 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 118).

Kds 37757 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 118).

128. Familie LEGUMINOSAE.

Crotalaria albida Heyne.

Kds 37950 β (Dasar-Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 182).

Crotalaria Arnottiana Benth.

Kds 37640 β (2200 meter zeehoogte).

Crotalaria ferruginea Grah.

Kds 37642 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 81).

Desmodium parvifolium D.C.

Kds 37644 β (G. Batok Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 82).

Desmodium sequax Wall.

Kds 37646 β (2000 meter zeehoogte).

Kds 37637 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 79).

Lespedeza cylisoides Benth.

Kds 37650 β (2000 meter zeehoogte).

Parochetus communis Hamlt.

Kds 37648 β (Top Widodaren Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 85).

Phaseolus vulgaris L.

Kds 38060 ♂ (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 318).

Kds 38059 ♂ (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 317).

Pisum sativum L.

Kds 38063 ♂ (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 315).

Kds 38064 ♂ (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 315).

129. Familie GERANIACEAE.

Oxalis corniculata L.

Kds 37669 ♂ (2100 meter zeehoogte).

130. Familie OXALIDACEAE.

Pelargonium zonale Herit.

Kds 37538 ♂ (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 165).

147. Familie EUPHORBIACEAE.

Glochidion fulvirameum Miq.

Kds 37525 ♂ (2100 meter zeehoogte).

Kds 37528 ♂ (2000 meter zeehoogte).

Kds 37527 ♂ (2000 meter zeehoogte).

Kds 37526 ♂ (2000 meter zeehoogte).

Glochidion macrocarpa Bl.

Kds 38113 ♂ (2100 — 2400 meter zeehoogte).

Homalanthus giganteus Zoll. et Mor.

Kds 37529 ♂ (1900 meter zeehoogte).

Kds 37530 ♂ (2100 meter zeehoogte).

149. Familie BUXACEAE.

Sarcococca saligna Muell. Arg.

Kds 38268 ♂ (2400 meter zeehoogte).

Kds 37937 ♂ (1850 meter zeehoogte).

161. Familie STAPHYLEACEAE.

Turpinia pomifera DC.

Kds. 10922 ♂ (1800 meter zeehoogte).

165. Familie SAPINDACEAE.

Dodonea viscosa L.

Kds. 37829 ♂ (Top Widodaren).

168. Familie BALSAMINACEAE.

Impatiens platypetala L.

Kds 36719 β (2215 meter zeehoogte).

Impatiens Zollingeri Miq.

Kds 38022 β (Tosari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 11).

170. Familie VITACEAE.

Tetrastigma dichotomum (Bl.) Planch.

Kds 31654 β (1900 meter zeehoogte).

Tetrastigma mutabile (Bl.) Planch.

Kds 25946 β (2400 meter zeehoogte).

Tetrastigma rumicisperma Planch.

Kds 37319 β (2100 meter zeehoogte).

186. Familie THEACEAE.

Eurya glabrata Bl.

Kds 26018 β (2000 meter zeehoogte).

Kds 15610 β (2500 meter zeehoogte).

Eurya japonica Thbg.

Kds 15615 β (3000 meter zeehoogte).

Kds 15629 β (3000 meter zeehoogte).

Kds 15631 β (3000 meter zeehoogte).

Haemocharis (?) spec.

Kds 32165 β (2400 meter zeehoogte).

208. Familie BEGONIACEAE.

Begonia laciniata Roxb.

Kds 37345 β (G. Kembang 2000 meter zeehoogte).

227. Familie ARALIACEAE.

Macropanax dispernum (Bl.) Ktze.

Kds 703 β (1800 meter zeehoogte).

Schefflera lucescens (Bl.) Kds.

Kds 36735 β (2215 meter zeehoogte).

Kds 25855 β (2500 meter zeehoogte).

Schefflera parasitica (Bl.) Harms.

Kds 37338 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 5).

228. Familie UMBELLIFERAE.

Pimpinella javana DC.

Kds 37883 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 137).

223. Familie MELASTOMACEAE.

Astronia spectabilis Bl.

Kds 10912 β (1850 meter zeehoogte).

Kds 10913 β (1800 meter zeehoogte).

Kds 29679 β (1880 meter zeehoogte). Top Telemojo).

Melastoma asperum Bl.

Kds 4647 β (2200 meter zeehoogte).

Melastoma normale Don.

Kds 37679 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 97).

Kds 37680 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 97).

233. Familie ERICACEAE.

Gaultheria fragrantissima Wall.

Kds 15639 β (2500 meter zeehoogte. G. Gede).

Gaultheria leucocarpa Bl.

Kds 15640 β (2600 meter zeehoogte. G. Gede).

Kds 15626 β (3000 meter zeehoogte de hoogste top Pangerango).

Kds 27855 β (Top Telomojo 1880 meter zeehoogte).

Kds 25969 β (2600 meter zeehoogte bei Lebak saat).

Kds 19932 β (Ungup-ungup 1800 meter zeehoogte).

Kds 37512 β (2000 meter zeehoogte. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 71).

Kds 37511 β (Ngadisari. 2000 meter zeehoogte).

Kds 37514 β (Ngadisari. 2000 meter zeehoogte).

Rhododendron citrinum Hassk.

Kds 25978 β (2400 meter zeehoogte bei Kandang badak).

Rhododendron javanicum Benn.

Kds 37515 β (Ngadisari. 2000 meter zeehoogte).

Rhododendron retusum Bennett

Kds 15630 β (3000 meter zeehoogte top Pangerango).

Vaccinium lauritolium Miq

Kds 15627 β (3060 meter zeehoogte top Pangerango).

Vaccinium lucidum Miq.

Kds 32219 β (2400 meter zeehoogte. Tjibodas Terrein IV)

Kds 25996 β (Tjibodas-Terrein IV).

Kds 28035 β (1880 meter zeehoogte). Top Telomojo).

Vaccinium Schimper Kds.

Kds 14738 β (2200 meter zeehoogte. Kawah Idjen).

Kds 14737 β (2150 meter zeehoogte. Kawah Idjen).

Vaccinium Teysmanni Miq.

Kds 31655 β (Tjibodas 1900 meter zeehoogte).

Vaccinium varingaefolium (Bl.) Miq.

Kds 15567 β (2150 meter zeehoogte. Boom Kds 3272 a).

Kds 13219 β (Boom Kds 3272 a). 1)

Kds 26020 β (Boom Kds 3272 a).

Kds 9665 β (Boom Kds 3272 a).

Kds 13220 β (Boom Kds 3272 a).

Kds 32164 β (Tjibodas 2400 meter zeehoogte).

Kds 15609 β (Top Gede 3000 meter zeehoogte).

Kds 15607 β (3000 meter zeehoogte. Top Pangerango).

Kds 15605 β (3000 meter zeehoogte Top Gede).

236. Familie MYRSINACEAE.

Ardisia javanica DC.

Kds 26084 β (2700 meter zeehoogte).

Ardisia laevigata Bl.

Kds 35851 β (1700 meter zeehoogte).

Kds 37686 β (2000 meter zeehoogte).

Rapanea affinis Mez.

Kds 15614 β (3060 meter zeehoogte).

Kds 15622 β (3060 meter zeehoogte)

Rapanea avenis Mez.

Kds 15628 β (Hoogste top Pangerango).

Kds 15604 β (Hoogste top Pangerango).

Kds 37509 β (Tengger-G. Kembang).

237. Familie PRIMULACEAE.

Primula imperialis Jungh.

Kds 15638 β (2500 meter zeehoogte).

Kds 25849 β (2500 meter zeehoogte).

242. Familie SYMPLOCACEAE.

Symplocos ferruginea Roxb.

Kds 27973 β (1880 meter zeehoogte. Top Telomojo).

245. Familie Loganiaceae.

Buddleia asiatica Lour.

Kds 37657 β (2000 meter zeehoogte. Tengger. In Natuurk. Tijdschrift
v. Ned. Indië als soort No. 92).

9) Blijken s. p. 13 van Abteilung I, § 1 van het Systematisches Verzeichnis van Mevrouw KOORDERS liggen de genummerde boomen Kds 3240 a — 3273 a alle boven 2020 meter zeehoogte.

Kds 37658 β (2200 meter zeehoogte. Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 92).

Kds 37660 β (Top Widodaren; In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 92).

Geniostoma haematospermum Steud.

Kds 15634 β (1800 meter zeehoogte).

Geniostoma Miquelianum Kds. et Val.

Kds 37662 β (2000 meter zeehoogte. Tengger. In Natuurk. Tijdschrift als v. Ned. Indië soort No. 93).

246. Familie Gentianaceae.

Crawfurdia trinervis (Bl.) Hassk.

Kds 25974 β (2400 meter zeehoogte).

Kds 36718 β (2215 meter zeehoogte. Top G. Salak).

Gentiana quadrifaria Bl.

Kds 37534 β (Ngadisari. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 56).

Kds 37540 β (Bromo. In Natuurk. Tijdschrift. v. Ned. Indië. als soort No. 56).

248. Familie Asclepiadaceae.

Tylophora villosa Bl.

Kds 37325 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 9).

Kds 37324 β (2300 meter zeehoogte).

252. Familie Boraginaceae.

Cynoglossum javanicum Thbg.

Kds. 37341 β (Top Widodaren—Tengger).

Kds 37342 β (G. Batok-Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 13).

Kds 37343 β (Top Widodaren—Tengger).

254. Familie LABIATAE.

Elsholtzia eriantha Benth.

Kds 37621 β (2000 meter zeehoogte. Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 63).

Kds 37622 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 63).

Kds 37623 β (Top Widodaren. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 63).

Plectranthus intermedius Zoll. et Mor.

Kds 37618 β (2000 meter zeehoogte).

Kds 37619 β (2000 meter zeehoogte).

Kds 11700 β (1800 meter zeehoogte).

Saturela umbrosa (Marseh Bieb.) Scheeie.

Kds 37627 β (2000 meter zeehoogte).

257. Familie SCROPHULARIACEAE.

Mazus rugosus Lour.

Kds 37841 β (2100 meter zeehoogte).

Veronica javanica Bl.

Kds 31785 β (2400 meter zeehoogte).

Kds 37824 β (2000 meter zeehoogte).

Kds 37823 β (2000 meter zeehoogte).

266. Familie ACANTHACEAE.

Strobilanthus filiformis Bl.

Kds 29661 β (1880 meter zeehoogte).

269. Familie PLANTAGINACEAE.

Plantago Hasskarlii Dene.

Kds 25856 β (2200 meter zeehoogte).

Plantago incisa (?) Hassk.

Kds 29652 β (1880 meter zeehoogte. Top G. Telemojo).

Kds 37693 β (2000 meter zeehoogte).

Plantago spec.

Kds 37695 β (2000 meter zeehoogte. Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 102).

Kds 37694 β (2000 meter zeehoogte. Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 102).

271. Familie CAPRIFOLIACEAE.

Lonicera javanica DC.

Kds 37358 β (2000 meter zeehoogte).

Lonicera Loureiri DC.

Kds 15632 β (1800 meter zeehoogte).

Kds 25975 β (2400 meter zeehoogte).

Viburnum coriaceum Bl.

Kds 26083 β (Top G. Gede).

273. Familie VALERIANACEAE.

Valeriana Hardwicki Wall.

Kds 36319 β (1800 meter zeehoogte).

275. Familie CUCURBITACEAE.

Melothria punctata Cogn.

Kds 37375 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 53).

Kds 37376 β (Top Widodaren. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 53).

276. Familie CAMPANULACEAE.

Lobelia zeylanica L. var. *Walkeri* Clarke.

Kds 37837 β (2200 meter zeehoogte).

Pratia montana (Bl.) Hassk.

Kds 25972 β (2300 meter zeehoogte).

280. Familie COMPOSITAE.

Adenostema viscosum Forst.

Kds 37967 β (2000 meter zeehoogte).

Anaphalis javanica (Rwt.) Sch. Bip.

Kds 15623 β (3060 meter zeehoogte).

Kds 15624 β (3060 meter zeehoogte).

Kds 13054 β (2800 meter zeehoogte).

Kds 2585 β (2000 meter zeehoogte).

Anaphalis viscida (Bl) DC.

Kds 37384 β (2200 meter zeehoogte).

Kds 37386 β (Top Widodaren).

Artemisia vulgaris L.

Kds 37783 β (2100 meter zeehoogte. Dasar-Tengger).

Bidens pilosa L.

Kdz 37437 β (2100 meter zeehoogte).

Blumea balsamifera (L.) DC.

Kds 37969 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 21.)

Blumea spec. A.

Kds 35928 β (1880 meter zeehoogte).

Kds 37389 β (2000 meter zeehoogte)

Conyza japonica Lam.

Kds 37773 β (2100 meter zeehoogte).

Kds 37781 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 24).

Conyza nitida (Zoll.) Sch. Bip.

Kds 37394 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 23).

Kds 37786 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 23).

Kds 37396 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 23).

Dichrocephala chrysanthemifolia DC.

Kds 37401 β (2100 meter zeehoogte).

Dichrocephala latifolia DC.

Kds 37785 β (2100—2200 meter zeehoogte).

Erechtites hispidula DC.

Kds 37403 β (2300 meter zeehoogte).

Erigeron linifolius Willd.

Kds 37433 β (2400 meter zeehoogte).

Kds 37434 β (2100 meter zeehoogte).

Galinsoga parviflora Cav.

Kds 37787 β (2100 meter zeehoogte).

Kds 37774 β (2100 meter zeehoogte).

Kds 37778 β (2100 meter zeehoogte).

Gnaphalium involucreatum Forst.

Kds 37782 β (2200 meter zeehoogte).

Kds 37408 β (2500 meter zeehoogte).

Kds 37409 β (2500 meter zeehoogte).

Gnaphalium longifolium Bl.

Kds 37415 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 31).

Kds 37412 β (2500 meter zeehoogte).

Kds 37414 β (2500 meter zeehoogte).

Gnaphalium luteo-album L.

Kds 37784 β (2100 meter zeehoogte).

Gynura aurantiaca DC.

Kds 37417 β (Tengger. In Natuurk. Tijdschrift v. Ned. Indië als soort No. 33).

Myrlactis nepalensis DC.

Kds 25989 β (2600 meter zeehoogte).

Prenanthes rostrata Bl.

Kds 25851 β (2600 meter zeehoogte).

Sonchus javanicus Spreng.

Kds 37421 β (2500 meter zeehoogte).

Kds 37419 β (2500 meter zeehoogte).

Sonchus oleraceus L.

Kds 37423 β (2000—2400 meter zeehoogte).

Kds 37438 β (2000 meter zeehoogte).

Kds 37439 β (2000 meter zeehoogte).

Vernonia eupatoroides Bl

Kds 37395 β (2200 meter zeehoogte).

Kds 37428 β (2000 meter zeehoogte).

132. Slotopmerking.

De bovenstaande lijst heb ik geheel te danken aan de belangelooze hulp en toewijding van Mevrouw KOORDERS-SCHUMACHER, die op mijn verzoek, de door de Buitenzorgsche Herbariumdirectie over het hoofd geziene origineele hooggebergte-exemplaren met groote zorg in de tot het herbarium Kds behorende collecties te Buitenzorg opgespoord en genoteerd heeft. Alle in deze lijst vermelde gegevens zijn door haar ontleend aan de *authentieke* etiketten der *origineele* herbariumexemplaren.

Ik heb mij bovendien nog persoonlijk van de juistheid der door haar in de lijst vermelde hoogtecijfers en literatuuropgaven overtuigd.

Ten overvloed heeft Mevrouw KOORDERS nog alle β -nummers van hare nummerlijst zorgvuldig vergeleken met alle KDS β -nummers, die in het authentieke (officieele) Buitenzorgsche herbariumverzendings-register No. I (vergelijk hierboven p. 173) als in 1908 en 1909 naar Leiden, aan mij, ter leen verzonden, vermeld staan.

Geen enkel β -nummer van deze lijst van Mevrouw KOORDERS komt voor in de bedoelde officieele Verzendingslijst. Voorts draagt geen enkel origineel herbariumexemplaar van deze β -nummers een *Remittendum*-stempel (vergelijk hierboven p. 174) terwijl alle wèl in 1908 en 1909 door Buitenzorg naar Leiden aan mij ter leen gezondene origineele exemplaren wèl, vóór de verzending, met den *Remittendum*-stempel te Buitenzorg afgestempeld waren geworden.

Door deze dubbele contrôle der in de bovenstaande lijst vermelde Kds β -nummers is elke vergissing buitengesloten en is daardoor tevens voor de, aan het door ons herhaaldelijk ontdekte verzuim, schuldige Buitenzorgsche herbariumdirectie, ook elke gelegenheid tot het zoeken van uitvluchten voor hun schuld geheel en al buitengesloten.

De bovenstaande lijst van Mevrouw KOORDERS-SCHUMACHER legt, behalve een onwraakbaar getuigenis voor het bedoelde onverantwoordelijke *verzuim* der Buitenzorgsche Herbariumambtenaren, tevens ook een onwederlegbaar getuigenis af voor de *onbetrouwbaarheid* van den schrijver der kritiek.

Nadere beschouwingen over de door de Buitenzorgsche herbariumdirectie in 1908 en 1909 verzuimde toezending van het door mij benoodigde onderzoekingsmateriaal vindt de lezer dienaangaande hierboven op bladzijde 167—184.

Dr. S. H. KOORDERS.

Buitenzorg, 23 Juli 1914.

New York Botanical Garden Library
QK 371.4 .K663
Koorders, Sijfert H./Opmerkingen over een gen

3 5185 00034 4539